

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

9
2020

TEMA MESECA

Prva pomoč v gorah

Z NAMI NA POT

**Narodni parki
ameriškega
jugozahoda**

SPD
1893
PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

3,90 €

125 let
Planinskega
vestnika

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

VODNIK JULIJSKE ALPE: JUŽNI DEL, Andraž Poljanec

Julijske Alpe: Južni del bralcem predstavi južni rob Julijskih Alp. V knjižici je avtor zbral in predstavil vse markirane planinske poti ter večino poti in stezic na območju med Jelovico in Polovnikom. Vmes spoznamo še sredogorske vrhove Ratitovca, Soriške planine, predstavljen je dolg Bohinjsko-Tolminski greben ter razčlenjena Krnska skupina. Vodnik prekaljenega pisca Andraža Poljanca vestno in sistematično opisuje tako markirane planinske poti kot tudi še številnejše neoznačene poti. Za vnete raziskovalce pa je tudi nekaj zahtevnejših posladkov.

CENA: V času od 15. 9. 2020 do 15. 10. 2020 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 14,95 €* (redna cena: 29,90 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

NOVO

SLOVENSKA ISTRA, KRAS IN OKOLICA 1 : 50.000

Nov planinski zemljevid zajema območje med Sečovljami in Žbevnico na jugu, Sabotinom in Lokvami na Trnovski planoti na severu, med Predmejo, Senožecami, Košano in Podgradom na vzhodu ter Sabotinom, Doberdobskim jezerom, Trstom in Sečovljami na zahodu. Planinske poti so prikazane na podlagi zadnjega stanja katastra planinskih poti PZS. Izdelan je v sodelovanju Planinske zveze Slovenije, Geodetske družbe d.o.o. in Geodetskega inštituta Slovenije.

Cena: 8,10 €

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 120. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinbuch

ZUNANJI SODELAVCI:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

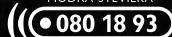
NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročeni prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551
SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Izdajanje revije sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), št. pog. 630-183/2017-1.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Gorovje False Paine v Čilu

Foto: Marko Prezelj

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v ure. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

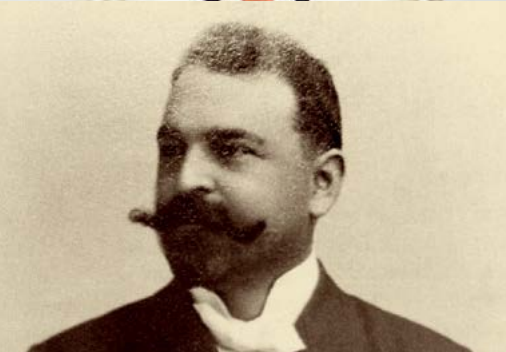
Najpomembnejše znanje

Pred nekaj leti smo v našem kraju z dobrodelno akcijo dobili avtomatski eksterni defibrilator, po domače AED oziroma *mašinu* za oživljanje, kot bi rekel Zoki v znanem izobraževalnem video posnetku *Car oživlja* na kanalu YouTube. Velika pridobitev za vse prebivalce, ki smo od najbližjega zdravstvenega doma oddaljeni pol ure vožnje. Pobudnica dobrodelne akcije je organizirala tudi brezplačno usposabljanje za uporabo aparata, ki se ga je na mojo nejevero udeležila le peščica ljudi – od več sto prebivalcev nas je v dvorani doma krajanov sedelo morda deset. Ni mi šlo v glavo, kako je mogoče, da so sovaščani pokazali tako malo zanimanja za to, da bi se naučili uporabljati napravo, ki lahko nekemu reši življenje, in osvežili spomin o temeljnih postopkih oživljanja. Težko verjamem, da je bila udeležba tako skromna zato, ker je bila večina že večča dela z AED in je imela osnove prve pomoči v malem prstu.

"Čas, ki ga investiramo v pridobivanje oziroma obnavljanje znanja prve pomoči, je ena od najkoristnejših stvari v življenju posameznika," piše v tokratni kolumni zdravnik in gorski reševalec dr. Iztok Tomazin, "znanje prve pomoči pa eno najpomembnejših znanj, ki ga lahko omogočimo svojim otrokom." Veseli smo, da smo po dolgotrajnem iskanju piscev, ki bi pokrivali področje prve pomoči, naleteli na zagnano ekipo študentov medicine, ki sodelujejo v projektu *Za življenje!* in so se hitro odzvali na vabilo k sodelovanju s *Planinskim vestnikom*. Tako smo v preteklih številkah že obravnavali nekaj osnovnih postopkov prve pomoči, ki jih v tokratni temi meseca na kratko povzemamo v prispevku *Ko nesreča ne počiva*. V vmesnem času je svet preplaval novi korona virus; kako so pristojni prilagodili smernice za izvajanje prve pomoči, si lahko preberete v članku *Varnost je na prvem mestu*. Virus gor ali dol, po drugem členu *Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju* je vsakdo še vedno "dolžan poškodovanemu ali bolnemu v nujnem primeru po svojih močeh in sposobnostih nuditi prvo pomoč in mu omogočiti dostop do nujne medicinske pomoči." Seveda je dobro vedeti, kako se pri nujenju pomoči zaščititi pred morebitno okužbo, predvsem pa imeti dovolj znanja in s tem samozavesti, da sploh pristopimo k izvajanju prve pomoči. "Včasih, ko smo ob prihodu na mesto nesreče priče neukrepanju, se niti ne moremo jeziti, smo le žalostni – ko vidimo, da prisotni, pogosto so to svojci, ne znajo pomagati, kljub najboljšim željam in motivaciji. Le nemočno objemajo, božajo ali stresajo neodzivnega bolnika, jokajo, morda še vpijejo na pomoč ... Pa bi mu lahko precej povečali možnosti preživetja, če bi le poznali temeljne postopke oživljanja," izkušnje pri posredovanju pri nesrečah v gorah opisuje Iztok Tomazin. Če ste se s prvo pomočjo nazadnje srečali pri opravljanju vozniškega izpita in niste več mlad voznik, potem lahko svoje znanje preverite s kvizom *Lepo je biti poznavalec prve pomoči* in ugotovite, v katero od štirih simpatično poimenovanih kategorij se boste uvrstili na podlagi svojih odgovorov.

Kadar se spomnim, kako zavzeto smo kot alpinistični vajenci in tudi pozneje, kot *požegnani* alpinisti, vadili vrvne manevre in kako smo neprimerno manj časa posvetili urjenju prve pomoči, me kar malce stresa. Toda takrat smo bili mladi in v svojih glavah tako rekoč nesmrtni. Morda je svoj lonček k osveževanju znanja poleg soočenja z minljivostjo dodala tudi selitev iz neposredne bližine središča prestolnice v *rovte*, kjer zdravstvena oskrba ni za naslednjim vogalom, temveč precej ovinkov niže. V gorah smo od nujne medicinske pomoči še toliko bolj oddaljeni. Ne glede na to, da je helikoptersko reševanje v gorah močno skrajšalo interventni čas, je pomoč tistih, ki so v naši bližini, pogosto ključnega pomena. Kot pravi dr. Tomazin, je v marsikaterem primeru nemogoče ali vsaj bistveno težje nadomestiti tisto, kar je bilo zamujeno na samem začetku. Naj nas torej pomanjkljivo znanje ne pripelje v položaj, ko bomo lahko le nemočno gledali, kako nam življenje polzi med prsti.

Mateja Pate

UVODNIK

1 **Najpomembnejše znanje**

Mateja Pate

PRVA POMOČ

4 **Prva pomoč in korona virus**

Tina Jakopič

PRVA POMOČ

6 **Ko nesreča ne počiva**

Diana Podgoršek

PRVA POMOČ

8 **Lepo je biti poznavalec prve pomoči**

Lara Kupljenik

KOLUMNNA

12 **Prva pomoč v barvah**

Iztok Tomazin

DESET LET SPM

15 **Pogovor z Ireno Lačen Benedičič**

Zdenka Mihelič

ZGODOVINA

18 **Spomini na Albina Belarja**

Joža Mihelič

DOŽIVETJA

22 **Avantura v Patagoniji**

Rožle Repanšek

JUBILEJ

28 **120-letnica Češke koč**

Mire Steinbuch

Z NAMI NA POT

32 **Narodni parki ameriškega jugozahoda**

Iskra Jovanović

Javornik, 1242 m

ESEJ

43 Gorniški portret msgr. Franca Setničarja

Jernej Šček

INTERJUJ

48 Najbolj kul oskrbnica

Martina Čufar Potard

KARTOGRAFIJA

52 Interaktivni planinski zemljevid Hrvaške

Peter Pehani

UZGOJA

56 Kako s plastike v skalo

Jurij Ravnik

JUBILEJ

60 U hribih že 99 let

Anka Rudolf

PLANINČKOV KOTIČEK

64 Želje so zato, da se izpolnijo

Kristina Menih

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI.**

NARAVA

67 Planinska kavka z obročkom

Aljaž Mulej, Tjaša Zagoršek

NARAVA

68 Skrivnostni komenski svišč

Nada Praprotnik in
Klemen Završnik

ZDRS

70 Podrti načrti na Prešernov dan

Milka Bokal

72 NOVICE IZ VERTIKALE

75 ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE

76 PISMA BRALCEV

76 LITERATURA

79 PLANINSKA ORGANIZACIJA

80 JUBILEJ

**PD CELJE MATICA JE V DOBRIH DVEH LETIH OSTALO BREZ
KOCBEKOVEGA DOMA NA KOROŠICI IN FRISCHAUFOVEGA DOMA
NA OKREŠLJU, DVEH PLANINSKIH DOMOV
NA TRASI SLOVENSKE PLANINSKE POTI.**

**SVOJ DAR ZA NOVI FRISCHAUF OV DOM
LAHKO NAKAŽETE NA RAČUN**

**ABANKA CELJE,
TRR: 0510 0801 6743 162.**

DRUŠTVO SE ZAHVALJUJE ZA VAŠ PRISPEVEK.

**POŠLJITE SPOROČILO
SMS S KLJUČNO BESEDO GRS5
NA ŠTEVILKO 1919 IN PRISPEVALI
BOSTE 5 € ZA GRADNJO NOVIH
PROSTOROV DGRS KAMNIK.**

Varnost je na prvem mestu

Prva pomoč in korona virus

Zadelo nas je kot strela z jasnega. Pol leta je minilo od razglasitve epidemije novega korona virusa v Vuhanu na Kitajskem. Takrat verjetno ni nihče pričakoval, da bo epidemija virusa SARS-CoV-2, ki povzroča zloglasni COVID-19, tako močno vplivala na naša življenja. Epidemija, ki se je kot požar razširila po vsem svetu in kmalu zajela tudi našo državo, je s sabo prinesla ogromno sprememb. Čez noč smo se morali prilagoditi novemu načinu življenja – izolaciji in delu od doma, rokavice in maske so postale del obvezne opreme za varen obisk trgovin. Omejene so bile prostocasne aktivnosti zunaj, tudi hoja v gore, kar je botrovalo manjšemu številu nezgod.

Preklic epidemije nas je ponovno postavil na realna tla, vračamo se v vsakodnevno rutino, s tem pa je prišlo do ponovne rasti nesreč in povečanih potreb po prvi pomoči. Čeprav epidemije v Sloveniji uradno ni več, pa to ne pomeni, da je virus čez noč izginil z obličja Zemlje, zato moramo zdaj še toliko bolj skrbeti za lastno varnost, preden priskočimo na pomoč človeku, ki se je ponesrečil. Seveda strah pred okužbo z virusom ne sme biti razlog, da ne bi pomagali človeku v stiski, saj je nudenje prve pomoči po najboljših močeh še vedno moralna in etična dolžnost vsakega posameznika.

Ko se prepričamo, da je varno in smo si nadeli osebno varovalno opremo, je naša prioriteta, da poškodovanca oskrbimo po svojih najboljših močeh. Oskrba zaradi suma na okužbo s korona virusom ne sme biti slabša.

V pomoč, kako ravnati v primeru nezgode ter hkrati sebe in druge čim bolj zaščititi pred okužbo s korona virusom, so nam na voljo prilagojene smernice:

- Od poškodovanca vzdržujemo varnostno razdaljo 1,5 metra, torej smo izven poškodovančeve dihalne cone. Če je poškodovanec zmožen, mu dajemo navodila za oskrbo. To lahko storimo le v primeru poškodbe, ki ni življenjsko ogrožajoča. Če poškodovanec ni zmožen samostojne oskrbe, bomo to storili mi, pri čemer pazimo na lastno varnost.
- Ko oskrbujemo poškodovanca, nosimo zaščitne rokavice in kirurško masko, če je le mogoče tudi zaščito za oči in predpasnik oziroma kakšno drugo obleko, ki prekriva sprednji del naših oblačil. Idealno je, da masko ali drugo zaščito, ki je nameščena preko ust in nosu, nosi tudi poškodovanec (maska, šal, druga tkanina).

- Ob klicu na številko 112 poleg informacij, ki jih vedno podamo (kje, kaj se je zgodilo, koliko je poškodovancev, kakšen so poškodbe ...), dispečerja seznanimo še z informacijami o morebitnem sumu na okužbo s COVID-19. Na okužbo posumimo,

če poškodovanec kašlja, ima izcedek iz nosu, vročino, težave pri dihanju.

- V primeru, da se oseba ne odziva in ne diha, torej je v srčnem zastoju, takoj začnemo izvajati temeljne postopke oživljanja. Izvajamo neprekinjene stise

prsnege koša maksimalno dve minuti, izvajanje vpihov pa ni priporočljivo. Vpihe lahko izvajamo v primeru, ko oživljamo člana istega gospodinjstva. Priporočljiva je tudi uporaba defibrilatorja, če je ta na voljo.

- Ko končamo z oskrbo poškodovanca (prispe reševalna služba), varno odstranimo ves material za enkratno uporabo (maska, rokavice) oziroma temeljito očistimo in razkužimo pripomočke za večkratno uporabo (očala). Roke si temeljito umijemo z milom in vodo, nato jih še razkužimo.

Pri prvi pomoči je varnost vedno na prvem mestu. Ko se prepričamo, da je varno in smo si naredili osebno varovalno opremo, pa je naša prioriteta, da poškodovanca oskrbimo po svojih najboljših močeh. Oskrba zaradi suma na okužbo s korona virusom ne sme biti slabša, saj lahko s tem tvegamo dodatne zaplete poškodbe in celo življenje poškodovanca.

Pomoč sočloveku že dolgo ni imela tako velikega pomena, kot ga je imela med epidemijo. Ne samo pomoč v smislu prve pomoči – veliko ljudi je bilo zaradi epidemije potisnjenih na rob preživetja, mnogi so živeli v neznosnih življenjskih pogojih, odrezani od sveta, saj bi z obiskom trgovine ali lekarne tvegali hudo okužbo. In res lepo je bilo videti, koliko ljudi je bilo pripravljenih priskočiti na pomoč – od dodatnih nakupov za starejšo sosedo do prostovoljnega dela v sklopu različnih organizacij. Epidemija je na nas vseh pustila velik pečat, ampak šele zdaj lahko vidimo, da skupaj lahko premagamo vse. ●

Vir smernic: <https://www.hse.gov.uk/coronavirus/first-aid-and-medicals/first-aid-certificate-coronavirus.htm>

Prostovoljci v Domu starejših občanov Ljutomer
Foto: Boris Podobnik

Gorski reševalci so letos pri reševanju uporabljali zaščitne maske in rokavice. Na sliki: reševanje v Idrijski Beli.

Foto: Miljko Lesjak

Ko nesreča ne počiva

ABC prve pomoči

Združenja planinskih organizacij alpskega loka (CAA) med svojimi priporočili za varno in kakovostno izvajanje dejavnosti pohodništva ter planinarjenja poleg načrtovanja, primerne obutve in drugih načel, posebej izpostavljajo tudi popolno opremo, še zlasti brezhiben osebni komplet prve pomoči. Ta v gorah večinoma zadošča za oskrbo manjših poškodb in lažjih stanj, ne pa tudi, ko poškodovanec potrebuje razširjeno organizirano zdravniško pomoč. Namen nudenja prve pomoči je, da preprečimo poslabšanje zdravstvenega stanja, rešimo ogroženo življenje in zmanjšamo razsežnosti končnih posledic.

Pri resnih poškodbah v gorah in odmaknjenih krajih je težava v tem, da je čas do zdravniške pomoči občutno podaljšan. Vseeno v teh resnih trenutkih pomaga pravilno ravnanje prisotnih na kraju nesreče. Z dobrim in utrjenim znanjem prve pomoči lahko vsako pomaga tudi v planinskem svetu, saj se posamezni postopki ne razlikujejo pomembno od ravnanja v urbanem okolju. Poseben in zahteven izziv v planinskem okolju je v resnici zavarovanje sebe in ponesrečenca pred neposrednimi nevarnostmi ter vplivi okolja med nudenjem prve pomoči in čakanjem reševalcev.

Varnost je na prvem mestu

K reševanju situacije pristopimo jasno, premišljeno, umirjeno in karseda objektivno. Ob tem proučimo okolico, možne neposredne nevarnosti in vplive okolja. Še zlasti smo pozorni na padajoče kamenje, možnosti zdrsa in spreminjajoče se vremenske razmere. Najprej poskrbimo za svojo varnost. Če smo v skupini ljudi, poskrbimo tudi za njihovo varnost, preden nadaljujemo. Še posebej smo pozorni na mestu, kjer je do nesreče (npr. zdrsa) prišlo, da se ne bi ponesrečil še kdo. Če je ponesrečenec utrpel manjše poškodbe, ga prestavimo na varen teren. Če sumimo na poškodbo glave in hrbtenice, se premikanju izogibamo,

razen če je zaradi specifične terena poškodovanec še dodatno življenjsko ogrožen. Če ne moremo varno pristopiti k poškodovancu, sumimo pa na resne poškodbe, takoj pokličemo na pomoč.

Če so prisotne krvavitve, jih zaustavimo z močnim pritiskom na rano. To lahko storimo, še preden preverjamo zavest. Če je poškodovancev več, se držimo pravila, da se najprej posvetimo poškodbam, ki v tistem trenutku najbolj ogrožajo življenje (npr. krvavitve), in potem ostalim (npr. zvini, odrgnine). Ta proces razporejanja glede na resnost zdravstvenega stanja imenujemo triaža.

Ocena situacije in klic na pomoč

K nezavestnemu ponesrečencu pristopimo s strani, ga primemo za nadlahti in rahlo potresemo ter glasno pokličemo po imenu, če ga poznamo, sicer zakličemo "Gospod/gospa, ali ste v redu?"

Če se ponesrečenec po klicu in tresljaju ni ovedel, sprostimo dihalno pot tako, da eno roko položimo na čelo, z dvema prstoma druge roke pa pritismo na trdi del brade in potisnemo glavo nazaj ter jo tam zadržimo. Prislonimo uho, z obrazom pa smo obrnjeni proti poškodovancem prsnemu košu. Na ta način deset sekund opazujemo, poslušamo in na licu tipamo morebitne znake dihanja. Potem pokličemo pomoč na številko 112. Povemo, **kdo kliče, kaj, kje in kdaj se je zgodilo, koliko je ponesrečenih, kakšne vrste so poškodbe, ali je poškodovani v nezavesti in ne diha, koliko je prisotnih, kakšne so okoliščine in kakšno pomoč potrebujemo.**

Po našem klicu iz regijskega Centra za obveščanje pokličejo reševalce Gorske reševalne službe. O nesreči lahko regijski center obvestijo tudi iz najbližje planinske koč. Vsaka planinska koč je namreč tudi obveščevalna točka GRS.

Temeljni postopki oživljanja (TPO)

Če ponesrečenec ne diha, začnemo z oživljanjem. Določimo sredino prsnega koša. Pri moškem običajno sovпада z linijo bradavic, pri ženskah s polovično razdaljo od vrha do konca reber. S telesom se

Pravilen položaj dlani na prsnem košu ob izvajanju stiskov pri oživljanju.

Foto: Janez Šivic

nagnemo naprej, iztegnemo komolce in prepletamo dlani ter začnemo s tridesetimi stiski. Pri tem se mora prsni koš ugrezniti za tretjino. Potem na prej opisani način sprostimo dihalno pot, zatisnemo nos in damo dva normalna vpiha. Med prvim in drugim vpihom se za sekundo odmaknemo, da lahko pride do pasivnega izdiha. Naprej nadaljujemo s tridesetimi stiski. Če vpihov ne želimo dajati, nepretrgoma izvajamo stiske prsnega koša in se po potrebi menjamo z drugimi prisotnimi, da preprečimo izčrpanost in tako ohranimo kakovost oživljanja. Običajno bi ob izvajanju temeljnih postopkov oživljanja svetovali še čimprejšnjo uporabo avtomatskega električnega defibrilatorja (AED), če je dostop do tega mogoč.

Če ponesrečenec diha, ga namestimo v položaj za nezavestnega oz. stabilni bočni položaj, razen pri hudih padcih, ko posumimo na poškodbo hrbtenice. Vsaki dve minuti spremljamo dihanje in ob spremembi stanja začnemo z oživljanjem.

Druge poškodbe

S poškodovancem brez motnje zavesti se pogovarjamo, ga spodbujamo, mu dajemo občutek varnosti. Če je do poškodbe prišlo ob padcu, ponesrečenega sistematično pretipamo od glave do pet in opazujemo njegov bolečinski odziv, morebitne vidne deformacije, zatekanje ali spreminjanje barve uda. V primeru tako hude poškodbe, da ponesrečenec ne bo mogel nadaljevati poti, pokličemo na 112. Potem sterilno oskrbimo morebitne odprte rane, tako da jih umijemo z razkužilom, alkoholnimi robčki ali tekočo vodo. Če so prisotne hude krvavitve, močno pritisnemo na rano s pestjo, stisnemo lokalno arterijo, da upočasnimo krvavitev, potem na rano namestimo en cel zvit povoj, z drugim pa povijamo od rahlega vedno bolj trdno. Obveza ne sme biti premočna, zato okončine opazujemo ter ob spremembi barve ali temperature in pojavu mravljinčenja obvezo rahlo popustimo. Ud imobiliziramo z eno ali več trikotnimi rutami ter dvignemo nad srce. Poškodovanca namestimo v ustrezen položaj. Pri poškodbah glave ali težavah z dihanjem ga namestimo v ležeč položaj z dvignjenim naslonom. Pri poškodbah medenice, nog, hrbtenice ali resni hipotermiji ga namestimo v ležeč položaj. Pri bolečinah v trebuhu ga namestimo v polsedeč položaj s pokrčenimi koleno. Če je prišlo do hude krvavitve, padca tlaka in s tem šokovnega stanja, ki ga prepoznamo po bledici, pomodrelih ustnicah, hladni koži in hitrem plitkem dihanju, poškodovanca položimo in mu privzdignemo noge. Zlome ali hujše zvine oskrbimo tako, da ud imobiliziramo po principu, da sta negibna oba sosednja sklepa od mesta poškodbe, da poškodovancu povzročamo čim manj bolečin ter da na koncu ud rahlo privzdignemo in preprečimo dodatno otekanje.

Druga stanja

Če zdravstvene težave niso nastale zaradi padca ali drugih fizičnih poškodb, prizadetega povprašamo o simptomih. Zanima nas, ali jih občuti prvič, kdaj je

nazadnje jedel ali pil. Če gre za znane simptome, si prizadeti pogosto znajo pomagati sami, včasih zadošča tudi malo počitka in okrepcilo. Če so simptomi novi in onemogočajo nadaljevanje poti, pokličemo na pomoč. Med tovrstna stanja štejemo anafilaktične reakcije, astmatske napade, zaplete srčno-žilnih bolezni, toplotne udare, podhladitve, stanja zaradi nizke ravni krvnega sladkorja ter tudi zastrupitve in stike s strupenimi živalmi.

Če smo v okolju, ki se postopoma ohlaja, ali v močni pripeki, poškodovanca zavijemo v astrofolijo. Do prihoda reševalcev lahko namreč mine več časa. Poškodovancu praviloma ne dajemo jesti ali piti. Izjema so stanja, kjer nam je jasno, da je prišlo do onemoglosti zaradi pomanjkljivega vnosa hrane ali vode. Če reševalno ekipo pričakujemo šele po dveh ali več urah, lahko poškodovanemu ponudimo vodo v manjših požirkih. Za reševanje v slovenskih gorah je pristojna Gorska reševalna zveza Slovenije. V zadnjih letih je zaradi popularizacije planinstva in pohodništva zaznavno neprestano naraščanje števila reševalnih intervencij in ponesrečenih. Če potrebujemo pomoč gorskih reševalcev, je pomembno, da resno in vestno upoštevamo vsa navodila obveščevalnega centra in reševalcem olajšamo pristop do poškodovanega. ●

Krvavitev zaustavimo z namestitvijo kompresijske obveze.

Foto: Janez Šivic

Poškodovano in oskrbljeno roko imobiliziramo s pomočjo trikotne rute.

Foto: Janez Šivic

Oskrba ponesrečenca
(Vaja reševanja društva
GRS Kamnik)
Foto: Vladimir Habjan

Lepo je biti poznavalec prve pomoči

Preverimo svoje znanje

- Katera od naštetih trditev velja za komplet prve pomoči?**
  - Za krajše in manj zahtevne izlete kompleta ne potrebujem, saj se mi ne more nič zgoditi. Vzajem le nekaj obližev.
  - Če grem v hribe v toplem delu leta, metalizirane folije ne vzamem s seboj, saj je preveč toplo, da bi se lahko podhladil.
  - Poleg kompleta za prvo pomoč je pametno s seboj vzeti tudi dodatne obliže in nekaj osnovnih zdravil iz domače lekarne.
  - Nahrbtnik mi vedno pripravi žena, zato sploh ne vem, kaj vse se skriva notri.
- Med mirnim nedeljskim pohajkovanjem po Veliki planini nenadoma zagledate osebo, ki leži na tleh v nenavadnem položaju. Kako pristopite?**
  - Nemudoma stečem tja in začnem z oživljanjem.
  - Preverim, ali je varno pristopiti. Če se le da, pristopim iz take smeri, da me oseba prej vidi. Če me ne zazna, jo primem za nadlakti, nežno potresem in glasno rečem "Gospod/gospa, ste v redu?" Če se ne odziva, zavpijem: "Na pomoč!" Preverim dihanje in pokličem številko 112.
  - Raje sploh ne pristopim, saj ne vem, ali imam dovolj znanja, da bi lahko pomagal. Saj se bo verjetno kmalu našel kdo drug, ki bo znal ukrepati.
  - Takoj ko jo zagledam, pokličem 112 in nato stečem k osebi, da preverim, v kakšnem stanju je.
- Kako boste preverili, ali oseba diha?**
  - Pred usta postavim ogledalo ter gledam, ali se bo zarosilo.
  - Roko položim na prsni koš in opazujem, ali se ta dviga.
  - Z ušesom se približam ustom poškodovanca in 10 sekund poslušam, ali oseba diha, sem pozoren, ali čutim izdih, in opazujem, ali se prsni koš dviga.
  - Najprej sprostim dihalno pot, tako da z eno roko na čelu in z drugo roko na trdem delu brade zvrnem glavo nazaj. Nato se z ušesom približam ustom poškodovanca in 10 sekund poslušam, ali oseba diha, sem pozoren, ali čutim izdih, in opazujem, ali se prsni koš dviga.
- Pri osebi iz prejšnjega vprašanja ugotovite, da je nezavestna, vendar še diha. Vaš prijatelj bo poklical 112, vi pa veste, da v takih primerih osebo damo v položaj za nezavestnega – stabilni bočni položaj. Katera izmed naštetih trditev NE drži?**
  - Osebo prevalim na bok. Pri tem mora biti glava nagnjena nazaj, da je dihalna pot prosta, ter navzdol, da se pri morebitnem bruhanju oseba ne zaduši.
  - Če je ženska vidno noseča, jo prevalim na levi bok, da plod ne pritisne na spodnjo votlo veno.
  - Ko je oseba nameščena v stabilnem bočnem položaju, je ni treba več opazovati in spremljati njenega dihanja, saj je dihalna pot prosta.
  - Če ima oseba na eni strani veliko rano, jo prevalim na nasprotni bok.

5. Še vedno smo pri istem primeru. Na dve minuti spremljate, ali oseba še diha. Ugotovite, da dihanja ne zaznate več, reševalcev pa še vedno od nikoder! Katera trditev o stisih prsnega koša velja?

- Stise delam z vso močjo, kar je premorem. Če polomim kakšno rebro, to pomeni, da moram pritisniti manj.
- Stise delam čim hitreje in čim globlje.
- Stise delam s frekvenco 100–120/min, prsni koš naj se ugrezne za tretjino oz. 5–6 cm. Pri tem, sploh pri starejših, pogosto počim kakšno rebro, kar pa predstavlja manjšo nevarnost kot srčni zastoj, zato nadaljujem z oživljanjem.
- Stise lahko delam na mehki podlagi in preko več slojev oblačil.

6. Kako boste izvajali stise prsnega koša?

- Najprej dam 10 vpihov, nato pa oživljam v razmerju 30 stisov, 5 vpihov.
- Začnem s 30 stisi prsnega koša, sledita 2 vpiha. Če imam kakršne koli zadržke glede vpihov, jih ne dajem in namesto tega neprekinjeno izvajam stise.
- Začnem s 30 stisi prsnega koša, sledita 2 vpiha. Če imam kakršne koli zadržke glede vpihov, jih ne dajem in namesto tega naredim nekajsekundni premor, da si spočijem, nato pa spet naredim 30 stisov.
- Četudi sem izmučen in imam možnost zamenjave, ne pustim drugim, da oživljajo, saj ne vem, kako sposobni so.

7. Po dolgi, naporni turi končno prispete do kočice. Pojedli ste že vse sadne ploščice in se res veselite tople jote. V svoji vznepenosti pa se vam takoj uspe polititi z njo! Vas sicer bolj skrbi, da boste morali spet čakati na novo porcijo, prijatelj pa vas opozori, da bi morda morali opeklino oskrbeti. Kako odreagirate?

- Zamahnem z roko, saj sem izkušena gorska korenina, ki ji nekaj opeklinskih mehurjev ne more do živega.
- S seboj imam kremo za opeklino, zato si rano namažem z njo.
- Oskrbnika kočice prosim za nekaj ledu, ki ga položim neposredno na rano.
- Na WC si grem čim prej pod tekočo vodo ohladiti opečeno površino. Pred tem oblačilo odstranim, če se da. Rano hladim z vodo, ki ima približno 15 stopinj, vsaj 15 minut oz. dokler bolečine ne pojenjajo.

8. Opeklino pravilno oskrbite, uspešno pojedete drugo porcijo jote in se že odpravljate na vrnitev v dolino, ko se nenadoma nekdo pri sosednji mizi začne dušiti s svojim ričetom. Katera trditev o ravnanju pri zapori dihalne poti s tujkom NE velja?

- Takoj začnem izvajanje Heimlichovega prijema.
- Dokler je kašelj učinkovit, ga samo spodbujam.

- Če oseba ne more več govoriti, ne more močno kašljati in postaja potna, bleda ali modrikasta v obraz, izmenjuje izvajam 5 udarcev med lopatici in 5-krat Heimlichov prijem.
- Če oseba postane nezavestna, damo najprej 5 vpihov in nato oživljamo v razmerju 30 stisov, 2 vpiha.

9. Vaš prijatelj se je sicer blažje poškodoval, vendar dovolj, da ni zmožen samostojno sestopiti v dolino. Poškodbo ste oskrbeli, čakate na prihod reševalcev. Ste v senci, vmes se je že ohladilo. Prijatelj toži, da ga zebe. Kako ravnamo v takšnih primerih? Obkrožite NEPRAVILNO trditev.

- Najpomembnejše je, da ogrejem roke in noge, da ne dobi ozeblin in omrzlin, ki lahko vodijo do amputacije prstov.
- Poškodovanec naj sleče mokra in se preobleče v topla, suha oblačila.
- Jedro telesa lahko ogrejem z grelnimi oblogami in z metalizirano folijo.
- Če je pri zavesti, naj po požirkih pije topel čaj, alkohola pa naj se izogiba.

10. Ste na večdnevni zimski turi. Prijatelj vam drugi dan hoje pove, da prstov na eni nogi ne čuti več. Na primernem mestu se ustavite, pogledate stopalo. Koža je modrikasta, nastajajo mehurji. Očitno ima vaš prijatelj omrzline. Kako ukrepate? Obkrožite NEPRAVILNO trditev.

- Pokličem 112.
- Poskrbim, da oseba ni podhlajena. Šele nato se lotim oskrbe omrzlin.
- Omrzline skušam segreti nad ognjem oz. z drugim virom suhe toplote.
- Mehurjev ne prediram.

Pomoč zdravnika na mestu nesreče je neprecenljiva.

Foto: Vladimir Habjan

Projekt Za Življenje! Ljubljana – kdo smo in kaj počnemo?

Pod okriljem Društva študentov medicine Slovenije že od leta 2007 prostovoljno širimo svoje znanje in ozaveščamo ljudi o pomenu znanja in nujenja prve pomoči. V projekt je vključenih več kot sto študentov medicine vseh letnikov, ki v svojem prostem času organiziramo brezplačne delavnice prve pomoči za laike. Letno izvedemo več kot sto delavnic in svoje znanje delimo z več tisoč ljudmi. Delavnice izvajamo na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani ali pa se dogovorimo za kakšno drugo lokacijo, če izvajamo delavnice za večje skupine (npr. podjetja, šole, vrtci, gasilska društva ...). Na delavnicah vam najprej predstavimo teorijo prve pomoči. Pri tem obnovimo temeljne postopke oživljanja (TPO) in uporabo avtomatskega defibrilatorja (AED), stabilni bočni položaj, kako ravnati v primeru krvavitve in v drugih situacijah, ki se nam lahko pripetijo. Teoretičnemu delu sledi praktični del, v katerem udeleženci novo pridobljeno znanje utrdijo in postanejo samozavestnejši pri nujenju prve pomoči. Delavnice so namenjene vsem, tako mladim kot mladim po srcu, ki si želijo obnoviti svoje znanje oz. se naučiti več o prvi pomoči, s tem pa biti pripravljeni pomagati, ko bo bližnji pomoč potreboval. Če se želite udeležiti naših delavnic, vabljeni, da nam pišete na e-naslov zavivljenje.lj.prijave@gmail.com.

11. Katera od naštetih trditev o izbitju zoba NE drži?

- Pri izbitju stalnega zoba slednjega primem za krono, očistim pod tekočo vodo ter ga poskušam vrniti na svoje mesto.
- Če to ni mogoče, ga shranim v fiziološki raztopini, mleku ali slini, ne pa v vodi ali na zraku.
- Čim prej (v dveh urah) moram priti do zobozdravnika.
- Pri mlečnih zobeh ravnam enako.

12. Katera od navedenih trditev NE drži?

- Pri krvavitvi iz nosu stisnem nosnici in držim 10 minut. Glavo nagnem naprej. Na zatilje dam hladne obkladke.
- Manjše rane najprej razkužim z alkoholom in nato sterilno prevežem.
- Pri rani z večjimi tujki oz. tujki, pri katerih ne vemo, kako globoko segajo, teh ne odstranjujem. Rano sterilno prevežem in tujek imobiliziram.
- Žuljev ne prediram, razen če so na mestih, kjer ne morem razbremeniti pritiska. Kože nad žuljem ne odstranjujem.

13. Med hojo proti vrhu se tako navdušujete nad razgledom, da spregledate večjo korenino in padete. K sreči teren ni prepaden in se hitro ujamate. Ni vam hujšega, vendar imate na goleni dolgo, globoko rano. Kako NE ukrepate?

- Hitro poiščem čim bolj čist (sterilen) kos blaga in prek njega pritisnem direktno na rano.
- Iz pohodnih čevljev vzamem vezalko in naredim Esmarchovo prevezo tik nad kolenom.
- Vzamem trd predmet in s povojem naredim kompresijsko obvezo.
- Če mi lahko rano povije kdo drug, pritisnem na žilo v kolenski kotanji ali v dimljah, okončino dvignem nad nivo srca.

14. Kljub bolečinam ste hvaležni, da ni prišlo do hujše poškodbe. Spomnite se prijatelja Janeza, ki si je v gorah pridelal odprt zlom golenice. Razmisljate, kako bi ravnali v takšnem primeru:

- Kost poskušam spraviti v prvotni položaj in imobiliziram sosednja sklepa.
- Imobiliziram zlom in sosednja dva sklepa, kosti pustim v deformiranem položaju. Z rano se ne ukvarjam.
- Rano sterilno prevežem. Imobiliziram zlom in sosednja sklepa, pri čemer kosti pustim v deformiranem položaju.
- Po oskrbi poškodbe osebi dam jesti in piti, da se okrepeča in odmisli bolečino.

15. Čeprav si vedno ogledate vremensko napoved, tokrat opazite, da se vam nezadržno bližajo nevihtni oblaki. Kako v takšnih primerih NE ukrepate?

- Če sem v skupini, ostanemo čim bolj skupaj.
- Takoj zapustim izpostavljene predele, poiščem zavetje oz. se odpravim proti koči.
- Odložim večje kovinske predmete, izogibam se uporabi jeklenic.
- Najboljši položaj je v počepu, z nogami skupaj.

16. Prenočite v planinski koči. Vaš prijatelj začne polniti mobilni telefon, ko ga strese elektrika! Negibno obleži na tleh. Kako ukrepate?

- Takoj preverim odzivnost in ga stresem za rame, nato preverim dihanje in po potrebi začnem s TPO.
- Kot vedno preverim, ali je varno pristopiti. Če je oseba v stiku z virom električnega toka, se je ne dotikam, dokler ne odstranim vira napetosti.
- Če ima oseba na koži le manjšo opekline, ne potrebuje nikakršne pomoči.
- TPO pri poškodbah z električnim tokom niso učinkoviti.

Osnove prve pomoči bi moral znati vsak obiskovalec gora.
Foto: Vladimir Habjan

17. V Sloveniji imamo tri vrste strupenih kač, to so modras, navadni gad in laški gad. Kako ukrepate v primeru ugriza kače?

- Strup čim prej izsesam ali izžgem.
- Nad mestom ugriza ud tesno prevezem.
- Če se oseba počuti dobro, lahko nadaljuje aktivnost.
- Poskrbim, da je varno, pokličem 112, odstranim morebiten nakit, rano očistim, sterilno prevezem, hladim in imobiliziram ud.

**18. Na izletu starejši pohodnik iz vaše skupine po-
toži, da ga tišči v prsnem košu. Bolečina se širi
tudi v čeljust in levo ramo. Slabo se počuti, je
poten in bled. Zdi se vam, da gre najverjetneje
za srčni infarkt. Kako ukrepate?**

- Nekomu naročim, naj pokliče 112. Gospoda posedem, če ima nitroglicerinsko pršilo, naj ga uporabi, sicer naj vzame Aspirin 500 mg.
- Čim prej začnem s TPO.
- Ta bolečina ni tipična za srčni infarkt, gospod je le brez kondicije. Naj malo počije in potem nadaljuje s pohodom.
- Ker smo s pohodom šele začeli, naj vzame Aspirin in se vrne v dolino ter od tam odpelje v najbližjo zdravstveno ustanovo.

Rešitve

1c, 2b, 3d, 4c, 5c, 6b, 7d, 8a, 9a, 10c, 11d, 12b, 13b, 14c, 15a, 16b, 17d, 18a, 19a, 20b

Rezultati

16–20 točk: planinski orel

Tako kot orel ste v gorah videli in doživeli že marsikaj. Dobro opazujete in imate odličen spomin. Ko gre za res, ste v trenutku na voljo in pravilno ukrepate.

11–15 točk: mladi gams

Rojeni ste za gore in tudi v svetu prve pomoči se počutite kot doma, vendar pa vam manjka še nekaj izkušenj. Ampak ne skrbite, na dobri poti ste!

19. Pridete v planinsko kočo, skupina se usede za mizo, vi greste na stranišče. Ko se vrnete, opazite, da je eden izmed pohodnikov malce ... nenavaden. Ko si ga bolje ogledate, opazite, da ima obraz asimetričen. Vprašate ga, ali je vse v redu, a vam nerazložno odgovori. Opazite še, da ene roke, verjetno tudi noge, ne more uporabljati. Takoj prepoznate, da gre za možgansko kap. Kako NE ukrepate?

- Vzame naj Aspirin 500 mg.
- Takoj pokličem 112.
- Namestim ga v udoben položaj.
- Ne dam mu jesti in piti.

20. Znašli ste se v situaciji, ko žal potrebujete pomoč gorskih reševalcev. Reševanje bo potekalo s helikopterjem. Kako NE ravnate pred prihodom in ob prihodu helikopterja?

- Vse stvari, ki bi jih lahko odpihnilo, odstranim oz. pritrdim.
- Vsi stojimo okoli poškodovanca, da ga zavarujemo pred močnimi sunki vetra.
- Gibam se samo pred prednjim delom helikopterja in le, če mi dajo znak, da se približam.
- V bližini helikopterja se ne pomikam po strmini navzgor, temveč nekaj metrov proč počepnem in počakam, da ta odleti.

6–10 točk: alpski svizec

Tudi vi ste gorska žival, vendar se bolje počutite v svojem rovu, kjer ste na varnem. Zato se v situacijah, ko je potrebno znanje prve pomoči, (še) ne najdete najbolje.

0–5 točk: domača kokoš

Je tu treba še kaj dodati? Glede na vaše znanje prve pomoči vam odsvetujemo obiske naših gora. Pravzaprav vam odsvetujemo kakršne koli izlete izven domačega kurnika, dokler ne obnovite znanja prve pomoči.

Prav vse, ne glede na število doseženih točk, pa vabimo na brezplačne delavnice prve pomoči, ki jih izvajamo člani projekta Za Življenje!

S pomočjo helikopterja je ponesrečenec najhitreje v bolnišnični oskrbi.

Foto: Vladimir Habjan

Prva pomoč v barvah

Prva pomoč v gorah v osnovi ni nič drugačna kot v dolinah ali drugih okoljih. Dodaten izziv pa so lahko posebnosti gorskega okolja (mraz, izpostavljenost ...), ki zahtevajo večjo pozornost pri zagotavljanju varnosti in zaščite ponesrečenca in očividcev. Pomembna razlika za izvajalce prve pomoči v gorah v primerjavi z "dolinskimi" je tudi čas prihoda organizirane medicinsko reševalne pomoči. V nujnih primerih, ki se zgodijo v urbanih okoljih, je ta čas povprečno med desetimi in dvajsetimi minutami, v slovenskih hribih in gorah pa je kljub uporabi helikopterja povprečno med pol ure in eno uro, če ni mogoča uporaba helikopterja, pa lahko tudi več ur, kar seveda še povečuje pomen takojšnjega kakovostnega izvajanja prve pomoči.

Črna

Moški spol uporabljam za oba spola, izraz ponesrečenec pa tako za bolnika/bolnico kot za poškodovanca/poškodovanko.

Najslabši možni scenarij je, ko gorski reševalci in medicinci pridemo peš ali s helikopterjem na kraj nesreče, kjer je nekdo hudo poškodovan ali v srčnem zastoju, nihče od očividcev pa ne izvaja prve pomoči. Take izkušnje so močno zasidrane med slabimi gorsko reševalnimi spomini, resda v zadnjih letih manj kot v preteklosti. Vsakič znova me presune, ko ob prihodu k ponesrečencu zagledam ta dvojno tragični prizor. Na tleh leži umirajoči ali celo že umrl človek, očividci pa nemočno stojijo in zbegano, polni pričakovanja gledajo prihajajočo strokovno pomoč. Ali pa se odklopijo in dajejo vtis, kot da se jih na tleh negibno ležeči človek ne tiče. Tragedija je, ko se človeku ustavi srce, čeprav bi se precejšen del teh primerov dalo preprečiti z bolj zdravim življenjem in drugimi, javnosti dobro znanimi preventivnimi ukrepi.

A to ni tema tega prispevka. Druga, na nek način še večja tragedija je, kadar ob človeku, ki se mu je ustavilo srce, med očividci ni nikogar, ki bi se takoj lotil temeljnih postopkov oživljanja (TPO) in mu tako pomagal, da bi še živ ali vsaj nekje na meji med življenjem in smrtjo pričakal naš prihod.

Po dosedanjih raziskavah se po srčnem zastoju možnosti preživetja zmanjšajo za približno 10 % vsako minuto, ko ni oživljanja, vsaj masaže srca. To že v urbanem okolju, ko ekipe nujne medicinske pomoči hitro pridejo na kraj dogodka, pomeni težko dosegljivi cilj, v gorah pa je čas do prihoda reševalcev in zdravnika še mnogo daljši.

Včasih, ko smo ob prihodu na kraj nesreče priča neukrepanju, se niti ne moremo jeziti, smo le žalostni – ko vidimo, da prisotni, pogosto so to svojci, ne znajo pomagati, kljub najboljšim željam in motivaciji. Le

*Oskrba podhlajenega alpinista na vrhu Skute
Foto: Matjaž Šerkezi*

¹ Prim. dr. Iztok Tomazin, dr. med., spec. urgentne in družinske medicine

nemočno objemajo, božajo ali stresajo neodzivnega bolnika, jokajo, morda še vpijejo na pomoč ... Pa bi mu lahko precej povečali možnosti preživetja, če bi le poznali TPO.

Znano je, da je laično oživljanje oziroma TPO nekažno kupovanje časa do prihoda ekipe strokovnjakov. Če očitvidci ne začnejo oživljati takoj po srčnem zastoju, imamo ob poznejšem prihodu profesionalci kljub svojemu znanju, opremljeni in zdravljeni precej manjše možnosti, da človeka vrnemo v življenje. Kar je bilo zamujeno na samem začetku, je pozneje nemogoče ali vsaj bistveno težje nadomestiti.

Manj tragično je, če ne gre za zelo hudo poškodbo ali bolezen in v takem stanju prizadeti ostane brez osnovne prve pomoči ali vsaj podpore s strani očitvidcev, ker ti nimajo znanja, opreme ali celo osnovne dobronamernosti. Posledice v takih primerih niso usodne, je pa škoda. Tipičen primer je bila intervencija, ko se je tuji planinec znašel v hudem paničnem napadu sredi melišča pod steno Prisojnika. Bil je član vodene skupine slovenske agencije, ki se je v tistih časih "poluradno" ukvarjala z vodenjem predvsem tujcev v naših gorah. Vodnik je poklical 112, potem pa z ostalimi člani skupine mirno odšel naprej proti Prisojniku, nesrečnika pa pustil v hudi stiski samega sredi strmega melišča. Le malokrat doslej sem videl tako prestrašenega, nemočnega človeka. Ko smo ga rešili in v dolini izkrcali iz helikopterja, nekaj časa niti na ravnem ni bil sposoben stati. Vse, kar je potreboval do našega prihoda, bi bila prisotnost vodnika, nekaj spodbudne komunikacije in vsaj improvizirano varovanje, da bi se počutil manj ogroženega. Sramotno dejanje vodnika seveda ne potrebuje komentarja.

Črno-bela

Mnogokrat smo naleteli na ganljive prizore, ko so očitvidci, praviloma prijatelji, znanci ali sorodniki, ponesrečenca vsaj približno oživljali dolgo časa, tudi uro ali več, vse do našega prihoda, in potem, ko smo prevzeli oživljanje, upajoče zrlili v nas, naše aparate in zdravila. Tudi ti vtisi so močno zasidrani med gorsko reševalnimi spomini, tako v primerih, ko smo morali sporočiti, da so bila vsa prizadevanja zaman, kot v tistih, ko smo ponesrečenca oskrbeli, še živega odpeljali in se do prihoda v bolnišnico borili za njegovo preživetje.

Vztrajnost pri oživljanju ima velik smisel, saj skoraj ni česa izgubiti ali škoditi. Edina možnost preživetja je oživljanje, tudi neoptimalno oživljanje je boljše kot nikakršno. Tudi kakšno zlomljeno rebro med masažo srca je majhna škoda v primerjavi z možno dobrotitjo oživljanja. Še posebej je vztrajnost pomembna npr. pri udaru strele ali globoki podhladitvi. Udar strele neredko povzroči ohromitev dihalnega centra in takrat je pogosto edino, kar ponesrečenec potrebuje za preživetje, dolgotrajno, ampak res dolgotrajno umetno dihanje. Pri srčnem zastoju zaradi globoke podhladitve pa je ugodno to, da mraz kljub vsej

svoji škodljivosti deloma ščiti naš najpomembnejši in ob srčnem zastoju najhitreje in najbolj usodno prizadeti organ – možgane. Pri podhlajenih so znani številni primeri, ko so jih, seveda ob strokovnem pristopu, uspeli oživiti po več urah srčnega zastoja, celo če na začetku sploh ni bilo izvajanja TPO. Zato naj laiki ob zastoju dihanja in/ali delovanja srca po udaru strele ali pri globoki podhladitvi res ne obupajo. Oživljajo naj vse do prihoda reševalcev.

Bela

Na srečo pri gorsko reševalnem delu tudi pozitivna presenečenja niso redka. Vse večkrat ob prihodu na kraj nesreče naletimo na solidno oskrbljenega in zaščitene ponesrečenca, seveda v okviru omejitev laičnega znanja in opreme za prvo pomoč. Včasih smo priče tudi odličnim improvizacijam na primer pri imobilizaciji (fotografija). Tudi za dobro vzdušje, kolikor je ob nesrečnem dogodku to možno, je večkrat poskrbljeno. Psihološka podpora sopotnikov ali drugih očitvidcev je ponesrečencu poleg običajnih ukrepov prve pomoči tudi zelo pomembna. Na takih temeljih lahko zdravniki in gorski reševalci laže in uspešneje nadaljujemo s svojim ukrepanjem. Zadnja leta opažam, da so v gorah vse večkrat ob ponesrečencu že naključno prisotni zdravstveni delavci. V Sloveniji jih je nekaj deset tisoč, od medicinskih sester, zdravstvenikov in reševalcev do zdravnikov in vtis je, da vse pogosteje zahajajo v gore, kar je dobro v več pogledih – tako za njih kot za druge. Takrat je za kakovostno prvo pomoč praviloma poskrbljeno, če le imajo s seboj potrebno opremo. A nikar se ne zanašajte na to, da bo ob nesrečnem dogodku v gorah

Ob prihodu s helikopterjem smo zagledali simpatično in dokaj učinkovito improvizirano imobilizacijo ponesrečenega alpinista nad Okrešljem, ki jo je napravila soplezalka.
Foto: Robert Kralj

Nočna reševanja so še posebej zahtevna.
Foto: Matjaž Šerkezi

Prva pomoč turnemu smučarju z izpahnjeno ramo pod vrhom Begunjščice
Arhiv Iztoka Tomazina

naključno prisoten zdravstveni delavec nadomestil vaše pomanjkljivo znanje ali opremo za prvo pomoč.

Mavrična

Prva pomoč seveda niso samo oživljanje, zaustavljanje hudih krvavitev in ukrepanje pri drugih življenjsko ogrožajočih stanjih. Največkrat je prva pomoč potrebna zaradi manj resnih stanj, pri katerih pa

pravilni ukrepi lahko zmanjšajo trpljenje ponesrečencu, poskrbijo za njegovo boljše počutje, olajšajo nadaljnje delo strokovnjakov in izboljšajo prognozo. Prav je, da ima vsakdo, ki se podaja v gore, sam ali v družbi, s seboj vsaj osnovni, turi in specifični udeležencev primeren komplet prve pomoči. Ključna je seveda usposobljenost za nudenje prve pomoči – preplet znanja, samozavesti in motivacije. Znanje prve pomoči je eno najpomembnejših znanj, saj nikoli ne vemo, kdaj bo prišlo prav nam ali komu od naših najbližjih. Prav pri ljudeh, s katerimi preživimo največ časa, je največja verjetnost, da se bo med našim pogostim sobivanjem zgodil kateri od dogodkov, ko bo od našega znanja prve pomoči odvisno marsikaj, morda celo življenje drage osebe. A tudi če ne gre za znanca ali sorodnika – pomagati komurkoli v nesreči ali celo sodelovati pri reševanju življenja je izjemna izkušnja, ki lahko osmisli marsikaj, tako pri laikih kot pri profesionalcih.

Investicija v znanje in opremo za prvo pomoč je skromna, še posebej ob dejstvu, koliko dobrega lahko s tem naredimo. Soliden komplet za prvo pomoč je cenejši od na primer kosila v restavraciji. Tudi tečaj prve pomoči so poceni, marsikje celo zastoni, tako da je edina investicija vanje prosti čas, praviloma le nekaj ur. To so vsekakor nekatere od najkoristnejše porabljenih ur v življenju posameznika. In potem vsake toliko časa nekaj ur za ponavljanje in utrjevanje znanja, bodisi na obnavljalnih tečajih, med branjem priročnikov prve pomoči ali pa med spontanimi ali organiziranimi vajami prve pomoči, ki lahko potekajo tudi v obliki igre – za prave in za odrasle otroke, ki jim ni vseeno.

Posebej velja poudariti usposabljanje otrok. Otroci so igrivi, radovedni, učljivi in ob primernem usposabljanju že v zgodnjih letih sposobni izvajanja marsikaterega ukrepa prve pomoči, vključno s TPO. To je izziv za mlade in malo manj mlade starše. Znanje prve pomoči sodi med najpomembnejša znanja, ki jih lahko omogočite svojim otrokom. Mlajši kot so, bolj naj bo to povezano z igro. Tak pristop ima same dobre posledice: igra povezuje, znanje prve pomoči otrokom (in seveda tudi odraslim) lahko krepi samozavest tudi na drugih področjih. Morda vam bodo ravno vaši otroci z znanjem prve pomoči rešili življenje ali pomagali ohraniti zdravje, saj z njimi preživite največ časa in je statistično najbolj verjetno, da se vam bo kaj zgodilo v njihovi prisotnosti. In če jim bo kdaj uspelo v zaresni situaciji izpeljati pravilno prvo pomoč, bo to neprecenljiva izkušnja. In obratno. Nепotrebni so tragični primeri, ko starši ali stari starši niso znali pomagati svojim najmlajšim, ki bi jih bilo mogoče rešiti s preprostimi ukrepi prve pomoči. Za konec, da ne bo ostalo samo pri barvah, pa si nekaj zapojte v ritmu 30 : 2 (za odrasle) in 15 : 2 (za otroke). Naslov pesmi: oživljanje. ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Bogata zgodovina in idej polna prihodnost

Pogovor z Ireno Lačen Benedičič

Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani je spomenik dosežkov slovenskega alpinizma, planinske poti slovenskega naroda. Sedmega avgusta letos, ko je praznoval tudi Aljažev stolp vrh Triglava 125 let, je muzej slovesno praznoval deseto obletnico uspešne poti, ki je več kot upravičila dolgoletna prizadevanja slovenskih planincev za njegovo postavitvev.

O prehojeni poti od ideje do uresničitve, o poslanstvu, sedanjosti in viziji smo se pogovarjali z vršilko dolžnosti direktorice Gornjesavskega muzeja Jesenice Ireno Lačen Benedičič.

Najprej vam in vsem vašim sodelavcem iskreno čestitam za uspešno zgodbo, ki jo s planinskim muzejem pišete že deset let. Kakšna je sploh zgodovina muzeja – kako je prišlo do zamisli in nato do njene uresničitve?

Pobuda ali želja, da bi Slovenci imeli planinski muzej, je stara skoraj sto let. Že zelo zgodaj so v *Planinskem vestniku* pisali o tem, da bi si Slovenci vendarle zaslužili muzej, kjer bi se zapisovala in hranila dediščina s področja gornjštva. Kmalu po drugi svetovni vojni se je začelo sistematično zbirati gradivo in pri tem so bili najaktivnejši člani alpinističnega odseka PD Jesenice, ki so zbrane predmete podarili sosednjemu PD Dovje-Mojstrana. Ti so predmete uredili in razstavili leta 1984, ko je Triglavski naravni park (TNP) ustanovil Triglavsko muzejsko zbirko v Mojstrani, pri čemer so sodelovali tudi sodelavci Gorenjskega muzeja in drugi. Na območju takratne občine Jesenice je deloval tehniški muzej Železarne Jesenice. Ker je bila zgodovina povezana z železarstvom, so tam veliko predmetov restavriral, konzerviral, popravili ali naredili, med drugim tudi makete, ki so danes razstavljene v SPM. Ko je prišlo do razpustitve tehniškega muzeja, je takratna občina leta 1991 ustanovila samostojni javni zavod, muzej Jesenice, ki je deloval na skorajda enakem območju kot danes. Ko je nastala samostojna občina Kranjska Gora, so se odločili, seveda z veliko podporo in željami planincev in s PZS, da Triglavsko zbirko, ki je bila pred tem v sosednji stavbi, zaupa in prenese na javni zavod Jesenice. Leta 1997 smo dobili v muzeju strokovno sodelavko, kustosinjo za zgodovino planinstva, ki je nadaljevala z zbiranjem gradiva in materiala, ki ga je pred tem vzorno zbiral predsednik PD Dovje-Mojstrana, Avgust Delavec. Pri tem so aktivno vlogo odigrali domači planinci, med

drugimi Miro Eržen, poznejši sodelavec muzeja, ki ga je občina imenovala za vodjo izgradnje projekta Slovenski planinski muzej. Tako je prihajalo do več poskusov sofinanciranja izgradnje, pridobitve dokumentacije in izvedbe projekta. Po več neuspešnih poskusih je poleti 2007 takratni predsednik vlade Janez Janša položil temeljni kamen in leto zatem je občina oddala vlogo na razpis Evropskega sklada za regionalni razvoj s partnerji, med katerimi je bila PZS, Triglavski narodni park, PD Dovje-Mojstrana, Gornjesavski muzej Jesenice). Med gradnjo je prišlo do pomanjkanja finančnih sredstev, zato je bila ustanovljena Ustanova Avgusta Delavca, ki so jo ustanovili PZS, Slovenski gorniški klub Skala, PD Dovje-Mojstrana. To je bilo ključno, da se je investicija lahko uspešno zaključila, sredstva pa so prispevali tudi številni posamezniki in planinska društva.

Slovesnosti ob 10-letnici praznovanja se je udeležil tudi predsednik države Borut Pahor, ki je muzeju zaradi vseh zaslug izročil posebno priznanje. Dejal je, da je muzej simbol naše ljubezni do gora, ki je vrojena v slovensko srce. Triglav pa eden redkih simbolov, ki ne razdva, in to veliko pove o naših vrednotah.
Foto: Kati Žvan, arhiv GMJ – SPM

Slovenski planinski muzej je obiskalo že več kot 100.000 domačih in tujih obiskovalcev.

Foto: Zdenka Mihelič

Z odprtjem muzeja 7. avgusta leta 2010 so se slovenskim planincem uresničile stoletne sanje. Ker je muzej povezan s prebujanjem naroda in domoljubjem, je to eden najpomembnejših slovenskih muzejev. V čem se domoljubje izraža v muzeju?

Domoljubje in identiteta Slovencev sta povezana z gorami in se izražata skozi celotno pot slovenskega gornišstva in alpinizma. Tako je tudi stalna razstava v SPM zasnovana kot pot na goro in kot je pomembna pot na vrh, tako je pomembna pot v dolino. Mi smo si zastavili, da bomo najprej opisali, kakšni so bili vzgibi, da so ljudje začeli obiskovati gore. Nato prikazujemo organiziranost slovenskih planincev in gradnjo planinskih koč, ki je bila prav tako pomembna. Vedeti moramo, da so takrat tujci, ki so bili člani nemškega planinskega društva, začeli v naših gorah postavljati kočice. In nemalokrat se je zgodilo, da za slovenske planince ni bilo prostora, ker so v kočah dali prednost nemško govorečim planincem. Slovencem se je to zdelo zamalo, zato so se odločili, da bodo postavili svoje kočice. Če pomislimo, da je leta 1895 dovški župnik Jakob Aljaž na vrhu Triglava postavil Aljažev stolp, nam to pove, kako pomembna je bila identiteta, da so gore izražale slovensko lice, kot je zapisal *Planinski vestnik*.

Slovenski planinski muzej je namenjen vsem. Vršilka dolžnosti direktorice Irena Lačen Benedičič lepo oriše: "Namenjen je vsem Slovencem, da se zavemo korenin, mladim, da jim pokažemo še eno pot, otrokom, da vzljubijo gore, planincem, da nadgradijo svoja doživetja, turistom, da jih zamika edinstveni svet naših gor, in seveda tudi ljudem z omejenimi sposobnostmi, da doživijo tisto, za kar jih je življenje prikrajšalo." Za konec se zahvali za podporo in obisk vsem nam planincem, ljubiteljem gor, ki muzej radi obiščemo in ga podpiramo: "Smo živo stičišče planinske zgodovine, kjer s partnerji, sodelavci in prostovoljci ustvarjamo skupen prostor spomina in tkemo nitke prihodnosti, ki je ne bi bilo, če nas ne bi ob vsem tem podpirali vi."

Muzej, ki ga odlikuje postavitve gradiva od začetkov slovenskega planinstva do sodobnega obiskovanja gora in preživljanja časa v njih, do kotičkov, namenjenih otrokom, ter izjemnih vzponov in dosežkov alpinistov v naših in tujih gorah, je obiskalo že več kot 100.000 obiskovalcev. Kdo je vaš tipični obiskovalec in kdo so najpogostejši obiskovalci?

V mesecu avgustu leta 2010, ko smo muzej odprli, je SPM obiskalo več tisoč obiskovalcev, do konca leta si ga je ogledalo že več kot 15.000, kar je bilo zelo veliko. Res je, da smo planinci ob članarini prispevali delež sredstev za ogled muzeja, in tako je bila vstopnica za ogled že vključena. Tisto, kar je pomembnejše in kar smo si želeli, pa je, da se obiskovalci vračajo. K temu si prizadevamo tudi danes. Muzej je zanimiv tako za odrasle kot za mlade. Predvsem jih privlači aktivna vloga, saj se pri nas predmeti ne ogledujejo od daleč, ampak imamo veliko takih, pri katerih so lahko aktivni prek računalniških igrice ali se preizkušajo v različnih spretnostih. Seveda k temu pripomore vsakoletna posodobitev dela stalne razstave, zaradi česar je SPM še privlačnejši. Med septembrom in majem so najštevilčnejši domači obiskovalci, poleti pa tujci – v preteklih letih smo zabeležili Nemce, Nizozemce, Čehe, Francoze, Madžare in Avstrijce. Letos muzej tudi v poletnem času zelo obiskujejo Slovenci. Locirani smo v turistični občini Kranjska Gora, ki je trenutno na slovenski ravni na drugem mestu po izrabi turističnih bonov. Trenutno beležimo osemdeset odstotkov domačih gostov. Lani je stalno razstavo obiskalo več kot 18.700 obiskovalcev, občasne razstave in dogodke pa več kot 57.000, skupaj več kot rekordnih 65.000 obiskovalcev. V sodelovanju s TNP in Zavodom kulturne dediščine Slovenije in z lokalnimi ponudniki pripravljamo zanimive programe tudi v okolici, kot so vodenje po poti Triglavске Bistrice ali po poteh Mojstranske pripovedke.

Muzej je zastavljen didaktično vzgojno in v njem lahko obiskovalci preverijo svoje gorske veščine. To je tudi prvi igrificirani muzej na svetu – kaj to pomeni?

To pomeni, da se obiskovalci ne seznanjajo z branjem in proučevanjem posameznih predmetov, ampak predmete preizkušajo, zato jih uvrščamo v interpretacijska vodenja. Predmete si lahko ogledate skupaj s Požgancem, pomočnikom Jakoba Aljaža, ki je izvajal dela za postavitve stolpa; naši igralci pripovedujejo zgodbo, kako je Jakob Aljaž videl vse to. Sicer pa smo si naziv prvega igrificiranega muzeja na svetu prislužili, ko smo leta 2016 prevzeli Bivak II, t. i. dvojko, odsluženi bivak, ki nam ga je podaril AO PD Jesenice. Postavili smo ga pred muzej in mu želeli dati vsebino. To je bil tudi čas, ko so se pri nas začele pojavljati sobe pobega. Znali smo bivak povezati z nevarnostmi, ki pretijo v gorah, kako se pred temo umaknemo na varno, izognemo prepadam, kako si zapomnimo pravo pot in kako se zatečemo v varno pribežališče – bivak, čemur ta tudi služi. Podobno je z aktivnostjo, ki smo jo

uvedli letos v obliki čarobne škatle, *mystery box*. Gre za izziv obiskovalcem, ki rešujejo naloge, skrite v čarobni škatli, in se preizkušajo, če imajo usvojene vse veščine, spretnosti in znanje, da se lahko podajo na Triglav.

Skozi številne razstave in dogodke, ki jih pripravljate, se izražata pripadnost slovenskemu planinskemu narodu in ljubezen do gora. Kaj je po vašem osnovno poslanstvo muzeja danes?

Poslanstvo muzeja smo oblikovali s sodelavci, kot tudi z ustanovitelji in sofinancerji. Cilj smo videli v tem, da želi biti muzej prepoznaven kot osrednji državni planinski muzej, kar sicer še ni. Tako bo muzej stičišče ter nosilec lokalne in nacionalne identitete. Želimo, da bo prostor srečevanj, izobraževanja, spoznavanja, pa tudi razvedrila. Želimo postati povezovalac in promotor turistične ponudbe na območju Julijskih Alp ter muzej, ki bo hkrati odprt prostor družbenega dialoga 21. stoletja. V svojo vizijo smo zapisali, da si želimo trajnostne rasti in učinkovitosti svojega poslanstva, varovanja kulturne dediščine s področja gorništvaja, planinstva, alpinizma in povezanih dejavnosti.

SPM je prejel številna priznanja, med drugim je bil nominiran za evropski muzej leta 2012, prejel je nagrado Fundacije kralja Alberta I. za izjemne in trajne dosežke, ki imajo pomemben vpliv na gorski svet in zaščito Alp, pa častno Valvasorjevo priznanje Slovenskega muzejskega društva za prostor doživetij "Pobeg v bivak" in nagrado Živa za najboljši slovanski muzej leta 2017. Povejte nam, ali lahko SPM primerjamo s podobnimi svetovnimi muzeji?

Menim, da se zagotovo lahko štejemo med sodobne svetovne muzeje. Vse našete nagrade in tudi zadnja – zahvala predsednika države ob 10-letnici muzeja naše aktivnosti nam veliko pomenijo. Prav tako nagrada Živa leta 2017 za najboljši slovanski muzej. Med tristo milijoni Slovanov, to je med 23 kandidati iz enajstih držav, kamor spada tudi Rusija, smo prejeli najvišjo nagrado in bili prvi muzej v Sloveniji, ki jo je prejel. Ponosni smo in to nas zavezuje, da našo vsebino in dediščino predstavljamo odgovorno in zanimivo.

Muzeji postajajo kraj zbiranja, odkrivanja, tudi stičišče planincev in so že presegli zgolj ogledovane razstavljenih predmetov. Kako SPM sledi svetovnim trendom?

Sledimo svetovnim trendom na področju muzealstva, kakor tudi smernicam države za digitalizacijo kulturne dediščine, kar pomeni, da stalnim vsebinam in občasnim razstavam dodajamo projekte, privlačne tudi za turizem, na primer omenjeni Pobeg v bivak, Triglavski izziv, Virtualni spust s Triglava ali v globine jam in prvi helikopter, ki je pri nas začel z gorskim reševanjem. Pri tem ne pozabljamo na zgodbe ljudi, ki pišejo zgodovino našega planinstva, te so zelo pomembne, zato jih predstavljamo v muzeju.

Ob številnih razstavah in predavateljskih, filmskih, doživljajskih dogodkih se nam pojavlja vprašanje, katera razstava ali dogodek sta bila najbolj obiskana in odmevna?

To je zagotovo razstava o alpinistkah z naslovom *Korajža je ženskega spola*, pa tudi nova razstava o slovenskem alpinizmu bo najbrž podobno obiskana.

Kako ste proslavili letošnjo okroglo obletnico?

Obletnico proslavljamo skozi celo leto. Vsak ponedeljek na spletni strani www.planinskimuzej.si predstavljamo delovanje muzeja skozi obdobje desetih let. Prav na deseto obletnico delovanja, 7. avgusta letos, pa smo odprli razstavo *10 sidrišč* o desetih prelomnicah slovenskega alpinizma. Izpostavili smo Valentina Staniča, prvega alpinista Vzhodnih Alp, svetovno slavo v domačih stenah, boj za primat v zimskih vzponih, osvajanje osemtisočakov, duh velikih

jugoslovanskih odprav, plezanje v najzahtevnejših stenah, solo vzpone v velikih stenah, smučanje z Everesta in štiri od devetih zlatih cepinov, ki so jih prejeli naši alpinisti, prav tako pa se zazremo v prihodnost. Vse to je strnjeno v novem koledarju za leto 2021, ko bomo obeležili 100-letnico Slovenskega gorniškega kluba Skala.

Kdaj vas lahko obiščemo in kaj vse zanimivega nas čaka pri vas?

SPM lahko obiščete vsak dan (razen 1. januarja in 1. novembra) od 9. do 17. ure. Ob obisku muzeja se lahko sprehodite tudi do slapa Peričnik, po poti Triglavske Bistrice ali pa muzej obiščete ob vrnitvi z gora. ○

Na novi razstavi z mejniki slovenskega alpinizma pomemben del zasedajo naše velike odprave.

Foto: Zdenka Mihelič

Jekleni Zlatorog "kralja Triglava"

Spomini na Albina Belarja

Deset let je minilo od izida knjige *Albin Belar, pozabljen slovenski naravoslovec* (založba Didakta, 2010). Napisala sva jo z danes žal pokojnim Renatom Vidrihom, doktorjem geologije, nekdanjim direktorjem Urada za seizmologijo in geologijo pri Agenciji RS za okolje, mojim nepozabnim prijateljem. Ob deseti obletnici izida predstavljam profesorja Belarja (1864–1939) naši planinski javnosti.

Dr. Albin Belar

Od leta 1999, ko sem ustvaril zelo poseben naravoslovni dan za osnovnošolce in ga imenoval po njem, se je na Belarjevih dnevih v Trenti zvrstilo več kot 15.000 otrok in njihovih učiteljev. To je precejšen del slovenske javnosti. Razmišljujoči med njimi zdaj vedo za dr. Albina Belarja, enega vodilnih svetovnih seizmologov, utemeljitelja seizmološke znanosti, izumitelja na področju seizmologije, radiofonije in meteorologije, ustanovitelja prve potresne opazovalnice v Avstro-Ogrski ter pionirja slovenskega in evropskega varstva narave, pobudnika uvajanja naravnih rezervatov, predlagatelja zavarovanja Doline Triglavskih jezer, idejnega očeta Triglavskega narodnega parka, pravega zaljubljenca v kraljestvo Triglava.

Kaj vse mora človek narediti, da začne ljubiti? Imeti mora moč, plemenitost, biti mora slep. (J. P. Sartre)

"Kaj je več, kralj Triglava ali kralj Jugoslavije?" je vprašal Albin Belar svoje pivske tovariše, potem ko je neki vaščan pritekkel iz vasi navzdol po klancu, v gostilno ob vstopu v Vintgar, in ves zasopel povedal, da se je njegovo veličanstvo, kralj Aleksander Karadorđević, oglasil pri Belarju v observatoriju na Vrščeh v Podhomu. Seveda je vsa družčina v en glas odvrnila: "Kralj Triglava je več!"

"Potem pa v miru popijmo pivo do konca," je odvrnil Belar.

Profesor Belar je bil vaje stikov s kralji. V njegovem slovitem observatoriju v Ljubljani so se oglašali nadvojvode Rainer, Leopold Salvator, Josef Ferdinand II. in Peter Ferdinand, kadar so se mudili v Ljubljani. Oba prvo imenovana sta ga vabila na avdienco, da bi ju seznanil s svojimi novimi znanstvenimi dosežki, kadar se je mudil na Dunaju. Kot znanstvenika svetovnega formata ga je po prvi svetovni vojni, ki je spremenila svet, želel rehabilitirati kralj Aleksander Karadorđević, toda bilo je prepozno.

Naslednja anekdota je iz obdobja kmalu po letu 1919, ko so profesorja Belarja kot "nemškutarja" predčasno upokojili, zaprli njegovo potresno opazovalnico v palači nekdanje c. k. Državne višje realke na današnji Vegovi ulici v Ljubljani in večino instrumentov preselili v Beograd ter mu odvzeli knjižnico in stanovanje v Ljubljani. Žena z otroki je emigrirala k svojemu bratu v Philadelphio v ZDA. Belarju so odvzeli potni list, zato ni mogel oditi z njimi. S preostankom svojih seizmometrov (potresomerov) je opremil družinsko vilo v Podhomu, zgrajeno po načrtih prijatelja, slovitega arhitekta Maksa Fabianija in svoj novi observatorij imenoval po angleškem znanstveniku H. Davyju (1778–1829), očetu elektrokemije in konstruktorju varne rudarske svetilke, dolgoletnemu predsedniku Kraljeve akademije znanosti v Londonu. (Pri nas je H. Davy znan tudi zato, ker je med dopustovanjem v Podkornu zatrdil, da je Zgornjesavska dolina najlepša dolina v Alpah. (Pa, saj je res tako!)

Na Vrščeh, kakor se imenuje tisti del vasi Podhom, je prof. Belar začel svoje samotarsko življenje, ki je trajalo do leta 1930, ko je močno zbolel in ni več mogel živeti sam, ter se odselil k prijateljski družini Pirker v vas Polom na Kočevskem, kjer je 1. januarja 1939 umrl.

Belarjev "jekleni" Zlatorog

Kralj Triglava, kakor piše v naslovu, je bil profesor Belar sam. Tako so ga v šali imenovali vaščani Podhoma, ker so takrat le redki v prostem času redno zahajali v gore. Belar je imel posebno rad planino Velo polje, od koder je pogosto hodil na Triglav. Na vrhu je bil, tako pravijo, več kot petdesetkrat, kar je bil za njegov čas svojevrsten rekord.

Kaj ima "jekleni" Zlatorog opraviti s kraljem Triglava? Mar ni čudežni, polbožanski beli gams z zlatimi rogovji po starodavni legendi že sam vladar žive in nežive triglavske narave?

Zaradi svoje navezanosti na gorski svet Vzhodnih Julijskih Alp je torej Belar z imenom Zlatorog počastil svoj najuspešnejši potresomer, napravo, za katero je leta 1909 dobil najvišje priznanje na svetovni razstavi v Faenzi v Italiji. Belar je zagotovo dobro poznal delo Karla Dežmana (1821–1889), ki je legendo o Zlatorogu iztrgal pozabi, ko jo je zapisal v *Leibacher Zeitung*, časopisu ljubljanskih Nemcev, zelo verjetno pa je poznal tudi nemškega pesnika Rudolfa Baumbacha (1840–1905), ki je po Dežmanovem zapisu legendo prvi upesnil.

Belar in gore

Kot profesor in znanstvenik je bil Belar na vasi posebej, skoraj čudak, dodatna "napaka" pa je bila njegova ljubezen do gora. O njegovi planinski dejavnosti je malo znanega. Takole piše Evgen Lovšin v *Gorskih vodnikih v Julijskih Alpah*: "Kakor Jagrovega Lovrenca nam je B. Zarnik opisal delovanje sirarja Fronca na Velem polju. Krištanov Fronc (Franc Stare iz Podjelj št. 20) je bil znana osebnost svojega časa. V sirarstvu je bil učenec Švicarja Siebra, ki je na poziv bistrškega župnika in deželnega poslanca Janeza Mesarja prišel učiti Bohinjce (sodobnejšega) sirarstva. (Podatek ni zgodovinsko potrjen. Nekateri viri pravijo, da je prišel Sieber le v Kobarid, od tam pa so prišli v Bohinj učiti njegovi tamkajšnji učenci.) Često je vodil turiste z Velega polja na Triglav, na Kanjavec, Mišelj vrh in Vernar. Sirarnica je bila takrat pomembna planinska postojanka. (Za današnje obiskovalce planine Velo polje je treba povedati, da je sedanja sirarna precej novejša. Tedanja sirarnica je bila majhna in lesena.) Posebej so nemški turisti radi sem zahajali in ostajali po več tednov. Bilo je nekaj postelj na voljo, zato so sirarnico krstili "Hotel garni für Triglav kolonisten". Velenemec prof. Belar in prof. med. kemije ter Nobelov nagrajenec Ljubljčan dr. Pregl sta bila stalna gosta."

Na Vrščeh v Podhomu je Belar uredil sprehajalno pot, ki jo je rada uporabljala tudi kraljeva družina. Ob tej poti je stalo staro Miklavževo znamenje, ki so ga postavili v spomin na veliko povodenj, ko je reka Radovna močno prizadela mline in žage. Belar je nanj pribil deščico s svojo pesmijo:

*Krištanov stan
na Velem polju
Foto: Jaža Mihelič*

Miklavževo
znamenje z
Belarjevo pesmijo
o reki Radovni v
Podhomu
Foto: Joža Mihelič

Tu spodaj drevijo se gorske vode,
Ki prav izpod vznožja Triglava kipe.
Popotnik nekoliko tukaj postoj,
Brž raj se planinski odpre pred teboj.

Pri Svetem Miklavžu se zove ta kraj,
Posnemaj svetnika, kaj malega daj.
In pomni, da vedno bi zdrav bil in čil,
Če vodo pri Svetem Miklavžu bi pil.

(Pisec tega članka je dal propadlo znamenje na novo postaviti in pesem je ponovno tam. op. a.)

Belar kot prvi turist na Uernarju

V plezalnem vodniku *Náš alpinizem* iz leta 1932 je na strani 212 opisan Belarjev vzpon na Vernar, ki sta ga leta 1893 kot prva (turista) opravila v navezi s Florianom Hintnerjem. Enak opis se ponovi tudi v vodniku *Plezalni vzponi – Vzhodne Julijske Alpe* iz leta 1970, str. 31. Triglavska stena je leta 1893 še povsem nedotaknjena čakala prve plezalca.

Albin Belar je bil dejaven član Avstrijskega planinskega društva (ÖAV). Kakor mnogi intelektualci njegovega časa je bil germanofil, predvsem pa rojalist, zato mu je podporo odrekla tudi avstrijska stran, ko ga je politična oznaka nemškutar po končani prvi svetovni vojni stala dobesedno vsega.

Ivan Veber, inženir gozdarstva, vsestranski naravoslovec iz Bohinjske Bistrice, mi je nekoč omenil, da sta na vratih Krištanvega stanu na Velem polju vrezani inicialki "AB", kar bi lahko pomenilo Albin Belar. Ko sem iskal po vratih, kar nekaj časa nisem opazil, da nad podbojem na veliko, s črnimi pisanimi črkami piše Florian Hintner, ime Belarjevega planinskega tovariša in soplezalca. Omenjeni stan je lepo ohranjen. Z zadnjo steno, kjer se pod nekoliko dvignjeno streho skriva kapela, se naslanja na strmo pobočje pod Vodnikovim domom.

Usmeritev po velikem ljubljanskem potresu

Planinski vestnik ni *Proteus*, da bi v njem predstavil Belarjevo izjemno znanstveno delo, a se bomo vseeno za trenutek preselili v leto 1895, natančneje v zgodnje nočne ure 14. aprila omenjenega leta. Ob 23. uri in 17 minut po krajevnem času je tistega dne Ljubljano z bližnjo okolico prizadel rušilni potres z magnitudo med VIII. in IX. stopnjo po lestvici EMS. Ljubljana je imela takrat približno 31.000 prebivalcev. Od 1373 hiš je bilo 589 pritličnih, 437 enonadstropnih, 264 dvonadstropnih, 77 trinadstropnih in 6 štirinadstropnih. Žrtev je bilo k sreči relativno malo. Poškodovanih je bilo približno 10 odstotkov stavb, ki so jih kasneje večinoma porušili. Potres, ki se ga je kasneje oprijelo ime velikonočni potres, je Albinu Belarju poslal jasno znamenje in dokončno usmeril njegovo življenje. Takrat je imel 31 let.

Rodil se je na Franca Jožefa cesti št. 3 (današnja Cankarjeva cesta) v Ljubljani (1864).

Bil je vzgojen v složni družini in podedoval je neomađeževano ime. Njegov oče Leopold, po rodu iz velike idrijske rudarske družine, je bil slovenski skladatelj in zborovodja, nadučitelj, odbornik Cecilijanskega društva, odlikovan z zlatim križcem za zasluge in častni meščan Ljubljane. Njegovi nemški predniki, ki so prišli v Idrijo kot rudarji v 500 letih delovanja idrijskega rudnika živega srebra, so se pisali Weller.

Albin Belar je končal ljudsko šolo, nižjo gimnazijo in ljubljansko realko, študij kemije v Gradcu in fizike na Dunaju ter opravil doktorat iz fizike leta 1893 na graški univerzi. Od leta 1890 je opravljal službo asistenta za kemijo in naravoslovje na c. kr. Mornariški akademiji na Reki, kjer ga je poveljstvo akademije ocenjevalo kot odličnega pedagoga in vsestranskega samostojnega znanstvenika. Zanimalo ga je dobesedno vse, kar se nanaša na odnos človek – narava ter narava – človek. V času študija na Dunaju je poslušal predavanja iz seizmologije pri profesorju Francu Eduardu Suessu (1831–1941), kar mu je zavdalo. Takoj po velikonočnem potresu je zaprosil za službo na c. kr. Državni višji realki v Ljubljani, ki je delovala na današnji Vegovi ulici št. 4 in leta 1896 tam postal profesor za kemijo in naravoslovje.

4. 2. 1897 je direkcijo c. kr. Državne višje realke zaprosil za postavitev potresne opazovalnice. Imel je podporo tedanjega ravnatelja, prof. Rudolfa Junowicza, deželnega glavarja Victorja pl. Heina in ljubljanskega župana Petra Grasellija. Opazovalnica je 18. 9. 1897 že začela delovati in zapisovala potrese do leta 1919. Od tega dne dalje je Belar opazovalnico nenehno izpopolnjeval, predvsem z instrumenti lastne konstrukcije. Ustvaril je najnaprednejši znanstveni institut v takratni Ljubljani.

Belar in Triglavski narodni park

Osebnost profesorja Belarja je za slovensko planinsko javnost nedvomno najzanimivejša zaradi njegovega zgodnjega predloga za zavarovanje Doline Triglavskih jezer, zaradi česar ga imenujemo idejnega

očeta Triglavskega narodnega parka. Nobenega dvoma ni, Triglavski narodni park (TNP) je najboljšejši projekt, ki ga je doslej realiziralo slovensko varstvo narave in hkrati edini narodni park v Sloveniji, njegovemu nastajanju pa so v največji meri botrovali prav slovenski planinci. To je nekam logično, kajti za planinsko dejavnost je prvobitna gorska narava neobhodna, prav ta pa je v Julijskih Alpah zaradi tradicionalne, trajnostne rabe naravnih virov v preteklosti relativno dobro ohranjena pričakala čas liberalizacije v gospodarstvu. Času primerno TNP buri duhove, buril pa jih je že v preteklosti in jih bo tudi v prihodnje, kajti varstvo narave je v vsakem primeru in času (pametno in potrebno) zakonsko omejevanje, odpovedovanje, ki je v gospodarstvu, pa tudi v zasebnem življenju (žal) velikokrat nepriljubljena tema. Ne glede na sodobne predsodke pa smo vsi zelo zadovoljni, kadar pijemo čisto in hladno studenčnico, dihamo svež gorski zrak in doživljamo neponovljivo naravno okolje, v gorah ali kjer koli drugje.

Kako se je prof. Belarju porodila odlična zamisel, da so prav Julijske Alpe tisti reprezentančni, zanimivi del Slovenije, ki si najprej zasluži posebno obravnavo in varstvo? Belar je od mladih nog zahajal v naravo, v gore. Oče Leopold, ki ima pri tem največ zaslug, mu je nekoč pripovedoval, da se mu je ideja za njegovo najbolj znano mašno pesem, *Oče večni v visokosti*, ki se v slovenski cerkvi največkrat poje med povzdigovanjem, porodila med neko potjo na Slivnico, v času, ko je služboval v čarobni okolici Cerkljiškega jezera. Sonce je ožarjalo prebujajočo se pomladno naravo in ptice so prepevale v jutranjem gozdu. V takem vzdušju je nova melodija kar sama od sebe napolnila njegovo dušo in srce. Treba jo je bilo le še zapisati.

Zavarovanje posebno lepih in geološko zanimivih prizorov

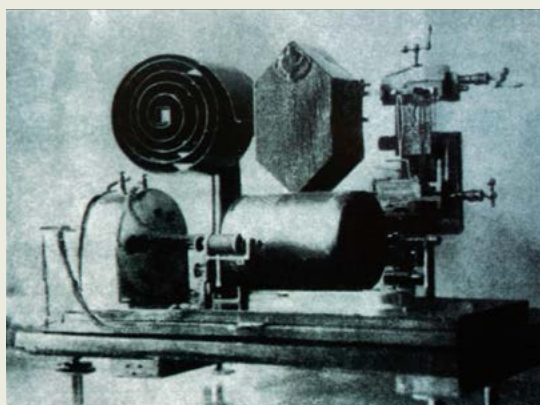
Možnost, da udejanji svoj potencial, znanje in privrženost naravi je prišla, ko je Državna uprava za pouk (ministrstvo za šolstvo v Avstro-Ogrski) izdala navodila za vse dežele, po katerih naj bi določili, katere objekte v naravi bi izbrali in katalogizirali, ter jih zavarovali in ohranili. V svojem predlogu, ki ga je pripravil pod naslovom *Skrb za naravne spomenike v Avstriji s posebnim ozirom na deželo Kranjsko*, je zapisal: "V prepričanju, da bi na Kranjskem lahko izdelali katalog, ki bi željam uprave za šolstvo ustrežal, se je pisec (A. Belar) odločil, da bo to nalogo opravil. Najprej si je zagotovil sodelovanje gospoda dr. Antona pl. Schöpplja, ki je že prej sestavil katalog kranjskih naravnih znamenitosti, in znanega domačega botanika, prof. Alfonza Paulina. Oba sta z veseljem privolila v sodelovanje." Predlogom za zavarovanje Ljubljanskega barja, Doline Sedmerih Triglavskih jezer, Snežnika, Gorjancev, Krakovskega gozda je bil dodan zajeten seznam strokovnih utemeljitev.

Zanimiv opis z naslovom *Posebno lepi in geološko zanimivi prizori dežele Kranjske*, začne Belar tako:

"Kot vsaka gorska dežela je tudi Kranjska bogata z

Belarjeva vila v Podhomu nekoč, delo arhitekta Maksa Fabianija. Veljala je za najlepšo vilo na Kranjskem. Arhiv družine Belar

Belarjev seizmograf Zlatorog. Arhiv družine Belar

lepimi prizori, med katerimi jih je nemalo tudi geološko zanimivih. Sem sodijo visoko ležeče doline in kraška polja Julijskih Alp in Karavank, okolica jezer, ozke rečne doline, soteske in slapovi. Varovalna (konservacijska) dejavnost se tukaj nanaša na odvrnitev umetnih posegov, ki bi škodili estetsko podobo, npr. postavitve neokusnih stavb, vsiljivih reklamnih panojev, uporaba vodne moči za gospodarske namene itd." Dr. Albin Belar je torej kot znanstvenik in pionir na področju varstva narave izjemen. Zavzemal se je tudi za zaščito Krasa in izdelal priročnik za raziskovanje jam, česar doslej nisem napisal. Njegovi načrti so bili veliki. Z izjemnim znanjem in osebnostno energijo bi jih tudi uresničil, če bi ne prišla vojna. V njej je deloval, kot humanist, čeprav ne več rosno mlad. S seizmografi je v minski vojni določal, kje sovražnik koplje rove in tako reševal življenja. Vojna ga ni ubila, toda življenje mu je uničila in ga pahnila v pozabo, ko je bil na vrhuncu uspešne ustvarjalne poti.

Naravoslovje omogoča neskončno veliko znanje, a zelo skromno spoznanje. Brez duše bi ne bilo ne znanja, ne spoznanja. Z duhovi dobi svet globino in širino.

(C. G. Jung). ●

Neponovljiva in edinstvena

Avantura v Patagoniji

Spomini ... Vsi jih imamo, in sicer različne. Najbolj nam koristijo tisti, ki so lepi. So niti, iz katerih je stekano življenje, in starejši kot so, globlje se nam vtisnejo v srce.

Spomin, ki je bil na neki način povod za to zgodbo, sega daleč nazaj v moja otroška leta, ko sem na Glavnem trgu v Kamniku spoznal Marka.¹ Dolgo je že od tega in ni bilo naključje. Mark se je včasih ukvarjal oziroma preživljal tudi z višinskimi deli, moj oče se je v tistem času odločil prekriti streho, in tako se je najino poznanstvo začelo.

Na pragu

Stojim na pragu in pozvonim, vrata se odpro in pred menoj stoji Mark. Kot vedno ob novem letu sem se oglasil, da prevzamem nov koledar. Izmenjala sva si nekaj besed in povem mu, da se čez nekaj dni

odpravljam v Južno Ameriko. Marko me vpraša. "Se bova srečala?" "Ja, kam greš pa ti?" ga vprašam.

"Z jadnico iskat plezalno zanimive hribe v Patagonijo." Poklepetava, in ko se poslavljam, me pobara: "Saj se lahko pridružiš. Ravno danes je četrti član posadke odpovedal udeležbo. Za trenutek obstanem, sprva se ne zavem njegovih besed, zato si mislim – ušcipni me, da se prepričam, da ne sanjam. Rahel udarec v ramo me predrami in zaslišim: "Čisto resno mislim."

Mark: Rožle je svoje potovanje najavil z navdušenjem, zdaj so mu pa oči kar izstopile.

"Vedno sem si želel v Patagonijo," je povedal z najčistejšo iskrenostjo in nalezljivo energijo.

Njegove oči so govorile bolj prepričljivo kot besede.

¹ Marko Prezelj.

Čutil sem, da Rožle ni še en bi-alpinist, ki samo sanjari, kam bi šel. Preden sva se poslovila, sem mu le še navrgel, naj se hitro odloči, ker je treba zaključiti nakup letalskih vozovnic.

"Doma se moram zmeniti. Te pokličem jutri," mi reče. Že čez pol ure se je glasil Rožletov jutri: "Jaz grem!" Verjetno se takrat ni zavedal, da mu je uspelo nekaj, kar premnogim dandanes ne. Sprejel je negotovo odločitev za večtedensko potovanje v neznano. Žarčil je energijo, ki je bila garancija za nepozabno doživetje.

Nisem potreboval dolgo za razmislek, da se mu pridružim. Takšne priložnosti namreč nisem želel zamuditi. Odločitev, da sprejem njegovo povabilo, pa mi je olajšalo tudi razumevanje domačih. Sledil je hiter nakup letalskih vozovnic in dehidrirane hrane ter urejanje vseh podrobnosti za šest tednov potovanja. Po skoraj treh tednih se z Markom spet snideva, oba sva se ravno vrnila s potovanja: sam sem prispel iz Brazilije, Mark iz ZDA. Hitro zamenjava in dodava nekaj opreme, še kakšen par toplih nogavic in po treh dneh že kreneva na pot. Trije poleti z letalom in neka jurna vožnja z avtobusom naju pripeljejo na avtobusno postajo v Puertu Natalesu. Utrujena od poti vsak

po svoje razmišlja, kje bi prenočila. Na vogalu postaje naju preseneti Južnoameričan Sergio, ki naju pogleda in vpraša: "Marko?" V roki drži telefon, na njem pa je Markova slika. Naključno poznanstvo kapitana pred mesecem dni se je izkazalo za odlično popotnico. Dobro se nasmejemo, potem pa nama hitro pomaga urediti vse potrebno.

Puerto Natales

Po dveh dneh se v Puertu Natalesu zberemo vsi člani ekipe. Kapitan Erwan, mornar in jadralac Gerald, Mark in moja malenkost. V hostlu naju pobere Sergio. Pot nadaljujemo severno, zapustimo asfaltno cesto in gremo po široki makadamski cesti. V ozadju se slišijo rockovski ritmi. Prispemo. Prvič jo zagledava, jadrnico Meawan, zasidrano v majhnem zatrepu zaliva, skrito pred močnim vetrom in neurji, kjer je dober mesec čakala na nadaljevanje poti proti skrajnemu jugu celine.

Klasično patagonsko vreme izkoristimo za urejanje jadrnice ter nakupovanje hrane in drugih potrebščin za pot. Sergio s svojim avtom odlično pripomore pri urejanju stvari, saj nam zaloge pitne vode in goriva pripelje k pomolu, od koder jih z gumenjakom

Nacionalni park Torres del Paine, Čile. Znameniti stolpi se svetijo pod oblaki za Cuernos. Razgled, ki čuječega popotnika ne more pustiti ravnodušnega. Foto: Marko Prezelj

prepeljemo na jadrnico. Dan lepega vremena in Sergiov avto izkoristimo za ekskurzijo v narodni park Torres del Paine. Vsi, razen Marka, ki je že plezal v stenah stolpov, smo radovedni, kakšni so.

"Se vidimo ob sedmih zjutraj," pravi Sergio in odide. Jutro je, vstanemo, prečkamo zaliv in prispemo do pomola. Kličemo Sergia, ki je nedosegljiv, saj je bil prejšnji večer na zabavi, tako da ... Zaman iščemo izposojevalnico vozil – lepo vreme in visoka sezona terjata svoj davek. Tavamo, ko nenadoma pokliče Sergio in nas vpraša, ali potrebujemo njegov avto. Seveda!

Nič še ni izgubljeno, ko Gerald prevzame avto "James Bond" – tako smo ga poimenovali zato, ker je Sergio na zarjavelem mestu sprednjega pokrova s silikonom oblikoval pištolo. Odpravimo se severno, kjer je pokrajina naravnost čudovita. Srečujemo nanduje,² si ogledujemo jezera, vegetacijo in prečudovito ošiljene vrhove gorovja Torres del Paine. Vozimo se, ko sredi ovinka zagledam mitološko bitje, podobno kamele. Poskušam izgovoriti njegovo ime, pa se mi v grlu zatakne: "Ggg ... gvanako." Gerald potegne ročno zavoro. Vsa štiri vrata se odpro in prah nas prehití, ko stečemo proti njemu, da bi videli to čudo. Naredimo velik krog po narodnem parku, na jadrnico se vrne mo šele ob mraku. Naslednji dan bomo izpluli.

Lažni Torres del Paine

Izkušnja iz dneva v dan postaja intenzivnejša. Končno izplujemo iz ogromnega zaliva Puerto Natales, ki je skrit in povezan z morskimi kanali do Tihega

oceana. Že prvi dan se v skritem zalivu sredi patagonskih fjordov prebudimo v prelepo jutro. Ker ni vetra, Erwan vztraja z vožnjo na motorni pogon, plujemo, različni morski kanali se odpirajo in samo nemo opazujem okolico okoli nas. Vsake toliko priskočim na pomoč, če me kdo prosi zanj.

Trije skalni stolpi se kar naenkrat pojavijo drug za drugim. Samo sedim in opazujem, Erwan vzame daljnogled, Mark pa fotoaparát. Nekako si ne upam priznati – to je to. Pravkar smo začeli potovanje, dobra dva dni, pa se je že začelo, si mislim. Saj se predigra še niti začela ni ... Vse to se dogaja v moji glavi. Nenadoma tišino prekine glas: "Hey, let's have a look."³ Ne neham gledati stolpov, vzamem daljnogled in se prestavim na premec, kjer je mir. Vsi pogledujemo proti obali in iščemo možen dostop, najprej do obale, potem nam pogled uhaja više, do stolpov. Najdemo majhen zalivček, kjer je pritok sladke vode iz ledeniškega jezera. Oprezamo za čermi v vodi in končno najdemo mesto, kjer bomo zasidrili barko. Spredaj jo privežemo na bližnja obalna drevesa, zadaj pa na otoček, ki štrli iz vode. Pozdravijo nas delfini. Vreme je čudovito, sončno. Napihnemo gumenjak in se čez gosto ščavje na obali povzpne na nekakšno sedlo. Na vrhu nas preseneti edinstveno gorsko jezero globoko modre barve, kot sredi Tihega oceana. Na gladini jezera odsevajo trije stolpi, ki se vzpenjajo pred našimi očmi. Gledam jih z odprtimi usti. Ledenik na levi, skalne plošče na desni, ki jim ni videti konca. Prvi stolp je previsok, drugi nedostopen, tretji se zdi še najbolj dostopen. Opazujemo razpoke in možne

Redek miren in udoben privez v zalivčku, ki običajno nudi zavetišče tudi patagonskim ribičem. Aluminijasto jadrnico smo sicer pogosto privezovali s štirimi ali več vrvmi.

Foto: Marko Prezelj

² Vrsta nojev.

³ Poglejmo!

linije, skala je videti slabša in pod steno v snegu ležijo skale. Po glavi mi rojijo različne stvari, sprašujem se, kaj razmišljata Erwan in Mark. Prepustim se trenutku, bom že izvedel. Mark začne iskati prehode na desnem bregu jezera, čez skalne plošče, ki so videti, kakor da se ne končajo. Vrne se in poroča, da je prehod možen, do koder je šel, naprej čez rob pa se ne vidi. Z Erwanom se strinjava, da poskusimo levo od jezera, čez ledenik do tretjega stolpa. Sestopamo s sedla proti jadrnici, Erwan in Mark navdušeno fotografirata. Naredimo načrt za naslednji dan.

Mark: Na robu, od koder smo uzrli čarobno modrino jezera, vsi zamaknjeno vsrkavamo nepričakovan razgled. Sem najbolj neučakan. Romantično opazovanje obrnem v raziskovanje možnega dostopa do vznožja stolpov. Tako "ovohavanje" terena pogosto podžge mojo neozdravljivo radovednost. Po enournem iskanju prehodov se navdušen vrnem k trojici zasanjanih opazovalcev na robu. Mojo idejo dostopa čez skalne plošče vehementno zavrnejo z argumentom, da so si z daljnogledom natančno ogledali dostop po levem bregu jezera. Pogosto se borim za svoje prepričanje, a tokrat se predam brez truda. "Kamorkoli gremo, bomo doživeli nekaj novega," si mislim.

Zbudi nas zvok budilke in Gerald nam že pripravlja zajtrk, za kar se je javil že prejšnji dan. Zapustimo jadrnico. Z gumenjakom se pripeljemo do obale, ga trdno privežemo in nadaljujemo do že znanega sedla. Z Erwanom se v dvomih spogledujeva, a se na koncu strinjava z Markom, da poskusimo najti prehod po desni strani jezera čez plošče, in ne levo čez ledenik. Plošče niso tako strme kot včeraj. Sledimo

občutkom, za rob, čez potoček in čez plošče iščemo prehode in se zabavamo kot kakšni gorski gamsi. Sonce je že vzšlo in dan je čudovit, tudi naši obrazi žarijo. Prispemo do vznožja prvega stolpa, na kraj, ki ga zlepa ne bom pozabil. Pritlikava drevesa, podobna bonsajem, ki mi segajo do kolena, tišina in svetlo modro jezero mi dajejo občutek, kot da se sprehajam po zenovskem vrtu. Tišina prekine kolibri, za trenutek zastane in takoj zatem izgine. Med pogovorom, kam naprej, zajamem vodo iz potočka, ji dodam smuti, pretresem in pljuska, pozabil sem zapreti pokrovček! Kolega planeta v smeh, sam pa klavrno obstanem z nalgenko v roki. In ker je načrt samo načrt, se na koncu odločimo, da pogledamo okoli prvega stolpa, da vidimo, ali je na sončni strani še kakšna druga možnost vzpona. Erwan sprva pogleduje proti grebenu, Mark pa proti razu. Prevlada odločitev za raz, ki je elegantnejši, linija pa naravna, direktna. Ne izgubljam časa in odvečno opremo pustimo ob vznožju. Najprej nenavezani nadaljujemo nekaj sto metrov, kjer teren dopušča hitro napredovanje, samo zadnjih nekaj metrov mi soplezalca vržeta vrv. Od tam naprej se vsi navežemo. Erwan prevzame prve raztežaje, do izrazite police. Skala je dobra, prehodi so naravni in razgledi božanski. Tam se zamenjata, vodstvo prevzame Mark, opazujem ga, kako natančno in spretno se na konicah prstov giblje po granitu. Uživam v občutkih in z Erwanom si deliva mesto na stojišču. In potem kar naenkrat, šššš, mimo nas letijo kondorji. Čas se ustavi, od zgoraj zaslišiva glas: "Ali sta jih videla?" Leteli so nekaj metrov stran od stene, dva ali trije, radovedni so, verjetno so nas prišli pozdravit, saj ni veliko ljudi, ki bi jih takole motili v objemu njihovega kraljestva.

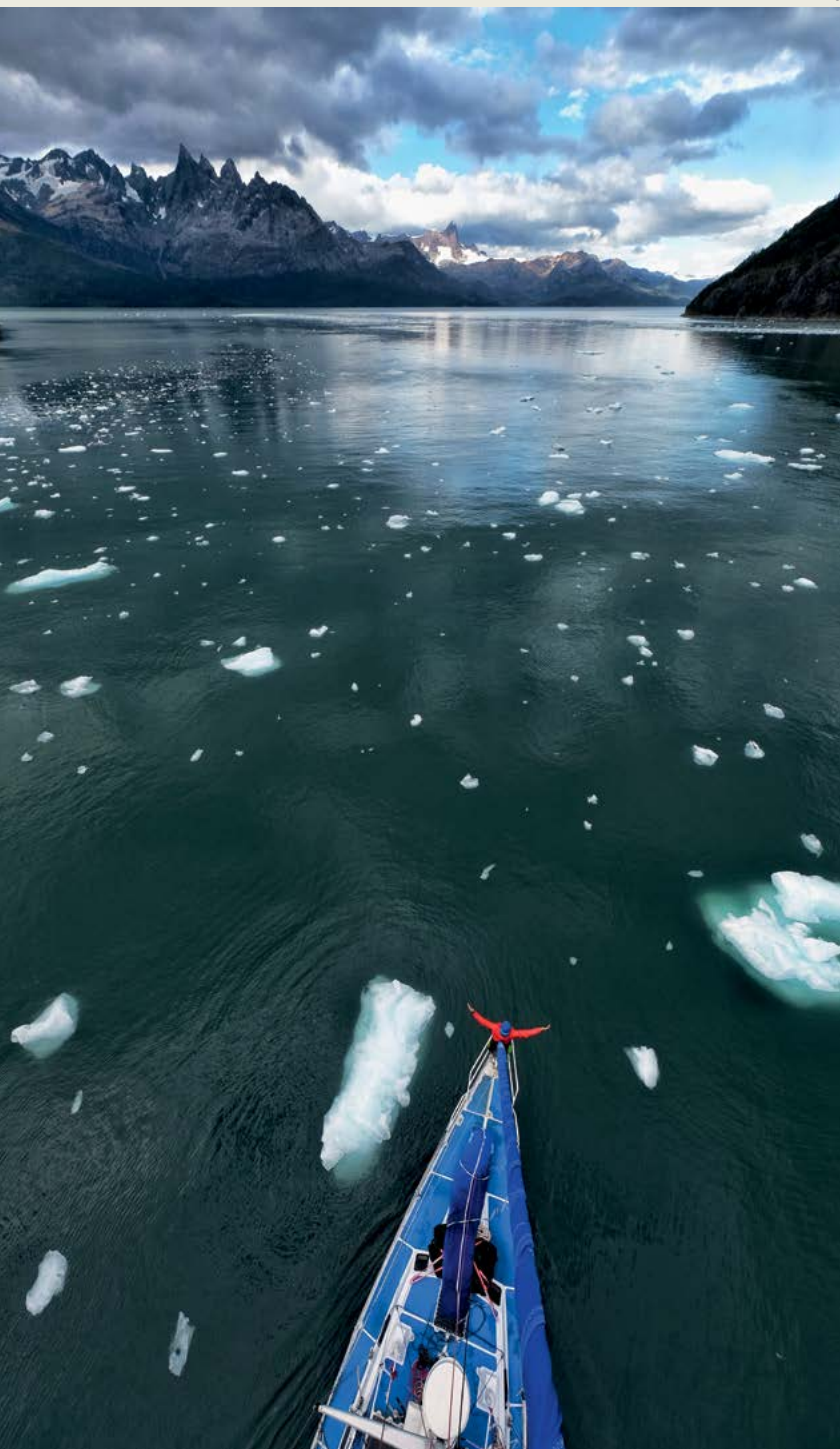
Erwan in Rožle med vzponom na JV stolp False Paine. Vsi trije smo uživali v plezanju, a se še nismo zavedali, da bo to edino plezanje, ki nam ga je privoščilo značilno patagonsko vreme. Dan je bil nabit z negotovostjo in prvinsko pustolovščino, pri kateri je odkrivanje neznanega nenehno. Alpinizem!

Foto: Marko Prezelj

Zaplezamo čez vršno steno in na robu odložimo odvečno opremo. Dereze in cepini ter ostala tehnična oprema ostanejo tam, saj streha, ki je bila s sedla videti zasnežena, dopušča prehod po suhih granitnih blokih, po katerih dosežemo vrh. Razgledi nas navdušijo. Tretji dan stojimo na vrhu granitnega stolpa, v Patagoniji. Do koder seže pogled, ni sledu o civilizaciji, in

Med iskanjem zanimivih gor za plezanje smo jadrani skozi neštete kanale in zalive. Našli smo veliko atraktivnih ciljev, a nam razmere niso dopuščale pristopa. V vetrovnem vremenu je tvegano zapustiti jadrnico na nestabilnem privezu, pogosto so obale zaraščene z nepreahodno goščavo. Kdor želi tukaj raziskovati in plezati, mora postaviti bazo in si najprej rezervirati dovolj časa za vse skupaj. Izzivov je za pustolovske alpiniste še nešteto.

Foto: Marko Prezelj

nebo je brez oblaka. Občutek raziskovanja je dosegel vrhunec. Nadaljujemo s sestopom do prvih spustov ob vrvi, ki jih kar ne zmanjka, vendar vse poteka gladko, saj jih prevzame Mark. Na enem od zadnjih spustov me pogleda in vpraša, zakaj sem tako prestrašen, pogledam ga in z nasmehom odgovorim: "Saj nisem, to sem jaz, Rožle." Oba planeva v smeh.

Višek opreme hitro pobere in se odpravimo nazaj proti jadrnici. Ključ je, da še pred mrakom najdemo prehode čez plošče nazaj. Sestop se vleče v neskončnost in še preden najdemo prehode do sedla, nas ujame tema. Sestopimo do gumenjaka in odveslamo na Maewan. Tam nas pričaka Gerald, skupaj nazdravimo na novo preplezano smer, na lažne Torres del Paine, tako se namreč imenujejo – "False Torres del Paine".

Plouba na konec sveta

Ni boljšega, kot se po takšnem vzponu prebuditi v sončno jutro. Nepozabno. Ni časa za lenarjenje. Gerald kot izkušen jadrlec in mornar vstane pred vsemi, pospravi vrvi in zloži gumenjak, ko se mu pridružimo še ostali. Kmalu nadaljujemo vožnjo na motorni pogon, vetra ni in Erwan vztraja s hitrostjo šestih vozlov. Vreme se še isti dan začne spreminjati v normalno – patagonsko.

Aluminijasti trup jadrnice se spretno giblje po ozkih kanalih patagonske pokrajine. Izogibamo se komercialnih poti trgovskih in turističnih ladij, ki pa jih že tako ni veliko. Vsak od nas ima na jadrnici svojo nalogo, zasebnosti praktično nimamo, kar pripomore k temu, da se dodobra spoznamo. Jadrnica je ekspedicijska, na njej ima vsaka stvar svoje mesto. Tudi stranišče je do stropa založeno s različnimi stvarmi, tako da vse najnujnejše opravimo čez palubo.

Naslednjih nekaj tednov nam tempo narekuje vreme. Tako kot sama plouba je izredno pomembno varno in brez napak zasidrati barko, če pa najdeš še dostopno in prehodno obalo, je pa še toliko bolje, saj lahko lepo vreme, ki se v Patagoniji spreminja dobesedno vsakih pet minut, izkoristiš za raziskovanje skromne, a nad vse zanimive pokrajine.

Plujemo južneje in radarska slika ne obeta lepega vremena. Kapitan Erwan in Gerald se posvetujeta, da je najbolje, če se čim prej izognemo ožini, kjer iz Tihiega oceana v Magellanov preliv neurje ne prinaša nič dobrega. Plujemo dva dni in dve noči, neprestano. Menjamo se na straži, čez dan in ponoči. Vreme je klasično patagonsko. Srečamo nekaj tankerjev, lokalne ribiške čolne in kakšno razbitino. Okolje ponuja zanimiv živalski svet: od tjujnjev, kitov, ork, manjših pingvinov do različnih vrst ptičev. Zadali smo si dve osnovni nalogi: prvič, da poiščemo kakšne še neraziskane gore, ki jih ta pokrajina še vedno ponuja, in drugič, da jadrnico Maewan pripeljemo v najjužnejše naselje na celini ter jo tam spravimo na kopno, kjer bo prezimila.

Približno teden dni ali več najprej s severne strani raziskujemo po različnih koncih in se nato premaknemo še na južno stran v okolico Cordillere Darwin, da bi

poskusili še v okoliških hribih, a so trenutki lepega vremena prekratki za kaj resnejšega. Vreme nam ne dopušča kaj več od raziskovanja nešteti ledenikov, ki s celine padajo v morja, raziskovanja obal z morja ter supanja⁴ med ledenimi gorami. Kroji nam uso-

⁴ Veslanje na deski.

Jadralci Erwan, Rožle in Gerald z lokalcem Sergiom (drugi z desne), ki nam je posodil svoje "James-Bondovsko" vozilo za obisk Nacionalnega parka Paine. Enodnevni izlet nas je napolnil z ustreznim navdušenjem pred začetkom štiritedenske plovbe do skrajnega juga Južne Amerike.

Foto: Marko Prezelj

do, ne pa našega razpoloženja. Vsak prida svoj košček k temu. Opravljamo vsakdanje stvari, v neznanem in negotovosti jutrišnjega dne, v svojih mislih in okoli nas. Možnosti iščemo v gorah južneje, a brez uspeha. Mark nekoč na zasnežene gore, ki so spominjale na naše Alpe, pripomni, da se Patagonija tukaj šele začne. Tu je prostor za alpinizem v najčistejši obliki.

Vreme nas še naprej usmerja in pripelje do zaliva, kjer odkrijemo zapuščen ranč. Radovednost nas prisili, da tu ostanemo nekaj dni. Neskončne livade, čreda divjih konj, nabiranje mete in malin ter raziskovanje ogromnega zapuščenega ranča nam malo potešita nemir. Vreme se izboljša in po dveh dneh prispemo do najjužnejšega naselja v Čilu, v Puerto Williams. To malo naselje na otoku Navarino je del skupine Hornovih otokov. Urejamo vse potrebno, lepo vreme pa izkoristimo za celodnevni obisk gora Dientes de Navarino. Neizmerno dobro se imamo. Hodimo po Puerto Williamsu in kar naenkrat jo zagledam, tablo z napisom "fin del mundo"⁵ – tudi nam predstavlja simboličen konec avanture. Tako drugačna, posebna, neponovljiva in edinstvena so besede, s katerimi jo lahko opišem. Lahko rečem, da niso številke in kljukice na seznamu tiste, ki štejejo v življenju, prej so to spomini ter občutki, edinstveni in neponovljivi, in na koncu samo ti ostanejo. Toliko so vredni, da jih je vredno deliti.

Aha, pa hvala za povabilo, to je moj ideal, ki ga bo težko preseči. ●

⁵ Konec sveta.

Najjužnejše gore na celini, Dientes di Navarino, nam ponudijo še zadnjo raziskovalno avanturo na tem potovanju. Možnosti raziskovanja so v teh koncijah še neskončne. Kdor si drzne, lahko dobi nepozabno avanturo.

Foto: Marko Prezelj

Mire Steinbuch

Prijetno vzdušje
na neuradnem
praznovanju
120-letnice Češke koč
Foto: Mire Steinbuch

Uroče sonce, praška šunka in plzensko pivo

120-letnica Češke koč

Češko koč (česká chata), 1542 m, je pod ostenjem Grintovca, na Spodnjih Ravneh nad Jezerskim, zgradila Češka podružnica SPD v Pragi, ki so jo ustanovili 24. junija 1897. Izdajala je svoj mesečnik *Alpský vestník*, ki je imel stalno rubriko, v kateri so pisali tudi o turistik in alpinizmu v slovenskih gorah. Kočo so zgradili v enem letu in jo odprli 26. julija 1900. Zgrajena je v slogu češke kmečke hiše s streho s skodlami in polkrožnim strešnim zaključkom, ki se razlikuje od običajnih iz tistega časa.

Da je gradnja uspela, imajo največ zaslug predvsem častni občan Jezerskega Johannes Frischauf, načelnik Savinjske podružnice SPD Fran Kobek, stavbni svetnik iz Prage A. Lando, deželni poslanec in župan na Jezerskem Franc Muri ter arhitekt I. Podhrajški iz Prage. Sprva so nameravali koč postaviti na Zgornjih Ravneh, a so po ogledu terena zaradi nevarnosti plazov gradnjo modro prestavili na Spodnje Ravne. Na mestu bodoče koč so posekali več macesnov in njihov les uporabili za gradbeni material. Po obnovljeni poti so s Štularjeve planine na

Spodnje Ravne znosili okoli 3000 desk, 15.000 skodel, opeko in drug gradbeni material.

Zaradi posebnega odnosa lastnika, to je občine Jezersko, je koč ostala praktično neokrnjena in povsem ohranjena. Za to je zaslužna tradicija Jezerskega, kjer so odgovorni do dediščine, saj tu ljudje živijo v petsto let starih obnovljenih kmečkih hišah. Na Jezerskem ljudje uporabljajo stare hiše, jih prenavljajo in ohranjajo. Gre za odnos, ki se ga ne da doseči s prisilo. Čehi so v Sloveniji zgradili tri koč, na Spodnjih Ravneh je edina, ki je preživela vojna leta. Na tem

območju so Čehi naredili in markirali nekaj poti in izdali več planinskih vodnikov po slovenskih gorah. Dolgoletni oskrbnik koč je družina Karničar; Andrej Karničar, ki je v njej gospodaril štirideset let, je bil zame primer najboljšega oskrbnika.

Na Zavodu za varovanje kulturne dediščine že nekaj časa načrtujejo vpis Češke koč v register nepremičninske kulturne dediščine.

Uzpon

Malo po osmi uri sem pripeljal na parkirišče. Takoj mi je bilo jasno, da bi se moral od doma odpeljati vsaj uro prej, saj je bil prostor že natrpan s pločevino. Obrnil sem in zapeljal v smer prihoda. Prežal sem na prostorček ob levi ali desni strani ceste, kamor bi stisnil svoje vozilo. Odločil sem se ozek pas med mogočno smreko in že parkiranim avtomobilom. Odkar sem na Korziki po centimetrskih zrinil najin avto v na prvi pogled prekratko luknjo v vrsti stoječega prometa in me je žena občudujoče pohvalila, sem postal bolj samozavesten. Nisem pa računal na visoko korenino, ki mi je preprečila idealno umestitev, zato je zadnje kolo ostalo na robu cestišča, vendar prometa ni oviralo. V to sem se prepričal, ko so kar trije peljali mimo, a ni nihče zatrobil, zmajal z glavo ali si s kazalcem zavrtal v sence.

S parkirišča se je v majhnih presledkih vila dolga procesija planinskega življa vseh starosti, velikosti in spolov. Tu ne grem na Češko, ni šans. Pomislil sem na Štuvarjevo *pvanino*, čez katero smo nekoč sestopili, tam bo bolje.

Ni čudno, da ta pot ni tako obljudena. Takoj ko zapustiš makadamsko cesto, te neogretega čaka dolg brutalen klanec. Počasi sem sopihal navzgor, ko za seboj zaslišim živahno čebljanje v češčini. Ti imajo pa sape na pretek. 'Ti' sta bila samo dva, ki sta pribrezla mimo in odbrzela naprej. Uspelo mi je videti, da ima *holka*¹

¹ (češ.) dekle.

spodnje okončine podobne dolgonogi naturalizirani slovenski atletinji Merlene Ottey. Zgovorni *chlapec*² sicer ni imel takšnih odlik, a ji je kljub gostobesednosti tesno sledil. Potem se vse do koč ni zgodilo nič zanimivega.

Dogodek

V počastitev visokega jubileja je organizacijski odbor tokrat, za razliko od 115-letnice, pripravil neuradno srečanje. Brez ozvočenja so spregovorili oba glavna organizatorja prireditve ter povabljeni gostje. Najprej je stoječe ter na klopih in skalah sedeče planince pozdravila oskrbnica koč in soorganizatorica prireditve Karmen Karničar:

"Dober dan in dobrodošli vsi, še posebej prijatelji s Češke, katerim se moramo zahvaliti, da imamo še danes tukaj našo najlepšo slovensko koč. To je najprijaznejša koč v Sloveniji – govorim o koči kot taki, ne o sebi. (*Razlegel se je smeh.*) Koča, o kateri vsak drugi

Oskrbnica Češke koč Karmen Karničar v uvodnem nagovoru s kamnitega podija pozdravlja prisotne. Foto: Mire Steinbuch

² (češ.) fant.

Govornike sem prosil, naj za *Planinski vestnik* odgovorijo na eno samo vprašanje:

Kakšen pomen ima po vašem mnenju 120-letno prijateljstvo med češkimi in slovenskimi planinci, med PD Jezerko in Klubom čeških turistov?

Viki Grošel: "Veliko večji, kot sem kdajkoli mislil. Na pobojnih nad Češko koč sem v 60. letih prejšnjega stoletja začel svojo gorniško kariero. Pozneje sem bil s Čehi in njihovo kulturo neločljivo povezan, nenazadnje tudi z njihovim alpinizmom in vsem, kar počnejo. Čehi so simpatičen soroden slovanski narod, kar pa me še dodatno veže tako na njihovo nacijo kot na Češko koč in češko-slovensko prijateljstvo, je gonilna sila, spiritus agens teh družjen gospod Ladislav

Jirásko. Izjemna osebnost, poznamo ga tudi po alpinističnem festivalu v Pragi, ki ga je on ustanovil. Vso svojo energijo vlaga v to, da bi se Slovenci in Čehi znali podružiti in skupaj poveselili, kajti če kdo, imata ta naroda res izjemno tradicijo. Tisti, ki ne poznajo preteklosti, tudi prihodnosti nimajo. Zato vedno in za vselej na slovensko-češko prijateljstvo."

Martin Šolar: "Planinska zveza je ponosna na to dolgotrajno prijateljstvo in češko pomoč v tedanjem narodnobuditeljskem delovanju Slovenskega planinskega društva, ki se je borilo z nemškimi planinskimi društvi. Čehi so bili pomembni podporniki. Prav je, da se spomnimo teh pomnikov. Treba je priznati, da je planinsko društvo na Češkem, ki je član PZS, naša pomembna izpostava na tujem, s katero

Radek Jaroš si je prislužil dve kroni, himalajsko in svetovno. Foto: Mire Steinbuch

gost pove, da se v njej počuti kot doma pri stari mami; predvsem zaradi desk iz starega lesa, ki širi svojo toplino. Upam, da tudi osebje doprinese k dobremu počutju. Srečno."

Potem se je oglasil Ladislav Jirásko, glavni organizator, ki je rekel, da bo govoril češko, da ga bo razumelo 25 planincev s Češke, v slovenščino bo prevajal uslužbenec češkega veleposlaništva v Ljubljani, gospod Beneš. Svet je pa res majhen. Izkazalo se je, da je gospod prevajalec zgovorni mladenič iz dirkaškega dua, ki me je prehitel na dostopu. Gospod Beneš je prosil za razumevanje, ker slovensko še ne govori dobro.

Ladek Jirásko: "Danes smo zelo navdušeni, ker smo se v tem posebnem času lahko srečali tukaj pri stari dami, ki praznuje 120 let. Z vašimi kraji sem povezan od 70. let prejšnjega stoletja; pred tremi leti smo v Pragi oživili Češko podružnico Slovenskega planinskega društva, ki so jo ustanovili naši dedje. S Karmen sva skupaj s Češko kočico, z agencijo Alpy in Češko podružnico SPD organizatorja tega srečanja. V čast si štejeva, da so danes tu prisotne nekatere velike osebnosti slovenskega in češkega planinstva in alpinizma.

zelo dobro sodelujemo. Spomeniki, kot sta Češka in Orožnova kočica, nam morajo biti zgled. Planinstvo je široka dejavnost, ni samo hoja v hribe in dobro počutje, ampak je tudi planinsko gospodarstvo, ki s kočami in potmi primerno prispeva k temu, kar danes turizem doživlja v naših gorah."

Drejc Karničar: "Ne morem mimo zgodovine in moram poudariti, da so ravno Čehi v turističnem smislu odkrili Jezerško. Ko so bili v toplicah v Beli nad Železno Kaplo, so začeli čez Jezerški vrh prihajati k nam, k jezeru. Takrat, konec 19. stol.,

Spominsko obeležje Kluba čeških turistov ob 100-letnici Češke kočice Foto: Mire Steinbuch

Današnje srečanje je neuradno, brez programa. Gospod Ondřej (njegov sin, op. p.) je glavni za plzensko pivo in praško šunko, meni pa dovolite, da predstavim osebnosti, o katerih sem govoril: podpredsednik Planinske zveze Slovenije Martin Šolar, podpredsednik Kluba čeških turistov Ivan Press, alpinist Viki Grošelj, nosilec krone sveta (najvišje gore na vseh celinah), češko stran prestavlja alpinist Radek Jaroš, nosilec himalajske krone (vseh 14 osemtisočakov) in krone sveta, pomembna oseba je tudi mladi lokalni general, župan Jezerškega Drejc Karničar."

Martin Šolar: "Rekel bom samo – dober dan vsem skupaj. Zelo sem vesel, da Ladek, domačini, planinsko društvo in Jezerjani pripravljajo ta srečanja. Planinska zveza je ponosna, ker tu stoji ena najstarejših koč. Kot veste, smo lani praznovali 125 let prve kočice v Sloveniji, Orožnove kočice pod Črno prstjo. Namen je, da hodimo v gore in se znamo na pravi način družiti in vedno spoštovati gore. Torej, dobrodošli tukaj." Ivan Press, podpredsednik Kluba čeških turistov: "Dobry den, pozdravljam vas v imenu Kluba čeških turistov in njegovega predsednika gospoda Vratislava

se je začelo Jezerško turistično prebujati. Češka podružnica SPD bi lahko zgradila kočico kjerkoli v slovenskih gorah. V igri je bilo veliko lokacij, a so se odločili, da jo postavijo pod Grintovcem. Do propada monarhije je bila povezava izjemno živa, potem je zamrla. Za Jezerško so češki gostje zelo pomembni. Med tujimi so na 3., 4. mestu; to velja za celotno Jezerško, ne samo za Češko kočico. V zadnjem desetletju je to posledica res dobrega sodelovanja, tudi s festivalom za gorniške in *out-door* aktivnosti, ki ga Jirásko vsako leto organizira v Pragi. To je ciljna publika, ki jo ves čas vabimo. S tem smo privabili tudi Slovensko turistično organizacijo, v kratkem bo na Češkem velika kampanja STO. Poleg prepoznavnosti doline Soče in Triglava skozi ikono Češke kočice postajajo za Čehe vedno bolj prepoznavne tudi Kamniško-Savinjske Alpe. Presenečeni so nad tem, kaj lahko dobijo v slovenskih Alpah oziroma kaj jih

Chváta. Naš klub zelo ceni planince iz preteklosti, zlasti gospoda dr. Karla Chodounskýga, ki je bil idejni vodja in glavni pobudnik ustanovitve Češke podružnice SPD. Hvala gospodu Jirásku, da tako dolgo povezuje Češko in Slovenijo in je leta 2017 obnovil Češko podružnico SPD. Posledično češki planinci prihajajo v kočo kot pomoč Karmen Karničar. (Trenutno pomagata dve češki planinki, izmenjave so tedenske. Op. p.) Organizirali smo tudi zbiranje denarja za Češko kočo. Lahko vam povem o češkem planincu, ki je pred 14 dnevi umrl, a je pred smrtjo koči daroval sto tisoč čeških kron. Češki koči želim še dolgo življenje in da bi se ljudje radi vračali. Hvala in dobrodošli."

Viki Grošelj: "Vsi lepo pozdravljeni. Meni je češka dežela zelo pri srcu, zelo cenim njene državljane. Med tistimi, ki jih najbolj, je moj dolgoletni prijatelj Ladek Jirásko, ki ga posebej pozdravljam in se mu zahvaljujem za sodelovanje. Zaradi njega še toliko raje sodelujem pri tej zadevi. Upam, da se vidimo tudi za 130-, 140- in 150-letnico. Jaz bom tu, pridite tudi vi."

Ladek Jirásko: "Viki je bil v prvi delegaciji PZS, ko je pri nas kraljeval še komunizem in nismo mogli potovati. To je bilo leta 1986, v njej so bili Drago Kozole, Franček Vogelnik in Mirko Fetih. Takrat je bilo naše prvo uradno srečanje."

Radek Jaroš: "Poznam veliko zelo dobrih slovenskih alpinistov. Vikija nisem srečal v Sloveniji, ampak v Nepal. Čestitam slovenskim alpinistom, ki so zelo profesionalni. Ta kočica je na odličnem mestu in pomembna povezava s Češko republiko. Prepričan sem, da bo služila svojemu namenu še 150 let in da se bomo še srečali."

Ladek Jirásko: "In zdaj finale – Drejc, prosim."

Drejc Karničar: "Hvala lepa. Naj nadaljujem v slogu največjih himalajcev Češke in Slovenije, Radeka in Vikija, da bom ob 150-letnici še vedno poleg. A tudi če ne bom, v tem času snemamo film, tako da bodo lahko tudi rodovi za nami ohranili spomin na to čudovito kočico s tradicijo. Velike zasluge pri tem, da Čehi še vedno množično prihajate k vaši koči, ima Ladek Jirásko, ki se mu ob tej priložnosti iskreno zahvaljujem

Štularjeva planina
Foto: Mire Steinbuch

in upam, da bomo tako uspešno sodelovali ter ohranili naše prijateljstvo tudi v prihodnje."

Ladek Jirásko: "Hvala vsem, ki ste prišli, še naprej vam želim lep dan. Oglasite se pri gospodu Ondřeju, pri katerem dobite hladno pivo. Čao."

Čeprav se je zbralo manj ljudi kot med uradno ceremonijo pred petimi leti in ni bilo pevskih ter glasbenih točk, je bilo vzdušje med občinstvom prijetno in bolj domače. Med nagovori so nekateri sproščeno klepetali, drugi poslušali, ploskali so pa vsi. Ko so govorniki končali, so si ljudje prizadevno postregli s prasko šunko in plzenskim pivom.

Sestop

Tik pred vrtnitvijo v dolino sem izvedel za malo znano neoznačeno pot, ki je bila nekoč edina povezava med Češko kočico in dolino. Po nekaj napotkih sem jo poiskal in sestopil po njej. Na njej sem res užival, je najlepša med potmi na Spodnje Ravne, ki sem jih prehodil do zdaj. Na nekaj kratkih odsekih je sicer izpostavljena in malo podrta, a to ne kvari splošnega vtisa. Ni za vrtočlave in tiste, ki ne marajo samote. ●

tu čaka. Ko povem Čehom, ki še ne vedo, da imajo pri nas svojo kočico, mi najprej sploh ne verjamejo, nato se jim blazno dobro zdi. Že Ladek Jirásko in moj oče sta bila naveza. Brez Ladekove vizije in vztrajnosti vsega tega, čemur smo pričča danes, gotovo ne bi bilo, niti praznovanj obletnic, ki jih s svojo vero, da je to nekaj dobrega, ohranja žive."

Najpomembnejšo osebo sem prihranil za konec.

Ladek, zakaj se ste letos odločili za neformalno proslavitev jubileja?

"Sredi marca so v skoraj vseh evropskih državah razglasili epidemijo, ukiniteli potovanja in zaprli meje, da se ne bi širilo okužb. Mislim, da je bila to politična odločitev, a smo jo spoštovali. Prepričan sem, da je spomin tako pri vas kot pri nas zelo važna stvar. Mislim, da je zgodovinske povezave treba obdržati. Planinstvo in alpinizem sta oblika kulturnosti ljudi. Čehi,

ki so zgradili to kočico in v Pragi leta 1897 ustanovili Češko podružnico SPD, so bili generacija, ki je bila tudi v osrednjem odboru SPD. Mislim, da je to fantastična povezava med dvema prijateljskima narodoma. Pri nas so bili komunisti, nismo mogli potovati. Ko sem hotel v naših časopisih objaviti članek o alpinizmu, ga nisem mogel, ker naj bi bil protirežimski. Že v sedemdesetih letih smo začutili, da se razmere spreminjajo, vzpostavljali in obnovljali smo stike. Takoj ko smo dobili jugoslovanske dinarje, smo se odpeljali do vaših hribov, Julijskih Alp. Fantastično. Te povezave se morajo ohraniti še nadaljnjih 120 let."

Veliki krog

Narodni parki ameriškega jugozahoda

Odločitev, da odidemo v Severno Ameriko je padla nekje v začetku aprila leta 2019. Dogovorili smo se za odhod v avgustu in za tritedensko potovanje. Dileme okoli tega, kam želimo potovati in kaj videti, ni bilo. Naravne lepote imajo pri vseh nas prednost pred velemesti. Tako se je obisk narodnih parkov zdel samoumevna izbira. Vendar ... kateri parki?

V Združenih državah Amerike je devetinpetdeset narodnih parkov, ki so med seboj precej oddaljeni. Ker smo bili časovno omejeni, smo se odločili za ogled območja Velikega kroga/Grand Circle, ki se nahaja v jugozahodnem delu ZDA. Tu je zgoščenih največ narodnih parkov, obiščemo pa jih lahko po bolj ali manj krožni poti. Obsegajo južni del držav Utah in severni del Arizone.

V tem krogu premera okoli petsto kilometrov se nahajajo najbolj znani in najbolj fascinantni ameriški narodni parki: Zion, Bryce, Capitol Reef, Arches, Canyonlands in Grand Canyon. Veliki krog leži na

planoti Kolorado/Colorado Plateau, 3660 metrov visoko, skozi katero teče reka Kolorado/Colorado River. Planoto so oblikovale iste geološke sile kot gorovje Rocky Mountains, kasneje pa je erozija kot posledica vetra, vode in peska oblikovala stene, soteske, mese (prebivališča v skali), loke in hoodooe (stolpe), verjetno najbolj raznoliko in najbolj spektakularno pokrajino na zemlji. To je območje, kjer prevladuje suho podnebje, kjer smo izkusili stepsko in puščaško. V poletnem času se ta kaže v svežih nočeh in jutrih, visokih dnevnihih temperaturah, redkih padavinah in skopi vegetaciji.

Kot nasprotje temu vročemu puščavskemu podnebjju smo v načrt potovanja vključili tudi malo bolj oddaljen narodni park Yosemite, ki nas planince in plezalce privlači zaradi bogate zgodovine plezanja. Kdo si ne bi želel v živo videti steno El Capitana, ki jo je v enkratnem in neverjetnem podvigu ne tako davno nazaj solo brez varovanja preplezal Alex Honnold?

Geološko so Yosemite tipična ledeniška dolina z bujno vegetacijo, številnimi slapovi, rekami in jezeri, obkrožena z visokimi granitnimi stenami, med katerimi sta najbolj znani Half Dome in El Capitan.

Pot od planote Kolorado proti Narodnemu parku Yosemite/Yosemite National Park pelje skozi dva znana in skoraj zloglasna kraja: mesto Las Vegas in Dolino smrti/Death Valley. Vizualno je Las Vegas konglomerat funkcionalnega in fascinantno popolnega kiča. Vsekakor ga je treba obiskati ponoči in morda poskusiti srečo na igralnih avtomatih ali v kazinojih. V Dolini smrti smo doživeli temperaturni maksimum naše ture, plus 47 stopinj Celzija, kar je bilo za nas pričakovano. Dolina smrti je po površini največji narodni park v ZDA, v delu, ki se imenuje Badwater Basin, pa je tudi najnižja točka severne poloble (– 85,5 m).

Končno na začetku

Da bi bili čim bolj učinkoviti, brez dvomov in časovno ekonomični, smo celotni načrt naredili v Zagrebu. To je bilo verjetno najpomembneje. Preučili smo vodnike in spletne strani narodnih parkov, ki so odlične, ažurne, vsebujejo podrobne informacije in zemljevide. Tako smo za vsak dan načrtovali določeno turo, čas hoje, čas potovanja z avtom in prenočišča. Ta smo rezervirali vnaprej, čim bližje vstopu v park in ne predraga. Tudi avto smo rezervirali že v Zagrebu. Morda se je na začetku zdelo tvegano imeti tako podroben načrt štiri mesece vnaprej, vendar se je izkazalo, da nam je bil načrt pisan na kožo, ni ga bilo mogoče spreminjati, ni bil prenaporen, pa tudi "hoje v prostem teku" ni bilo. Na pot smo krenili štirje prijatelji. Dolgo se poznamo, skupaj potujemo in hodimo v hribe ter smo vsi v približno enaki fizični kondiciji. Zato nismo imeli težav pri hoji povprečno petnajst do dvajset kilometrov na dan.

Leteli smo do Los Angelesa, takoj prevzeli avto jeep grand cherokee (4WD), ki smo ga glede načrta in terena, ki sta nas čakala, predhodno rezervirali, ter nadaljevali proti Las Vegasu in nato proti mestu

*Pot "po ameriško" proti vrhu Angels Landing
Foto: Iskra Jovanović*

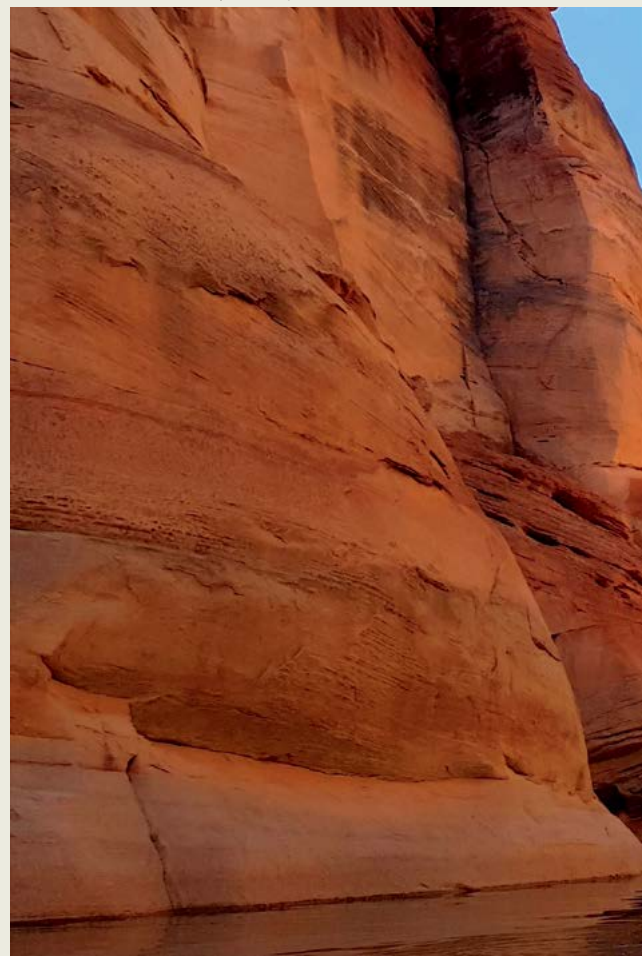
Razgled na dolino reke Virgin z Angels Landinga Foto: Iskra Jovanović

Vhod v sotesko Oderville Canyon Foto: Iskra Jovanović

Springdale, ki se nahaja pred vstopom v narodni park Zion/Zion National Park. To je bil začetek naše ture, ki ni bila klasična planinska tura. Vzponov ni bilo veliko, bila je bolj dolga hoja z malo višinske razlike. Po nekaj dnevih smo dojeli, da je skrb okoli vremenske napovedi odveč, ker je bilo vreme ves čas sončno in stabilno. Edine možne težave so lahko stalno visoke dnevne temperature, povprečno od 36 do 40 stopinj Celzija. Zaradi vetra in suhega ozračja so bile zno-sne tudi takšne temperature. Celotno območje je puščava. Čeprav je peska več, kot bi si ga želeli, to ni

Soteska Lower Antelope Canyon Foto: Iskra Jovanović

puščava, kot si jo običajno predstavljamo; s peščenimi zamesti, kamelami in oazami, temveč so to pretežno skalnati predeli s presenetljivo veliko vegetacije. Višina narodnih parkov se giblje med 1300 in 2500 metri (razen Doline smrti).

Srečanja z različnimi živalmi so vsakodnevna in neizogibna. Kamor koli stopite, se vam pod nogami sukaajo živalce, za katere še vedno nismo prepričani, ali so veverice, ki prebivajo v luknjah v tleh, ali pa samo puščavski psi. Kakor koli, so številne, prisrčne in udomačene in ... ne, nikakor jih ne smete hraniti, če ne želite

Zanimiva ozka soteska Zion Narrows Foto: Iskra Jovanović

Dolina Yosemite in odsekan Half Dome na desni

Foto: Iskra Jovanovič

imeti opravka z *rangerji* (čuvaji v parku) in plačati visoko kazen. Srečevali boste že čisto udomačene jelene, srne in mladiče, večje in manjše ptice, kuščarje, kobilice, rakune, manj pogosto pa medvede in kače. Moj strah, da se za vsakim kamnom skriva kača, se ni uresničil. V treh tednih naše hoje po puščavski pokrajini smo srečali samo eno in še ta je panično zbežala. Razen v Yosemiteh, medvedov ni. Na planinski poti smo srečali samo enega. Iz vseh pravil in prepovedi okoli medvedov znotraj narodnega parka smo sklepali, da jih je veliko in da se ne bojijo obiskovalcev. Ponoči radi lomastijo okoli kampov in parkirišč ter iščejo hrano. Še ena žival prebiva v Yosemiteh, ki pa je na srečo nismo srečali. To je gorski lev ali puma. Smo pa naleteli na veliko opozorilnih tabel, da je puma v bližini.

Na turah smo uporabljali manjše nahrbtnike, ker so bile enodnevne, in trpežne športne čevlje (*superge*) ali trekking čevlje. Načrtovali smo celodnevno hojo po reki, kjer so se športni čevlji dobro obnesli. Morda bi bilo samovarovanje umestno pri vzponu na začetku naše poti (Zion – Angels Landing) in čisto na koncu (Yosemite – Half Dome), vendar se tam nihče ne varuje.

Režim v parkih

Povprečna cena posamezne vstopnice za narodni park je okoli trideset dolarjev. Za osemdeset dolarjev lahko kupite celoletno vstopnico za avto, ki velja za vse ameriške narodne parke. Če so v avtu štiri osebe je cena na posameznika smešnih dvajset dolarjev. Ne glede na to, ali ste svojo pot že načrtovali ali ne, je prvi korak, ki ga naredite, ko vstopite v Narodni park, informacijska točka, imenovana "Visitor Center". Tam dobite najnovejšo brošuro z opisom vseh zanimivosti v zvezi s parkom, zemljevide območja z vrisanimi potmi in časi posameznih etap. Pametno je tudi preveriti, ali je kakšna pot morebiti zaprta, in seveda vremensko napoved. Vsak narodni park ponuja strokovna predavanja, ki jih vodijo *rangerji* in posebne programe za otroke.

Kar nas je precej presenetilo, je bilo to, da je skozi parke dovoljen avtomobilski promet. Vstop z avtom je brezplačen, prav tako parkiranje. Vse ceste so asfaltirane. V nekaterih narodnih parkih vozi tudi *shuttle*, manjši avtobus, ki vozi krožno po parku, ustavlja se na obveznih postajališčih, običajno na izhodiščih poti in je brezplačen.

Zion – prvi in eden od najlepših

V Narodnem parku Zion smo preživeli tri dni, čeprav tudi ves teden ne bi zadostoval za ogled vsega, kar se nam je zdelo zanimivo. Prenočevali smo v Springdaleu, mestecu na samem vhodu. Po parku smo se prevažali s *shuttlom*. Opravili smo dve popolnoma različni turi: vzpon na Angels Landing in hojo po soteski Virgin.

Za planince z izkušnjami v hoji po Alpah vzpon na Angels Landing ne predstavlja večjih težav. Pot se začne v dolini, prečka reko Virgin in po širokih in blagih okljukah pripelje do grebena, kjer vzpon postane zanimivejši. Relativno ozek greben je po celi dolžini zavarovan z debelo verigo. S pridobivanjem višine postajajo pogledi na dolino in okoliške vrhove dih jemajoči. Najvišja točka ni izrazit vrh, ampak širša ravan, od koder se dobro vidijo dolina, reka Virgin in soteska Zion. Na poti ni veliko sence, le tu in tam kakšen osamelec. Kljub visoki temperaturi je zaradi konstantnega vetra prijetno. Tako smo si na vrhu privoščili daljši uživaški postanek. Hrano iz naših nahrbtnikov so zavohale verice. V trenutku naše nepazljivosti so spretno odprle ali pregriznile nahrbtnik in se posladkale.

Kot pri večini izletov, ki smo jih prehodili, možnosti krožne poti ni bilo, tako da smo se vračali po poti vzpona. Prehodili smo nekaj več kot osemnajst kilometrov in v štirih urah naredili petsto metrov vzpona. Na povratku so tisti pogumnejši izkoristili prečkanje reke za dobrodošlo osvežitev in plavanje. Reka je plitva, ne prehitra, po naši oceni je bila temperatura vode med 18 in 20 stopinj Celzija. Ostali smo reko povsem drugače izkusili naslednji dan.

Pravljica hoja po reki

Po južnem delu parka Zion kraljuje štiriindvajset kilometrov dolga soteska Zion/Zion Canyon, po kateri teče severni pritok reke Virgin. Najožji del soteske se zelo primerno imenuje Ožine/Narrows. To je kraj enega najbolj priljubljenih in najneobičajnih poti v Zionu – trinajst kilometrov dolga hoja proti toku skozi korito reke Virgin. Celotna pot je dolga šestindvajset kilometrov. Ker za prvo polovico ne potrebujemo posebnega dovoljenja, večina pohodnikov prehodi ta skrajšani del. Priljubljenost tega dela poti ne pomeni, da je pot lahka in nenevarna. Pred hojo se morate pozanimati v "Visitor Centre" o možnosti dežja ali nevihte, ker lahko soteska v takih vremenskih razmerah in z naraslo vodo postane smrtna past. V soteski se namreč ni mogoče nikamor umakniti. Večji del tega dela je treba prehoditi po vodi. Globina, čistost, temperatura in hitrost reke je odvisna od letnega časa, količine zadnjih padavin in taljenja snega ter zunanje temperature. Najboljši pogoji so pozno pomladi in poleti. Mi smo imeli srečo, ker je bilo vreme pred našim prihodom stabilno in toplo, zato je bila reka bistra in ne prehitra. Večinoma nam je voda segala do kolena, na nekaterih mestih smo se celo potopili do prsi. Trinajstkilometrski hoja proti toku ni navaden sprehod in za stalno premagovanje moči rečnega toka je potrebna dobra kondicija.

Hoja po reki skozi sotesko se mi je zdela pravljica doživetje. Morda zato, ker do tedaj nisem še doživela česa podobnega, ali preprosto zaradi lepote, ki me je obkrožala. Na vsakem koraku sem se spraševala, če je to sploh mogoče. Zelena reka, gladke skale vseh oblik in barv, visoke in strme stene soteske v vseh mogočih odtenkih zlatorumene barve, otoki zelenega rastlinja, visoko nad mano modro nebo ... vse se mi je zdelo pravljica. Nekaj manj kot sedem ur hoje je minilo, kot bi trenil, in ostalo v mojem spominu kot ena najbolj doživetih tur.

Yosemite – raj za plezalce in pohodnike

"Puščavski" krog smo zaključili z obiskom soteske Grand Canyon, ki je kljub impresivni velikosti in razčlenjenosti nismo uvrstili med prve tri narodne parke po lepoti in zanimivosti. Nekaj sto metrov smo se spustili v sotesko, ravno toliko, da smo dobili nekakšen vtis o soteski. Za spust do dna se nismo odločili, ker bi nas na dnu pričakalo 47 stopinj Celzija. Skupna višinska razlika od roba do dna soteske znaša tisoč petsto metrov.

*El Capitan
Foto: Iskra
Jovanović*

V Las Vegasu smo se ustavili za en dan in nadaljevali pot skozi Dolino smrti do našega končnega cilja – Narodnega parka Yosemite. Prenočevanje smo rezervirali v velikih šotorih sredi gozda. To sicer ni bilo najbolj udobno prenočevanje, a čisto solidno in kar je najbolj odtehtalo, bilo je v samem srcu doline, na izhodišču vseh poti.

Park je po nastanku, vegetaciji, stenah in planinskih poteh zelo podoben Alpam. Časa smo imeli za dve turi in izbrali smo vzpon na Half Dome in pot na Glacier Point, s katerega najlepše vidimo vso dolino, številne slapove, okoliške vrhove in sam Half Dome. Za vzpon na Half Dome je treba dobiti dovoljenje, ker je število obiskovalcev dnevno omejeno na tristo. Omejitev se nanaša samo za vršnih dvesto metrov, kjer je tudi čar celega vzpona. Za dovoljenje se je treba prijaviti dva dni vnaprej, en dan prej pa se, kot na loteriji, izžrebajo srečni dobitniki. Ker smo pozabili na pravilo dveh dni, smo tako ostali brez dovoljenja. Vseeno smo se odločili, da gremo, dokler bo šlo. Vzpon na Half Dome je bil prvi zahtevnejši pohodniški del na celi turi. Višinska razlika je okoli tisoč štiristo metrov, pot poteka v blagem vzponu (razen na koncu), kar olajša napor. Na splošno so vse poti, ki smo jih prehodili, dobro markirane in tehnično popolnoma nezahtevne. Začetni del poti poteka po široki soteski ob reki Merced, ki na več mestih ustvarja bogate slapove. Pot se nato nadaljuje po redkem gozdu iglavcev in orjaških sekvoj.

Tik pod vrh smo prišli okoli treh popoldne, ko se je večina pohodnikov že vračala, zato nas je *ranger*

pustil na vrh. Zadnji del vzpona ima dva strma odstavka z vmesno uravnavo. Približno sto metrov je skoraj gladka in navpična stena opremljena z lesenimi stopnicami in jeklenicama na obeh straneh stopnic. Ta plezalni pripomoček od daleč spominja na železniški tir. Tu bi bile rokavice in samovarovalni komplet zelo primerni.

Ker potekata jeklenici v obeh smereh, so zastoji pogosti, stena je občasno spolzka, zato so ljudje pri vzponu in sestopu počasni in previdni. Ko pa si enkrat na vrhu, je pogled na dolino prečudovit.

Kaj povedati za konec?

Razen pohodništva po parkih in planinskih poteh nam je posebno doživetje predstavljala hoja skozi ozke soteske sredi puščave državnega pomena Grand Staircase-Escalante National Monument in vožnja s kajaki skozi Lower Antelope Canyon, enega izmed rokavov jezera Lake Powell, ki ga je ustvarila reka Colorado.

Obisk druge celine in države polne raznolikosti, kot so to ZDA, je res zanimivo doživetje. Široke ravne ceste peljejo skozi neverjetno lepe in neobičajne pokrajine, mesteca in zaselke, ki se zdijo kot kulise za kavbojske filme, ljudje so prijazni, hrana odlična. Prijeten vtis malo pokvarijo socialni kontrasti, še posebno izraziti v velemestih, kjer je arhitektonska urejenost v hudem nasprotju s številnimi brezdomci, ki spijo po neoporečno vzdrževanih tratah. En sam sprehod skozi središče San Diega zelo jasno pokaže grdo stran kapitalizma. ●

Angels Landing, 1794 m

zvezna država Utah,
Narodni park Zion

Najvišja točka Angels Landing ni izrazit vrh, ampak širša ravan, od koder se dobro vidijo dolina, reka Virgin in soteska Zion Canyon.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot. Razen vršnega grebena, ki je zavarovan z jeklenicami, je pot nezahtevna.
Oprema: Običajna planinska oprema, udobni športni čevlji ali čvrsti trekking

čevlji. Za neizkušene priporočamo samovarovanje na grebenu.

Višinska razlika: 454 m

Izhodišče: Avtobusno postajališče The Grotto, 1310 m

Na ravnem vrhu Angels Landing Foto: Iskra Jovanović

Narrows trail/pešpot, 1475 m

zvezna država Utah,
Narodni park Zion

Zelena reka, gladke skale vseh oblik in barv, visoke in strme stene soteske v vseh mogočih odtenkih zlatorumene barve, otoki zelenega rastlinja, visoko nad mano modro nebo ... vse je zelo pravljico.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Hoja proti toku reke in premagovanje moči toka reke sta fizično precej zahtevni. Na poti ni ničesar, razen vode.

Oprema: Udobni športni čevlji, priporočamo palice, čeprav rečno dno ni spolzko. Vso opremo lahko najamete na začetku pešpoti. Mobilne telefone, fotoaparate, dokumente, ... shranimo v vodotesne vreče, ker se na nekaj mestih potopimo do prsi ali celo zaplavamo.

Višinska razlika: 130 m

Izhodišče: Avtobusno postajališče

Temple of Sinawava, 1428 m
WGS84: N 37,28522°, W 112,947651°

Koča: Informacijska točka Zion Visitor Centre, telefon +1 435 772 3256, e-pošta zion_park_information@nps.gov, spletna stran www.nps.gov/zion/index.htm

Časi: Avtobusno postajališče št. 9–dostop do reke 15 min

Hoja po reki do soteske Oderville Canyon–soteska Oderville Canyon 2.30 h
Konec soteske Oderville Canyon–začetek soteske Oderville Canyon 30 min
Nadaljevanje po glavnem kanjonu in povratek do izhodišča Temple of Sinawava 3.30 h
Skupaj 6.45 h

Dolžina: 35 km

Letni čas: Poletna sezona

Zemljevidi: Brošura Zion National Park Information Sheet

Opis: Od izhodišča hodimo kilometer in pol do konca steze, ki vodi do reke. Spustimo se v reko in po njej hodimo največ trinajst kilometrov, ker je za naprej potrebno posebno dovoljenje. Po približno

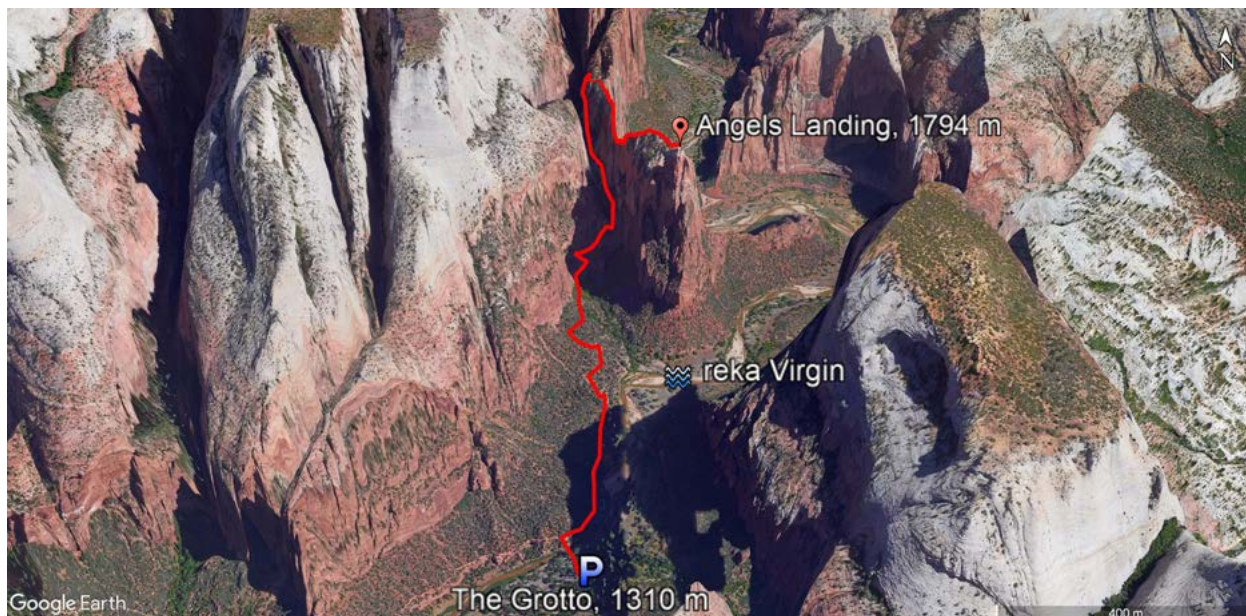
Hoja skozi sotesko, kjer je voda še nizka. Foto: Iskra Jovanović

Angels Landing, 1794 m

zvezna država Utah,
Narodni park Zion

PLANINSKI VESTNIK | september 2020

WGS84: N 37,250333°, W 112,955°

Koča: Informacijska točka Zion Visitor Centre, telefon + 435 772 3256, e-pošta zion_park_information@nps.gov, spletna stran www.nps.gov/zion/index.htm

Časi: Avtobusno postajališče št. 6–Angels

Landing 2.30 h

Sestop 1.30 h

Skupaj 4 h

Dolžina: 18 km

Sezona: Poletna sezona

Zemljevidi: Brošura Zion National Park Information Sheet

Vzpon: Od izhodišča čez most prečimo reko Virgin, nadaljujemo v blagem vzponu v širokih okljukih do vršnega grebena, nato po zavarovanem grebenu do vrha.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

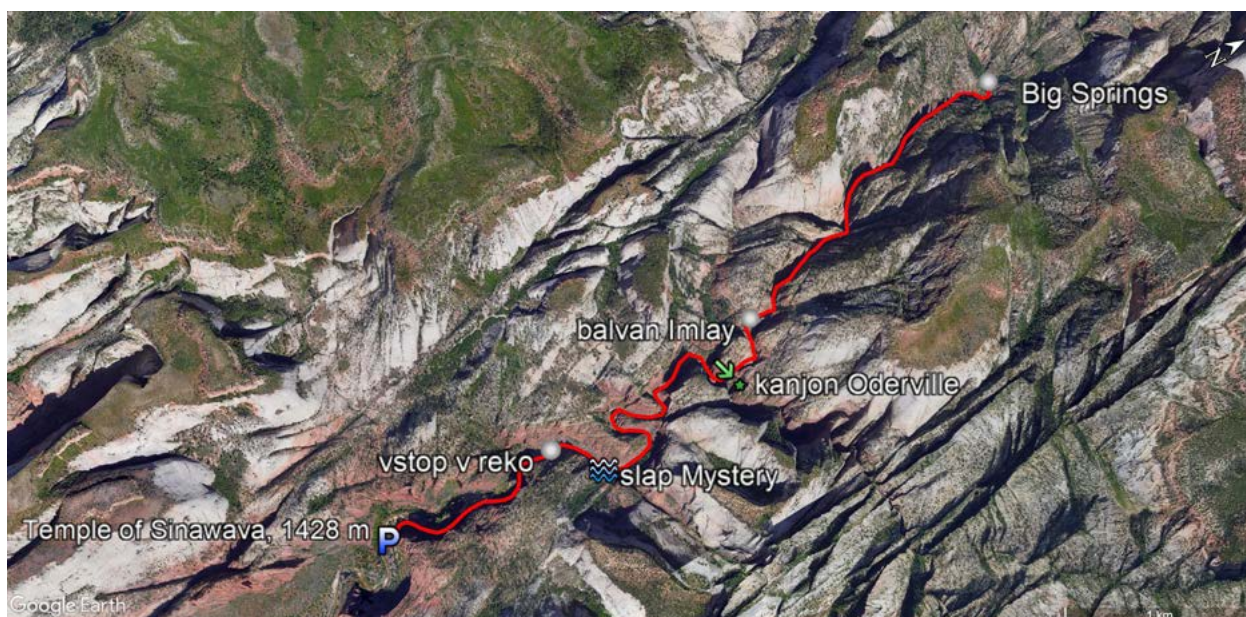
Iskra Jovanović

Narrows trail/pešpot, 1475 m

zvezna država Utah,
Narodni park Zion

PLANINSKI VESTNIK | september 2020

dveh urah hoje se z desne strani v glavni tok zliva pritok skozi sotesko Oderville Canyon. Ta soteska je ožja, mračnejša, težje prehodna in manj atraktivna kot glavna soteska. Po njej lahko napredujemo samo del poti, do manjšega slapa.

Korito glavnega toka se zelo blago vzpenja, zato ne čutimo, da pridobivamo višino. Večurna hoja proti toku je dokaj naporna, zlasti če je reka hitra, vendar se vedno lahko obrnemo in vrnemo na izhodišče. V soteski so deli ob

obali, kjer lahko izstopimo iz reke, se odpočijemo in posušimo. Zaradi višine sten v soteski je sonca malo, ker pa so poletne temperature visoke, je v soteski popolnoma ugodno.

Iskra Jovanović

Half Dome, 2693 m

zvezna država Kalifornija,
Narodni park Yosemite

Za vzpon na Half Dome potrebujemo dovoljenje, ker je število obiskovalcev dnevno omejeno na tristo. Omejitev velja za vršnih dvesto metrov, kjer je tudi čar celega vzpona. Za dovoljenje se moramo prijaviti dva dni vnaprej, naslednji dan izžrebajo srečne dobitnike.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot. Zaradi velike višinske razlike in visokih temperatur potrebujemo veliko vode. Vršnih dvesto metrov vzpona je strmih in v mokrem spolzkih, skoraj navpična pot je zavarovana z jeklenicami.

Oprema: Osnovna planinska oprema, udobni športni čevlji ali trekking čevlji. Priporočamo veliko vode, samovarovanje in rokavice za vršni del.

Višinska razlika: 1374 m

Izhodišče: Dolina Yosemite, Half Dome Village prej Curry Village, avtobusno postajališče Happy Isles Trailhead, 1219 m
WGS84: N 37,732782°, W 119,558033°

Koča: Informacijska točka Yosemite Valley Visitor Center, telefon +1 209 372 0200, spletna stran www.nps.gov/yose/index.htm.

Časi: Half Dome Village (prej Curry Village)–slap Nevada 2.15 h
Slap Nevada–pot Muir–Half Dome 3 h
Half Dome–pot Mist–Half Dome Village (prej Curry Village) 3 h
Skupaj 8.15 h

Dolžina: 30 km

Sezona: Poletna sezona

Zemljevidi: Brošura Yosemite Valley Hiking Map

Vzpon: Po pol ure lahkega vzpona skozi široko sotesko reke Merced pridemo do mosta in na drugi strani reke do razpotja. Desna pot je položnejša in daljša Muir, leva pa strmejša, brez sonca in krajša Mist. Poti se spet srečata pri slapu Nevada. V blagih okljukih se vzpenjamo po poti Muir. Po uri hoje se pot zravnja in čez uro pridemo na planoto nad prekrasnim slapom Nevada. Mesto je idealno za oddih in počitek. Nato sledi dokaj enolično vzpenjanje skozi redke gozde do vršnega vzpona, kjer nas pričaka čuvaj. Pot do vrha je precej strma, zadnjih sto metrov je stena gladka in skoraj navpična, zavarovana je z jeklenico.

Zelo strm vzpon ob jeklenicah na vrh Half Dome Foto: Iskra Jovanović

Glacier Point, 2200 m

zvezna država Kalifornija,
Narodni park Yosemite

Glacier Point je široka planota, urejena kot opazovalnica, s katere je verjetno najlepši pogled na Half Dome in dolino Yosemite. Na njem je urejena trgovinica s spominki, pijačo in sladkarijami.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Zaradi velike višinske razlike moramo biti fizično pripravljene.

Oprema: Osnovna planinska oprema, udobni športni čevlji ali trekking čevlji.

Višinska razlika: 1400 m

Izhodišče: Dolina Yosemite, Half Dome Village (prej Curry Village), avtobusno postajališče Four Mile Trailhead, 1350 m
WGS84: N 37,734022°, W 119,60152°

Koča: Informacijska točka Yosemite Valley Visitor Center, telefon

+1 209 372 0200, spletna stran www.nps.gov/yose/index.htm.

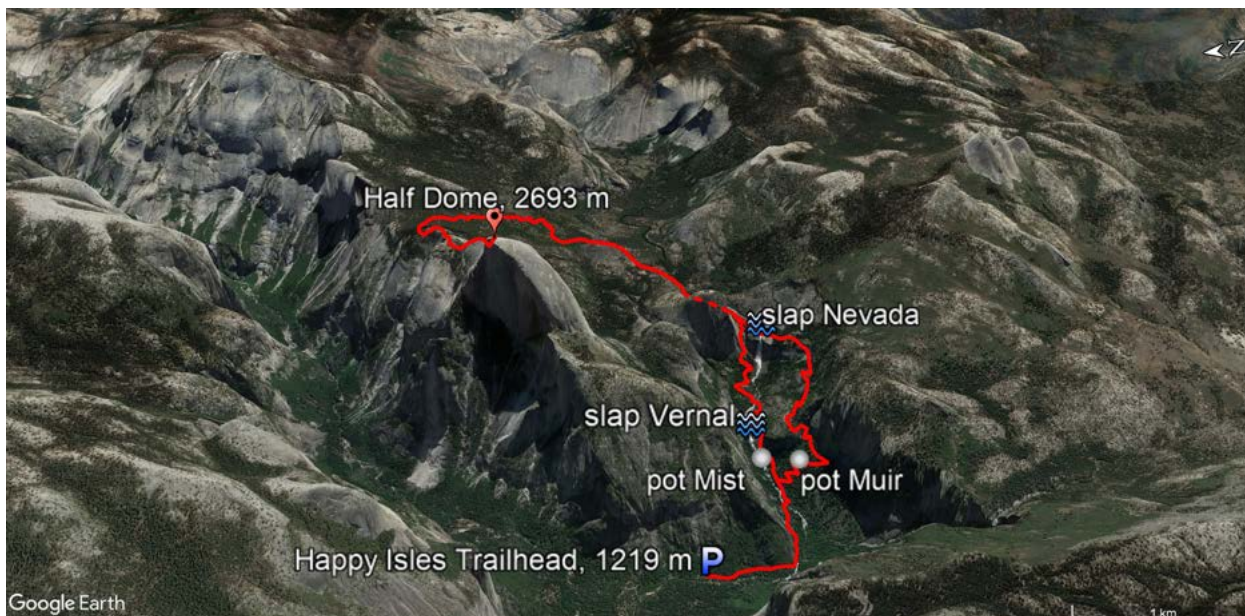
Časi: Half Dome Village (prej Curry Village)–pot Four Mile–Glacier Point 3 h
Glacier Point–pot Panorama–Nevada Fall 3 h
Nevada Fall–pot Mist–Half Dome Village (prej Curry Village) 1.30 h
Skupaj 7.30 h

Na poti na Glacier Point lahko občudujemo Half Dome. Foto: Iskra Jovanović

Half Dome, 2693 m

zvezna država Kalifornija,
Narodni park Yosemite

Sestop: Sestop do slapa Nevada poteka v smeri vzpona, mi pa od tu nadaljujemo po poti Mist. Začetni del poti Mist je precej strm, moker in spolzek,

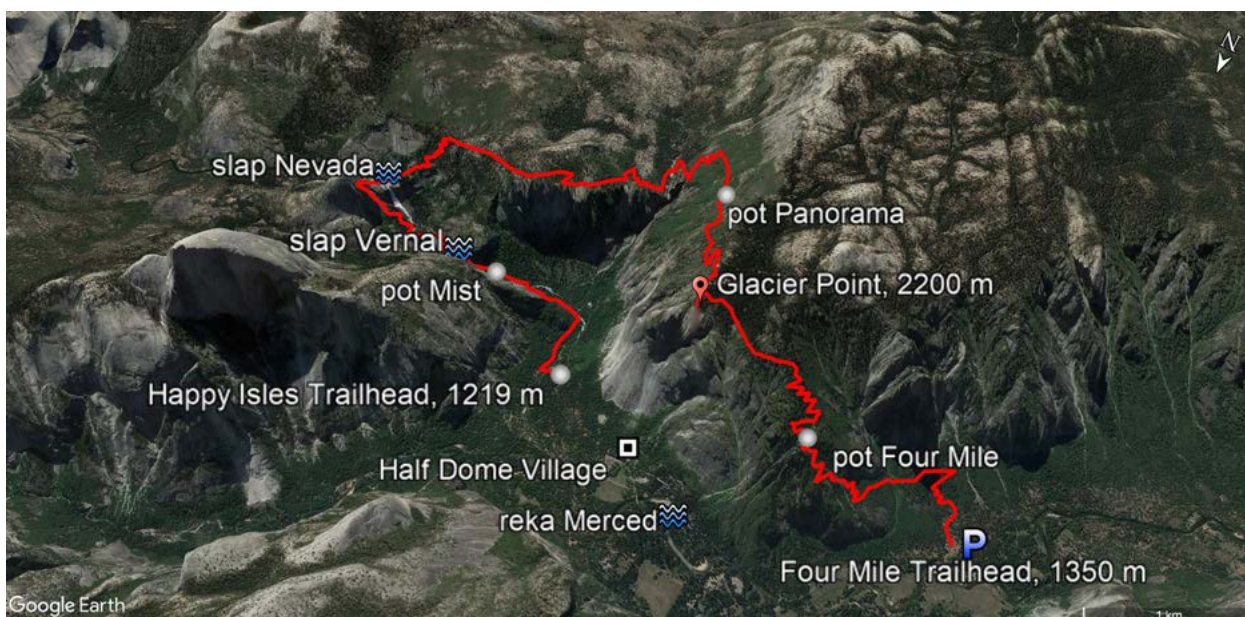
ker vodi mimo slapu Vernal. Malo za slapom je jezerce, v katerem se lahko osvežimo, kopanje pa je prepovedano. Zadnji del poti je manj strm in nas

hitro pripelje do že znanega razpotja, odkoder nadaljujemo po poti vzpona na izhodišče.

Iskra Jovanović

Glacier Point, 2200 m

zvezna država Kalifornija,
Narodni park Yosemite

Dolžina: 25 km

Sezona: Poletna sezona

Zemljevidi: Brošura *Glacier Point Area Hiking Map*

42

Vzpon: Od izhodišča se z avtobusom peljemo dve postaji proti izhodu iz

doline, kjer se začne pot, ki se v blagih okljukih vzpenja na široko planoto Glacier Point. Med potjo imamo čas za razgled na dolino in reko Merced.

Sestop: S planote sestopimo na južno stran do enega izmed pritokov reke

Merced, kjer prečimo reko. Nato se približno dvesto metrov vzpenjamo in po skoraj ravni poti pridemo do slapa Nevada. Od tod sestopimo po strmi poti Mist do izhodišča.

Iskra Jovanović

Zvezda danica zimskega alpinizma

Gorniški portret msgr. Franca Setničarja

*Gremo, cesta!
Pešec sem, nič več kot to.
(Rimbaud)*

V zgodovini slovenskega gorništva je še veliko neodkritih koticov, skritih draguljev, pomenljivih osebnosti in zanimivih pripovedi, ki še čakajo na odkrit(el)je. Tak primer je *velika majhna zgodba* msgr. Franca Setničarja (1875–1945), utemeljitelja zimskega alpinizma in samohodstva na Slovenskem, ki ga (še) danes poznajo le redki zanesenjaki, kar lahko le delno opravičimo s skopostjo in grobstvo podedovanega gradiva. Večji del je odvisen *od nas*, od naše radovednosti, raziskovalnega duha in odprtosti do novega – do starega. Drugače rečeno: koliko gorniki še negujemo svojo gorsko kulturo?

Franc Ksaver Setničar se je rodil novembra 1875 v Ajdovščini. Po opravljeni gimnaziji je stopil v goriško bogoslovje, kjer je kmalu prevzel številne vodilne funkcije. Bil je izreden glasbeni talent, izobrazil se je na konservatoriju v Regensburgu in obvladal klavir, violino in violončelo. Poleg duhovniškega poklica je opravljal poslanstvo nadškofijskega kanclerja od maja 1918 do svoje smrti, tik pred koncem druge svetovne vojne. Rekonstrukcija Setničarjevega gorniškega življenja temelji na treh primarnih virih, in sicer na dveh člankih v *Planinskem vestniku* izpred prve svetovne vojne¹ ter iz pisma, ki ga je Evgen Lovšin v svoji triglavski mojstrovini objavil leta 1944.

Samohodec

Setničar kot nekakšen samotarski *Zorro* – vsi ga poznamo, a ga še nihče ni videl. Svojega gorniškega delovanja ni osmišljal z besedo, temveč s čistostjo dejanja. V lakonsko jedrnatih maksimi razkriva, da so mu "najbolj všeč zimski vzponi, ko so pota in planine bolj zapuščene, ker so (...) ti pristopi res nekaj novega, vse kakor kaj več nego vsakdanji turistovski obiski." Telo

in duša, narava in človek, vzpenjanje in vzdržnost,² *vita activa* in *vita contemplativa* v oceanu Julijskih vrhov. Ludvik Zorzut pod pesmijo *Intermezzo*, ki jo objavlja ob sedemdesetletnici Aljaževega stolpa, zapiše naslednji stavek: "Kdo ima še takšne zimske intermezze, kakor jih je imel pok. France Setničar iz Gorice, ki je objemal podsnežni Aljažev stolp in poljubljaj njegovo častitljivo zastavico 1895?"³

Zgodovinar slovenskega planinstva Peter Mikša v svojem prispevku o članih Turistovskega kluba Skala trdi, da so ti pri nas (še) v dvajsetih letih prejšnjega stoletja prvi sistematizirali slovensko alpinistiko, saj so njeni redki protagonisti pred tem delovali

*Fotografski avtoportret z legendarne ture 8. januarja 1910, 2866 m⁴ nad morjem: "Nikoli še nisem tako visoko stal!"
Foto: Franc Setničar*

¹ Zbrana in objavljena ob Mednarodnem letu gora v zbirčici planinskih spisov *Goriška gorniška gledanja* (ur. Aldo Rupel, SLORI, Gorica 2002).

² Nepredeljiva italijanska besedna igra "l'ascesa diventa ascesi" Spira dalla Porte Xidiasa (intervju v *Planinskem vestniku* 2016/09), velikega tržaškega alpinista in gorniškega pisca. Priporočam v branje življenjsko delo, še neprevedeni roman *Božanska gora* (La divina montagna. Vivalda editori, Torino 2012).

³ *Planinski vestnik* 1966/01, str. 5.

⁴ Vrh Triglava je na 2864 metrov, ki jim je Setničar dodal še približek dveh metrov višine Aljaževega stolpa.

Na Triglavu v vseh
letnih časih, tokrat
18. oktobra 1911
Vir: PV 1913/07
(F. Setničar)

1. Aljažev Stolp dne 18. oktobra 1911.

nehomogeno, kot bi jih vodil pionirski élan *vital*: Valentin Stanič v začetku 19. stoletja, pozneje France Kadilnik, dr. Julius Kugy, dr. Henrik Tuma, predvojna plezalna družina Drenovcev in naš Franc Setničar.⁵ Njegovi literarni drobcji izhajajo iz Tomišinske dobe⁶ dvaintridesetletnega obdobja urednikovanja dr. Josipa Tomišinskega, ki je v letih med 1908 in 1941 sestavil bajnih šestindvajset letnikov *Planinskega vestnika*. Utemeljitelj sodobne planinske publicistike, po poklicu in duhovni širini humanist, je prvi in formalno edini Setničarjev članek objavil v drugi številki *Planinskega vestnika* leta 1910 z naslovom *Zimska tura na vrh Triglava*.⁷ Gre za potopisno pričevanje, ki s prostodušno drznostjo naslika dvodnevno odisejajo iz izgubljenega časa, ko je človeško srce še dihhalo z Zemljo. Po Svetih treh kraljih je avtor moral odgovoriti *klicu gora*.⁸ "Kako more neki biti v gorah?" Vsaka velika zgodba se začne s čudenjem preprostega vprašanja. Zadnje luči kmečkega življa je zapustil v Srednji vasi, od tam naprej so ga spremljale le še zvezde in šepet Mostnice, ki je tam "precej podobna Soči pri sv. Luciji". Čez čas je stopil v fužinski gozd, ki je za Primorca – človeka odprtih pogledov – tako

⁵ Peter Mikša, E. Gradnik, *Trden kakor skala*. Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala. PZS, Ljubljana 2017, str. 15.

⁶ Janko Mlakar, 60 let slovenskega planinstva, v: *Planinski vestnik*, 1953/07, str. 302.

⁷ Ta članek je najti v *Planinskem vestniku* 1910/02, str. 33–41. Vse številke *Planinskega vestnika* od ustanovitve leta 1895 naprej so na voljo v spletnem arhivu pvkazalo.si. Oba članka je Aldo Rupel zbral in ponatisnil v zbirki *Goriška goriška gledanja* (SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut, Gorica 2002).

⁸ Vzemite v roke posthumno avtobiografijo alpinista in glasbenika Tineta Miheliča z naslovom *Klic gora* (Sidarta, Ljubljana 2005), sodobno klasiko slovenske goriške literature.

tuj, skrivnosten element. Kraški obronki v Adrijsko morje padajo s procesijo nizkega grmičevja, dišavnih zeli in osamelih borov: naš najbližji gozdni labirint je šele Trnovska planota. "Še enkrat prideš čez šumeči potok, še enkrat se poživiš s požirkom njegove čiste vode, potem pa vse utihne, vse zaspi v polnočnem trdnem spanju. Slovesna tišina vlada sredi gozda; zvezdni žarki se komaj upajo v ta divji žleb. Človeku postaja tesno; vsaka stopinja, vsaka kretnja odmeva. Samo zadržuješ, prisluškuješ."

V najhujšem zimskem viharju je šestnajsturno turo nadaljeval mimo Velega polja in sedla Krma (danes Konjski preval) do Triglavske kočice na Kredarici, ki ji pravi "graščina, trdnjava, palača, posebno zdaj, ko je povečana in prenovljena!" Naslednje jutro je sprva neuspešno naskočil vrh po severni strani Malega Triglava (po slovenski "božji poti"), nato pa je kljub pozni uri poskusil po južni mimo kočice Marije Terezije (danes Planika). Na Malem Triglavu ga je premmil prizor grebena, ki je tedanjim "turistom" vzbujal povsem drugačno strahospoštovanje kot danes. Setničar ga je primerjal z nožev ostriino: "Pobočja ima skoraj navpična, treba bo jahati: z levo na jug, z desno na sever, cepin pa v sredo." Ob 11.30 je bil tik pod nebom in je po prvem začudenju ugotovil, da stoji na Aljaževem stolpu – 2866 metrov nad morjem: "Še nikoli nisem tako visoko stal!"

Utemeljitelj zimskega gorništva

Na Triglavu je bil več kot šestdesetkrat, in to v vseh letnih časih. Spomniti velja, da je na vrhu očaka dobri dve desetletji stal mejni kamen. Rapalska meja je zagrizla v stoletja mirujoči etnični *limes* ter prebodla slovenski narod.⁹ Tretjino slovenskega etničnega ozemlja je v diplomatski vojni iztržil jadranski imperializem Kraljevine Italije. Goriških tragikomičnih anekdot ob meji Julijskih Alp ne manjka; Karl Bonutti¹⁰ recimo omenja težave, ki so jih planinci med obema vojnama imeli s fotografiranjem. Setničarjev fotografski avtoportret z legendarne ture 8. januarja 1910¹¹ ostaja neprekosljiv. Takrat je moral s cepinom odstraniti led nad Aljaževim stolpom, da se je pokazala kovinska zastavica z vklesano letnico postavitve (1895).

A vrtnimo se k članku: sestop z vrha je trajal šest ur – res je moral vedno hiteti, skoraj teči.¹² Nemirno bitje, ki ga daje preganjavica, rodovitna sila velikanov, ki jih poganja v življenje. Dialektika odhajanja in prihaja-

⁹ Prisproda blešči iz manifestične slike Toneta Kralja *Rapallo* (1943, Pokrajinski muzej Koper). Tih, krščanski odpor slovenskega slikarja odlično opisuje monografija Eгона Pelikana *Tone Kralj in prostor meje* (Cankarjeva založba, Ljubljana 2016).

¹⁰ Barvite spomine na birmanskega botra je Karl Bonutti zbral v posebnem poglavju svoje knjige *Med izbiro in zgodovino*: Spomin goriškega Slovenca (Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2015, str. 36).

¹¹ Bralca opozarjamo na napake, ki se v didaskalijah te fotografije pojavljajo v različnih publikacijah.

¹² K. Bonutti, *Med izbiro in zgodovino*. Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2015, str. 32.

Zimski posnetek triglavskega doma in prvotne Aljaževe kapele pred drugo svetovno vojno. Arhiv Planinskega vestnika

nja, ki jo gornik – *homo viator*¹³ – tako dobro pozna. "Ko prestopim zadnji sneg, se mi zdi, da sem padel z neba: prebudim se iz začaranega gorskega sveta, od dahnem se. – Napetosti in skrbi je konec. Stopil sem v vsakdanjost ..." Planinski pisatelj Evgen Lovšin je na podlagi tega članka zatrdil, da je bil Setničar utemeljitelj slovenskega zimskega gorništvaja v časih, ko so se alpinisti pozimi izogibali velikim gorskim bojem,¹⁴ kot pričajo besede Pavla Kunaverja.¹⁵ Po Lovšinu "ne smemo prezreti nekoga, ki okrog leta 1910 orje ledino v zimski alpinistiki; hodi sam, nima niti vodnika niti tovariša."¹⁶ Težko je reči, ali je to tezo mogoče historično utemeljiti, nimamo dovolj dokazov, ne da je tako, ne da ni – kot bi rekel Protagora.¹⁷ Srce

zahteva vero, razum veleva treznost. Vsekakor je Lovšin za svojo monumentalno študijo *V Triglavu in njegovi soseščini*, ki je izšla ob 50-letnici Slovenskega planinskega društva, od goriškega duhovnika iztržil pisemski zapis, datiran z 19. majem 1944. Vsebinska dokumenta je mrzlokrvna, skopa, redkobesedna. Apologijo svojega gorskega samotarjenja Setničar utemelji v praktičnih vzrokih: pomanjkanju časa za izvedbo ture, zadržkih glede gorske družbe, pomanjkanju denarja, iskanju miru. V pismu ni prostora za globlje bivanjske refleksije, za filozofske dileme, nazorke razprave. Setničarjevo gorništvaja je (vsaj na videz) stvar hladnega, tehničnega razuma. Kakšna plamenica gori v ozadju, ne bomo nikdar izvedeli.

Odpor in uteha

Samotarski in zadržan, na robu ljudomrznosti, pa vendar visoko izobražen in občutljiv za globoka človeška vprašanja. Cerkveni dostojanstvenik na visokem upravnem položaju, v javno življenje vpeti malomeščan, je v gorah verjetno iskal utehe, ki je medvojna Gorica zagotovo ni nudila. Umiku oziroma begu gornikov iz družbe – *fuga mundi* – Henrik Tuma posveča sklepne besede svojega priročnika *Pomen in razvoj alpinizma*: "Vidimo v alpinizmu odpor proti velikomestni družbi, proti idejološki civilizaciji ter kulturno osamosvojitve delavnega človeka po ritmu vsemogočne narode. Proč od te družbe, nazaj k narodi, da ustvarimo novo družbo po ritmu in harmoniji s narodo!"¹⁸

Glavnino svoje poklicne kariere kanclerja in enciklopedičnega svetovalca je stal ob strani Francišku

¹³ Opozarjamo na zanimiv članek z naslovom *Človek je na tem svetu samo homo viator*, ki ga je *Delo* objavilo ob izdaji obsežnega spominskega dialoga Zorka Simčiča s Francetom Pibernikom (*Dohojene stopinje*: pogovori o življenju in ustvarjanju. Beletrina, Ljubljana 2019).

¹⁴ Prvo, tako rekoč najstniško obdobje zgodovine alpinizma preveva nekakšno "vojaško" vzdušje: ključni pojmi so boj, bitka, tovarištvo, žrtvovanje, napor, osvajanje. Duh tega časa izraža geslo Guida Reya, natisnjeno na članskih izkaznicah italijanskega CAI: "Verjel sem in še vedno verjamem, da je borba z Alpami koristna kot delo, plemenita kot umetnost, dobra kot vera." Naj s to temo spomnimo na delo Janeza Gregorina *V borbi z goro* (Planinska matica, Ljubljana 1937).

¹⁵ Pavel Kunaver, *Na planine!* Učiteljska tiskarna, Ljubljana 1921, str. 105.

¹⁶ Evgen Lovšin, *V Triglavu in njegovi soseščini*. Planinske študije in doživetja. Slovensko planinsko društvo, Ljubljana 1944, str. 207. Setničarju posvečeni odlomek je na str. 207–209.

¹⁷ Tako se je sofist v slovitem fragmentu 15 izrazil o bogovih, o katerih "kajpa ne morem dognati nič trdnega, ne da so, ne da jih ni, ne kakšno podobo imajo; zakaj veliko je zaprek, ki dognanje ovirajo: temačnost predmeta in kratkost človeškega življenja." (*Predsokratiki*. Slovenska matica, Ljubljana 2002, str. 144).

¹⁸ Henrik Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*. Turistični klub Skala, Ljubljana 1930, str. 295–296.

2. Aljažev Stolp dne 4. decembra 1911.

Na Očaku tudi v najhujši zimi, 4. decembra 1911
Vir: PV 1913/07
(F. Setničar)

Borgiji Sedeju, zadnjemu slovenskemu goriškemu nadškofu, do leta 1931, ko je ta umrl, izmučen od starosti in političnih pritiskov uzakonjenega fašizma. O Setničarjevi vlogi v službi naslednika, kontroverznega nadškofa "italijanske Gorice" Carla Margottija, težko presojamo. Kronika¹⁹ pravi, da je Setničar

¹⁹ Kot glavni primorskih javnih osebnosti je Setničarju posvečeno geslo v *Primorskem slovenskem biografskem leksikonu* (Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1988, 14. snopič, str. 338). Nekaj besed o njegovem življenju je zbranih v osmrtnici v *Koledarju Goriške Mohorjeve družbe* iz leta 1946 (str. 62–63), prav tako je omenjen v delih *Palme mučeništva*: Ubiti in pomorjeni slovenski duhovniki, redovniki in bogoslovci in nekateri verni laiki (ur. A. Pust, Z. Reven, B. Šlapšak, Mohorjeva družba, Celje 1994) in A. Novak, *Črniška kronika*: Frontno zaledje v Vipavski dolini med prvo svetovno vojno (Mohorjeva družba, Celje 2014).

Na triglavskem ledeniku
Foto: dr. Stanko Tominišek

v pokoj stopil junija 1933, toda služboval je do smrti 8. aprila 1945, slab mesec dni pred koncem vojne. V domači hiši na ulici Cappella št. 40 ga je zadela zavezniška granata.

Tretji raziskovalni vir je dobesedna (kroniška) objava v sedmi številki *Planinskega vestnika* iz leta 1913. Gre za nekaj fragmentov Setničarjevih beležk o obiskovanju Triglava v vseh zimskih mesecih – od oktobra do junija – z naslovom *Pozimski poseti Triglavu*,²⁰ obogatenih s šestimi fotografijami. Vremenska slika, snežne razmere, časovnice, nevarnosti na cesti. Ostalo prepuščamo bralčevi domišljiji.

Setničarjev slog pisanja se sklada s Kugyjevo estetiko, a karakterno bi avtorja ne mogla biti različnejša. Prvi je bil samohodec, le redko v navezi, drugi bolj kot ne vodja zgodnjih odprav, vselej za petami svojih vodnikov. Za primerjavo si privoščimo sloviti odlomek o drami pod Ojcingerjevim prehodom v Kugyjevi severni *direttissimi* na Montaž: "Na Višarjah je zvonilo poldan. V vroči bitki smo čisto pozabili na čas. Kakšen prizor je bil to, ko sta se naša dva moža – Ojcinger in Jože – odkrila in nekaj trenutkov sklonjena proti Višarjam obstala v pobožnem molku! Božji mir je pretresljivo slovesno plaval nad stenami in vse je pobožno in ponižno poslušalo. (...) Tedajci je priletel kamenček! Jože se je neslišno prikazal nad nama. Kakor orel z razprostrtimi krili se je spuščal navzdol. Opravil je čudovito mojstrovino! Nikdar ne bo nihče več preplezal tistih pečin!"²¹

Na obrobju te naše gorske pustolovščine bi bilo škoda preslišati petje vesti, ki na dnu človeškega bitja kliče z *vexata quaestio*: čemu? "Po hoji niso iznašli nič boljšega, s čimer bi se dalo gibati počasneje. Za hojo najprej potrebujemo dve nogi. Vse drugo je stvar izbire. (...) Toda ko človek enkrat vstane, ne zmore ostati pri miru."²² In če je hoja najkoristnejši dosežek osvajalcev *nekoristnega sveta*, kaj je šele samohodstvo: "Da bi primerno uživali, se moramo na sprehod odpraviti sami. Če se sprehajamo v skupini ali celo v dvoje, potem v tem ni nič sprehodu podobnega, razen poimenovanja, še več, gre za nekaj povsem drugega, kar se prej približa poimenovanju "piknik". Sprehajati se moramo sami, kajti svoboda je bistvenega pomena."²³

Vprašajmo se, kot bi storil Sokrat: kaj je to – *ti esti*? Umik, beg, prezir, zaničevanje, samota, počasnost, romanje, svoboda, zunanost, divjina, tišina, sanje, večnost? Obnovitev in navzočnost, prihajanje in odhajanje, tukaj in tam, družba in gora, človek in Bog. Gore kot nekakšna metafizična sprava s stvarstvom, kot stičišče gibanja in mirovanja, spreminjanja in negibnosti, minljivosti in večnosti. Heraklit in Parmenid z roko v roki.

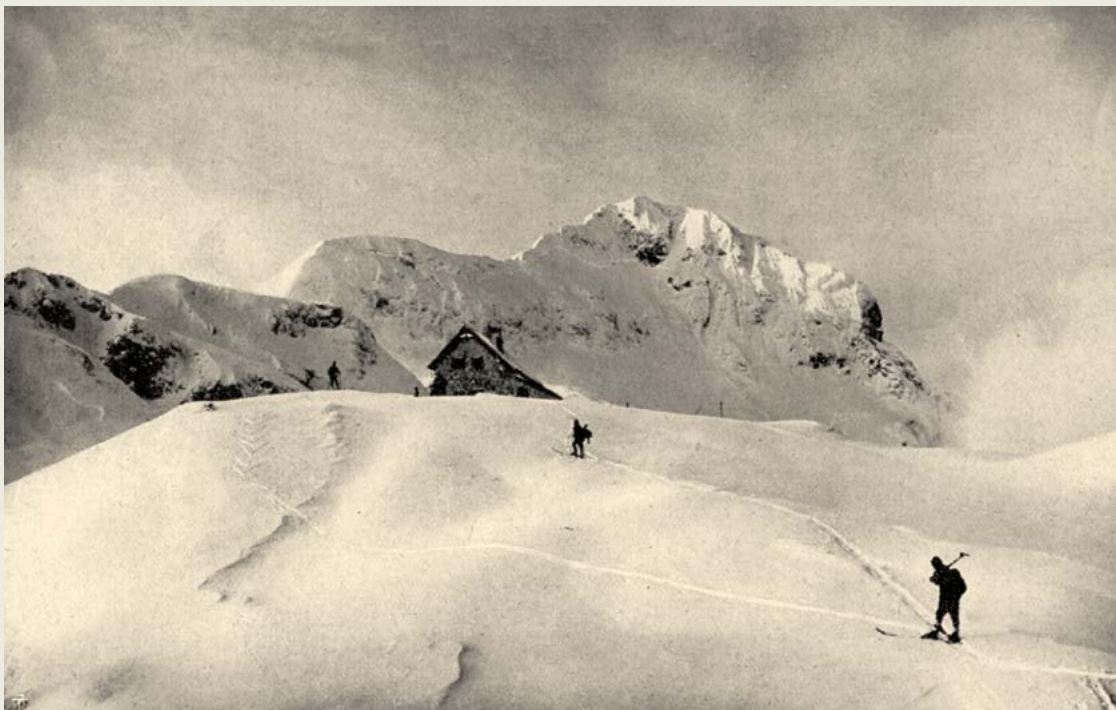
²⁰ *Planinski vestnik* 1913/07, str. 136–140.

²¹ Julius Kugy, *Anton Ojcinger: življenje gorskega vodnika*. Založba Obzorja, Maribor 1977, str. 71–72.

²² Frédéric Gros, *Filozofija hoje*. V.B.Z., Ljubljana 2017, str. 7–8.

²³ Robert Louis Stevenson, *An Inland Voyage: Travels with a Donkey* (Izlet v notranjost celine: potovanje z oslom).

Turni smučarji pod Staničevo koč
Arhiv Planinskega vestnika

Duh Alp in alpinizma

Sledovi slovenskega duha vejejo iz vzhodnih Alp ter iz človeka, ki so ga ustvarile: klenega, trdoživega, kultivirano robatega, nežno grobega. Z Alpami se spogledujemo od časov barbarske preselitve. Skupina Slovanov, ki s(m)o se prebili do zgornjega Jadrana zato, da bi našli kraj, kjer ajda zori, smo iz te ukoreninjenosti skozi stoletja zgradili življenjski slog, *modus operandi*, ki nas duhovno določa. Odlično ga je ujel narodobudnik Janez Mencinger: "Vsi ti gozdi, vse te planine, kar jih vidiva daleč okoli, vse to je po pravici naše in božje. Zdaj nam pa jemljejo naš svet in naše pravice. To je krivica, ki vpije v nebo! Ali so mar najprej zgradili graščino in šli potlej kmetov iskat, da se naselijo v Bohinju? Ali so napravili najprej gozdove, jezove, plavilnice in kladiva ali so šli potlej iskat delavcev in rudnih jam? Mi smo bili tukaj prvi za Bogom in vse je bilo naše. (...) To vam pravim: če se postavimo na noge, potem bo svet videl, kaj smo mi in da se nikogar ne bojimo, razen Boga! Toda ne ustrašite se! Česa takega ne bomo počeli, ker vemo, da ne smemo! Kmet bo potrpel in pretrpel. Graščine bodo razpadle in fužinska kladiva utihnili; naš kmet pa bo še vedno nosil dolge škornje in irhaste hlače ter svobodno ukal na planinah."²⁴

Franc Setničar je v omenjenem pismu utemeljil vzroke svojega gorništvu: "Zame je bil alpinizem doživetje impozantnih gorskih prizorov in borba z naravnimi silami oziroma preizkušnja moči." Ne javna, temveč osebna borba, ne družbena revolucija, temveč odrešenje vesti; platonsko-krščanska politika zasebnosti. Pa vendar je izbira notranje vesti morada stopinja, ki nas po več kot stoletju še vedno kliče

k angažmaju. Setničar je, kljub neskladnosti njunih življenjskih zgodb, neznosno blizu vrednotam tržaškega pisatelja Vladimirja Bartola iz spremne besede *Planinskih spisov* dr. Klementa Juga: "Planinski narod smo. Tega se moramo zavesti. V naših gorah, v naših stenah se skrivajo nevarnosti, ki jih je treba poiskati, se v njih preizkusiti. Premajhni smo, da bi mogli z enkrat misliti na fizično ekspanzijo. Z drugimi moramo tekmovati edinole v duhu, v kulturi. Ali tudi za to je treba poguma, samozavesti, samostojnosti. Ali duh, ki nas je doslej najbolj dušil, je bil zli duh malodušja. Klement Jug mu je napovedal boj in zabil prvi klin v njegovo utrdbo. Kje bomo končali in kako, to je v rokah usode. Toda tvegati je treba in poizkusiti. Postati moramo trdoživi, samosvoji in močni. Nehajmo tarnati; delajmo!"²⁵

Sodobni zimski alpinisti ne poznajo svojih očetov. Walter Bonatti, Jerzy Kukuczka in Krzysztof Wielicki, Simone Moro in Tamara Lunger, Denis Urubko, Alex Txikon se s preteklostjo nemara ne obremenjujejo. O svojih dosežkih pišejo in objavljajo: ali si vsaka knjiga o gorah zasluži naziv gorniške literature? Nikakor ne, danes pogrešamo duhovno, intelektualno in humanistično širino. Sprašujemo se, ali sta Setničarjev opus in slog dovolj relevantna, da bi ga vnesli v osrednji tok slovenske gorniške literature. Vrgli smo kost in veseli bomo odzivov literarne kritike. Goriška Mohorjeva družba mu bo še letos posvetila monografsko delo.

S pričujočim člankom smo hoteli zbrati in urediti zapiske msgr. Franca Setničarja zato, da bi na nebu slovenske gorske kulture odslej svetila nova zvezda danica. ●

²⁴ Dr. Janez Mencinger, *Moja hoja na Triglav*. Planinska matica, Ljubljana 1938, str. 62.

²⁵ Vladimir Bartol, Veliko preizkuševališče: uvodna beseda k *Planinskim spisom* doktorja Juga (Slovenska matica, Ljubljana 1936, str. 20–21).

Martina
Čufar Potard

Najbolj *kul* oskrbnica

Pogovor z Evelyne Giusto

Koča Envers des Aiguilles¹ se nahaja, kot že ime pove, na nasprotni, očem navadnih turistov skriti strani Chamoniških špic, nekaj sto metrov nad ledenikom Mer de Glace. Le-ta se zaradi taljenja iz leta v leto oddaljuje in s tem otežuje dostop do te idilično postavljene gorske kočice na višini 2493 metrov, obdane z zeleno travo in z lepim razgledom na Velikanov zob (Dent de Géant).

Najbolj kul oskrbnica
Evelyne Giusto
Foto: Martina
Čufar Potard

Po dobrih treh urah hoje in plezanja po lestvah je topel sprejem Evelyne Giusto (1983) in kos malinove pite več kot dobrodošel. Že 13 let je oskrbnica te kočice, ki je v nasprotju z znano Goüter² veliko manj oblegana. Rezervirana je za plezalce in alpiniste ter redke pohodnike. Pot do kočice je že nekaj let sle-

pa ulica, a lepa slepa ulica, kot poudari Evelyne. Prej je bilo možno nadaljevati do kočice Requin, a je podiranje morene pot popolnoma uničilo. Koča s 55 ležišči je izvrsten bazni tabor za tiste, ki si želijo v nekaj dneh preplezati čim več smeri v granitu izvrstne kakovosti in s kratkimi dostopi, pa tudi izhodišče za klasične alpinistične vzpone na vrhove Aiguille de la République, Le Grépon in Les Ciseaux.

O Evelyne sem, preden sem jo spoznala, slišala predvsem iz ust svojega moža, ki je tam gori preživel veliko časa s klienti ali pa s prijatelji, ko so opremljali nove smeri. Odkar se je zaljubil v kitaro, se je potrudil, da je na koči tudi slednja. Moja. Mi je v veselje, da je tam gor popestrila že marsikateri večer, saj se je pri meni na njej nabiral prah.

Z Evelyne sva se še pred koronakaranteno pogovarjali v prijetni slaščičarni v Chamonixu, kjer izvrstna peciva peče Agathe, njena pomočnica v koči Envers des Aiguille.

Tvoj priimek je italijanski, rojena si v Nici, a najraje si v gorah?

Res je. Moji stari starši so italijanskega porekla. Živeli so v Mercantourju,³ v mestu Tende, ki je do leta 1947 pripadalo Italiji. Tam še vedno živijo moji starši in v tem okolju sem odrasčala tudi jaz.

Kaj te je pripeljalo v Chamonix?

Sem sem prišla v okviru izobraževanja za oskrbnico gorskih koč, ko sem morala opraviti mesec in pol dolgo prakso. Želela sem jo opravljati v visokogorju, nad 3000 metri. Tako sem poletje 2006 preživela v koči Tête Rousse,⁴ ki je ena najbolj obiskanih, saj je ob glavni poti na Mont Blanc. Pozimi sem delala v koči Requin,⁵ poleti 2007 pa sem v Envers des Aiguilles zamenjala Babette, ki je bila tu oskrbnica več kot 40 let.

³ Narodni park Mercantour je eden od desetih francoskih narodnih parkov. Nahaja se na jugovzhodu, v departmaju Primorskih Alp (Les Alpes Maritimes) in Alp visoke Provanse (Alpes-de-Haute-Provence). Najvišji vrh je Cime du Gélas, 3143 m.

⁴ Tête Rousse, 3167 m, je poleg kočice Goüter najbolj obiskana kočica v okolici Mont Blanca.

⁵ Koča Requin (morski pes) se nahaja pod goro Dent du Requin (zob morskega psa).

¹ Envers des Aiguilles pomeni na drugi strani špic, igel.

² Koča Goüter je med najvišje ležečimi oskrbovanimi kočami, 3835 m, v Evropi, ob glavni poti do vrha Mont Blanca. V *Planinskem vestniku* 2016-05 je objavljen intervju s tedanjjo oskrbnico Amélie Faure.

Če se vrneva v preteklost, od kod izvira tvoja ljubezen do gora oziroma želja biti oskrbnica v visokogorski koči?

Ne vem točno. Verjetno iz otroštva. Starši so imeli v gorah majhno kočo, kjer smo preživljali vse počitnice in konce tednov. Imeli smo mulo, s katero smo tvorili vse, kar smo potrebovali. To preprosto življenje v naravi sem v najstniških letih popolnoma opustila, ker nisem več hotela preživljati počitnic s starši. Za dve leti sem odšla v Pariz študirat umetnost. Tam sem spoznala, da mi mestno življenje ne ustreza. Opustila sem študij, se vrnila v Mercantour in začela iskati delo. Najprej sem kot nadzornica delala v narodnem parku Dolina čudežev (Vallée de Merveilles). Potem sem bila dve leti v koči Les Merveilles, kjer sem srečala dekleta, ki je opravilo izobraževanje za oskrbnice. To me je motiviralo, da sem se tudi jaz podala na to pot. Vse je bilo malce naključno.

Rada si v gorah, a nisi alpinistka niti plezalka.

Res je. Predvsem poleti nočem biti v dolini. Rada sem v gorah, na višini, a tako, bolj kontemplativno, nisem ravno aktivna. Ker delam v koči, pravzaprav nimam veliko časa za plezanje ali kakšne ture. Plezanje je šport, s katerim se moraš ukvarjati redno, če želiš napredovati. A v letih, preživetih tam gor, sem spoznala skoraj vse smeri, seveda le po pripovedovanju in opisih alpinistov. Ko se vrnejo s ture, mi namreč povejo vse: točen potek linije, kje so težave, kako je opremljena, kakšen je dostop. Vse to potem posredujem naprej. Sem neke vrste papiga. To je včasih malo frustrirajoče, ker bi določene smeri lahko preplezala, a nimam časa, ali pa sem preutrujena. No, ne bom se pritoževala, ravno sem se vrnila s plezalnih počitnic po Sardiniji.

So gostje v Envers des Aiguilles drugačni kot v Tête Rousse ali drugih velikih kočah?

V Tête Rousse pridejo le tisti, ki želijo iti na Mont Blanc, in nihče drug. V naši koči so gostje mlajši, večinoma plezanci in pogosto eni in isti, tako da je vzdušje skoraj družinsko. Plezanci se pogosto vračajo v Envers, tako da jih precej že dobro poznam. Medtem ko tiste, ki pridejo v Tête Rousse, vidiš samo enkrat.

Koliko časa traja sezona in koliko gostov imaš povprečno?

Odvisno od razmer. Sezona po navadi traja od dveh mesecev in pol do treh. Gor grem sredi junija, dol pa v sredini septembra. Število gostov je odvisno izključno od vremena. Med dobro sezono imam okoli 1800 nočitev, med sezonami, ko je vreme slabo, jih je 1000, povprečje je okoli 1400. V zadnjih letih smo zaradi pomanjkanja vode od druge polovice avgusta naprej primorani omejiti število nočitev.

Kako organiziraš nabavo in prevoz hrane za tri mesece? Še posebej, ker ne veš točno, kakšen bo obisk.

Malo po občutku. Težko je namreč napovedati, koliko gostov bom imela čez sezono. Pogosto je moj zvezek rezervacij prazen. Če delaš v koči, kot je npr.

Gouter, veš vsaj en mesec vnaprej, koliko gostov boš imel. Tako da kupim neko zalogo hrane, ne preveč in ne premalo, in potem skušam čim dlje zdržati s tem. Helikopter pride približno enkrat na mesec. V začetku sezone pripelje tri tovore, nato včasih pride dvakrat v enem dnevu, odvisno pač od obiska.

Imaš pomočnike?

Seveda, nisem sama. V koči je z mano prijateljica Agathe, ki mi pomaga v kuhinji in pri pospravljanju. V dolini mi pomaga oče, ki nabavi zaloge hrane in organizira helikopterski prevoz, kadar nimam časa, da bi sestopila v dolino.

V dolini Mer de Glace so štiri visokogorske kočice: Leschaux, Requin, Charpua in Couvercle. Vse

razen zadnje upravljate ženske. Je to po tvojem mnenju bolj ženski ali bolj moški poklic?

Nisem ravno feministka, a mislim, da je za dekleta malo lažje, saj so gostje v 90 odstotkih moški in je manj "razmerja moči", kot če bi bil oskrbnik moški.

Toda delo je precej fizično, mar ne? Če se kaj pokvari, je treba znati tudi popraviti; ko ni več vode v bližnjem ledeniku, jo moraš nositi od daleč.

Res je. To ni delo za vsa dekleta, kot tudi ni za vse fante. Zahteva mnogo prilagodljivosti in iznajdljivosti.

Koča Envers des Aiguilles
Foto: Tina di Batista

Evelyne pripravlja mizo za večerjo.

Foto: Aghate Cretois - Payre

Mislim, da ni specifično za en ali drug spol. Bolj je odvisno od osebnosti. Sem neke vrste mama. A ne samo v smislu, da jim pripravljam hrano. Gostje so večinoma moški in sploh, če se vračajo pogosto, se razvije nek materinski odnos. Pripovedujejo mi o svojem življenju, problemih, sprašujejo me za nasvete in pomoč pri sprejemanju odločitev. Tako da sem tudi malo psihologa.

Kakšen je tipičen dan, ko imaš goste?

Zjutraj vstanem zelo zgodaj, okoli pol treh, zaradi zajtrka tistih, ki odhajajo prvi. Potem grem nazaj spat. Agathe vstane okoli pol petih za drugi servis zajtrkov. Ko vsi odidejo, je malo premora za najin zajtrk. Zatem se začne pospravljanje in pripravljanje hrane za večerjo. Spečeva kruh, pripraviva predjed, glavno jed in desert. Okoli 12^h pridejo alpinisti, ki so se povzpeli iz doline, tudi ti kdaj kaj pojejo in popijejo, zato je pecivo vedno pripravljeno. Tisti, ki so čez dan plezali, se začnejo vračati okoli 15. ali 16. ure. Takrat sem pretežno v "repciji". Sledi zgodnja večerja, serviranje, pomivanje posode in kratka noč. Res je, da spanja nekoliko primanjkuje. Prvih deset dni je težko, potem se telo navadi na ritem. A v primerjavi z velikimi kočami, kjer so gostje prisotni ves dan, je ritem življenja na Envers des Aiguilles bolj umirjen. Čez dan ni veliko ljudi, tako da imava čas za počitek in lahko v miru popijeva kavo na sončni terasi. Če imava dovolj časa,

Nico Potard o tem, zakaj mu je kočica Envers des Aiguilles pri srcu.

V Envers des Aiguilles grem rad iz več razlogov; prvič, ker je lepo. Območje je prežeto s soncem in cvetočimi rododendroni. Granit je izvrstne kakovosti. Čeprav je okolje ledeniško, je glavna aktivnost plezanje v skali, kar je sproščujoče v primerjavi npr. s severno steno Grandes Jorasses. Območje je odmaknjeno in razen koč na drugi strani doline ne vidiš nobenih človeških sledi. Skratka, gre za počitnice v visokogorju, dolg spanec, dober granit in sonce. Poleg tega je Evelyne preprosto najbolj kul oskrbnica v masivu Mont Blanca. Njen značaj je idealen za ta poklic; vedno mirna, posvečena svojemu delu, vedno najde rešitev za vse. Čutiti je, da ni tukaj zaradi denarja, temveč da omogoči ljudem, da se v koči počutijo dobro. Koča sicer ni moderna kot nekatere druge, a ravno ta preprostost mi je všeč.

Poleg zajtrka te vedno čaka še osebno sporočilo. Foto: Tina di Batista

greva splezat kako kratko smer pod kočico. Lani podeliti sva šli pogosto na krajši sprehod do majhnega naravnega bazena na hitro krioterapijo. To naju je lepo poživilo. Ko je vreme slabo, lahko hitro postane dolgočasno. Takrat po telefonu poklepeta z drugimi oskrbnicami. Če napovedujejo daljše obdobje slabega vremena, greva za dan ali dva v dolino.

Dostop do kočice se iz leta v leto spreminja in daljša ...

Dostop do kočice ni lahek in ni za vse, sploh ne za tiste z vrtoglavo, saj do nje vodi mnogo lestev. Le-teh je vsako leto več, ker se ledenik oddaljuje. Pred dvema letoma so uredili nov dostop, nekaj sto metrov višje po dolini Mer de Glace.

Kako opažaš podnebne spremembe?

Najbolj se vidijo po tem, da je treba že med sezono z ledenika dodati okoli deset metrov lestev. Najbolj me prizadene, ker moram po vodo za kočico hoditi vedno dlje. Prej je po ceveh pritekla z ledenika nad kočico, vendar je izginil in je zdaj samo še snežišče. V začetku sezone še gre, konec julija pa se snežišče toliko odmakne, da voda ne pride več do rezervoarja, zato moramo "brkljati" s cevmi in žlebovi, da priteče do nas. Konec avgusta je pogosto treba hoditi po vodo s kantami. Takrat prosim za pomoč moške roke. Ogrevanje ozračja je zelo spremenilo tudi dostope do plezalnih smeri. Krajnje počitnice so bolj odprte, ponekod je treba preplezati tudi kak raztežaj več. Zadnje dve, tri leta je zelo vroče in si rečem, da v avgustu ne bo več možno dostopiti do določenih smeri, a nazadnje krajnje počitnice zdržijo, kar je pravi mali čudež.

Kaj boš, če ne boš imela več vode?

O tem se ravno menim s CAF⁶, da bi našli kakšno drugo rešitev. Velik problem kočice Envers des Aiguilles je, da imamo taka stranišča kot doma, se pravi na

⁶ CAF – Club Alpin Français – neke vrste francoska Planinska zveza, ki je lastnik kočice. Evelyne zasluži svojo plačilo le s hrano in pijačo.

splakovanje z vodo, za kar se porabi ogromne količine vode. Torej ni tak problem, da imamo malo vode, temveč da se ta porablja za nepotrebne stvari. Upam, da nam bo uspelo narediti suha stranišča.

Od kod ideje za jedilnike?

Hmm ... iz kuharskih knjig. Gre za dve stvari; nekatere jedi pripraviva, ker veva, da so "priročne" za velike količine, npr. enolončnice. Včasih pa pride do situacije, ko npr. ne nakupim primernih količin hrane, in mi ostane nečesa preveč. Takrat začneva iskati po knjigah, kako ta višek porabiti. Vse skupaj je bolj po domače, po občutku, a gosti so zadovoljni. Enkrat nama je ostalo veliko kokosovega mleka, zato sva iskali recepte s to sestavino. Včasih jedilnik prilagodiva tudi gostom. Če pride nekdo, ki ga poznam, in vem, katera jed mu bo v veselje, potem spremeniva jedilnik.

Lestve na začetku vzpona z Mer de Glace proti koči Envers des Aiguilles – vrtočlavica je strogo prepovedana!
Foto: Tina di Batista

Večji problemi, ki si jih imela, odkar si oskrbnica?

(Razmišlja.) Kakih večjih težav nisem imela, gostje so večinoma prijazni. Največji problem, kjer moram dostikrat improvizirati rešitev, je voda.

Omenila si, da imaš redne goste. Kdo so to?

To so določeni vodniki, ki se stalno vračajo z novimi gosti, kot npr. tvoj mož. Potem je veliko plezalcev z vzhoda, predvsem Poljakov. Včasih so večinoma spali ob koči v šotorih, prihajali so avtonomno, z velikimi nahrbtniki in hrano za nekaj dni. Lani so vsi spali v koči, kar ni majhen zalogaj, saj polpenzion stane 50 evrov. Skupina plezalcev iz Krakova nama vedno kaj prinese za spomin. Lani skodelice, letos *bufo*⁷ in

⁷ Ang. buff headband; naglavni trak, *bufa*; širši, podoben tubi, se pri nas imenuje večnamensko pokrivalo, krajši in ožji pa naglavni trak. (op. ur.)

steklenico vodke. Čeprav imam raje sveže sadje (namig za vse tiste, ki boste obiskali kočico; op. M. Č. P.), mi to veliko pomeni, saj vem, kako naporen je dostop do kočice, še posebej, če si obtežen.

Gotovo se je v tej letih nabralo precej anekdot.

Ja, teh je z leti kar precej. Ne vem, kaj bi izpostavila. Mogoče, ko sem prvo sezono konec septembra na dan zapiranja kočice ostala sama in podaljšala še za eno noč. Ko sem zvečer v poltemi pospravljala kuhinjo, sem za hrbtom zaslišala: "Dober večer." Obrnila sem se in pred menoj je stal menih v kuti. Za njim pa še deset. Najprej sem mislila, da gre za šalo. Vendar so res prišli prespat. Odprla sem skupna ležišča, jim na hitro skuhalo juho in vse se je lepo izšlo. Včasih tudi mi poskrbimo za kakšne šale; vice, prevarantske telefonske klice v sosednje kočice ... seveda vse za zabavo.

Kaj počneš, ko nisi v višavah?

Odvisno. Pozimi opravljam mnogo različnih del. Nekaj let sem bila v recepciji vodniške pisarne v Chamonixu. Lani sem vodila restavracijo na smučišču Flegère, letošnjo zimo se učim lončarstva. Zima je zame obdobje, ko pogosto ne vem točno, kaj bi. Še vedno iščem aktivnost, ki bi me tako prevzela kot me delo oskrbnice. Rada imam tudi morje, predvsem na Korziki. Rada obiskujem tudi evropska mesta, za splošno kulturo.

Koliko časa misliš, da boš še oskrbnica?

Nimam konkretnega načrta. Želim si le, da bi zaključila, še preden se bom nasitila tega dela. Sem mnenja, da si moraš res želeto biti v gorah in delo dobro opraviti. Nočem postati zagrenjena oskrbnica, ki slabo sprejema alpiniste in kuha slabe jedi. Po drugi strani se zavedam, da bo v prihodnosti dostop v visokogorje zaradi ogrevanja ozračja vedno težji, da bomo morali spremeniti naše navade. Delo oskrbnika visokogorskih koč je izpostavljeno kritikam.

Bi kočico Envers des Aiguilles zamenjala za kakšno drugo?

Za zdaj ne. Če bom, ko bom stara, še vedno oskrbnica, bi bila rada v manjši koči na kaki planini v sredogorju na jugu Francije. ○

Majica je naprodaj v koči Envers des Aiguilles. Na njej so simboli vrhov nad kočico: Aiguille de Crocodile, Aiguille du fou (dvorni norček), Ciseaux (škarje), Bec d'oiseau (ptičji kljun), Grepon in Aiguille de la République.
Arhiv Evelyne Giusto

Interaktivni planinski zemljevid Hrvaške

Slovenci smo praviloma zaljubljeni v lepote svoje dežele, kljub temu pa radi pogledamo tudi čez mejo. Najpogosteje se oziramo na severozahod, po visokih vršacih Alp. Popularna je tudi naša južna sosedna Hrvaška, ki sicer ne ponuja ekstremnih višin – najvišji vrh Dinara je visok 1831 metrov, ponuja pa druge lepote, predvsem obilje prvovrstnega krasa in prvobitne narave.

Kdo ne pozna Velebita, največjega in najprejšelega pogorja Hrvaške, kjer je, kot je v *Planinskem vestniku* 2018/10 zapisala Janja Lipužič, skoraj vse – 'vele', s Hajdučkimi in Rožanskimi kukovi na severu, z dolinama Velike in Male Paklenice in Tulo-vimi gredami na jugu ter vsem ostalim vmes? A na

Hrvaškem ni vreden greha samo Velebit, še zdaleč ne. Tu so še Bijeje in Samarske stijene s krasom, ki ni nič manj divji od velebitskega; pa plezalski raj Klek, kjer so se kalile mnoge generacije hrvaških alpinistov, tudi naš legendarni Franček Knez se je tam prvič navezal na vrh; in lokalni veljaki vzdolž Jadranske obale ali na otokih – npr. Učka, Osorščica, Mosor, Vidova gora, Biokovo, Sv. Ilija na Pelješcu, ki so zelo obiskani med poletnimi počitnicami; pa nenavadni osamelec Zir, ki ga ugledamo z avtoceste skozi Liko

Podatke z gorniško vsebino je treba "prižgati". To storimo z 2. ikono v desnem stolpcu orodij. Područje prikaza. Gorska območja so urejena po abecedi. Tista, ki niso odebeljena, za prikaz niso na voljo.

HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Interaktivna planinarska karta Hrvatske
Interactive mountaineering map of Croatia

Pronađi!

PODRUČJA

- Hrvatska
- Babja i Požeška gora
- Bijeje stijene
- Bilogora
- Biokovo
- Bjelolasica
- Čičarija
- Dalmacija
- Dalmatinska zagora
- Dilj gora
- Dinara
- Dubrovačko područje
- Gorski kotar (južni dio)
- Gorski kotar (sjeverni dio)
- Grobničke Alpe
- Hrvatsko zagorje
- Istra (osim Učke i Čičarije)
- Ivanščica
- Jadranski otoci (južni dio)
- Jadranski otoci (sjeverni dio)

in za katerega se zdi, da je ušel z ameriškega divjega zahoda; in še in še. Skratka, ogromno zanimivih krajev, hribov, dolin, naravnih parkov in drugih znamenitosti, ki jih je mogoče raziskati in oblesti.

Kar zadeva kartografsko gradivo, smo bili do nedavnega vsi ljubitelji teh zanimivih koncev vezani na dve vrsti papirnatih zemljevidov. Pri nas so najlaže dostopni zemljevidi SMAND, pod katere se podpisuje inž. Smrke, in jih krasi – roko na srce – nenavadna (ne)oblikov(a)na podoba. Druga možnost so precej modernejše oblikovani zemljevidi Hrvatskog planinarskog saveza (HPS).

Že dobro leto je na voljo tretja možnost, ki smo jo ljubitelji teh koncev z veseljem pozdravili. To je *Interaktivni planinski zemljevid Hrvaške* (<https://www.hps.hr/karta/>). Naslednje vrstice namenjamu sprehodu po vsebinah in možnostih, ki jih ta karta ponuja. V iskrenem upanju, da bomo Hrvaško lahko kmalu spet obiskali brez karantene, v živo, ne zgolj preko spleta.¹

Povejmo kar na začetku: v interaktivnem zemljevidu je veliko dobrih in kakovostnih vsebin, ki so navdušujoče lepo povezane z drugimi vsebinami HPS. S tehničnega vidika pa ima kar nekaj nerodnih rešitev in pomanjkljivosti. A pojdimo lepo po vrsti.

Kako si prikažemo gorniške vsebine

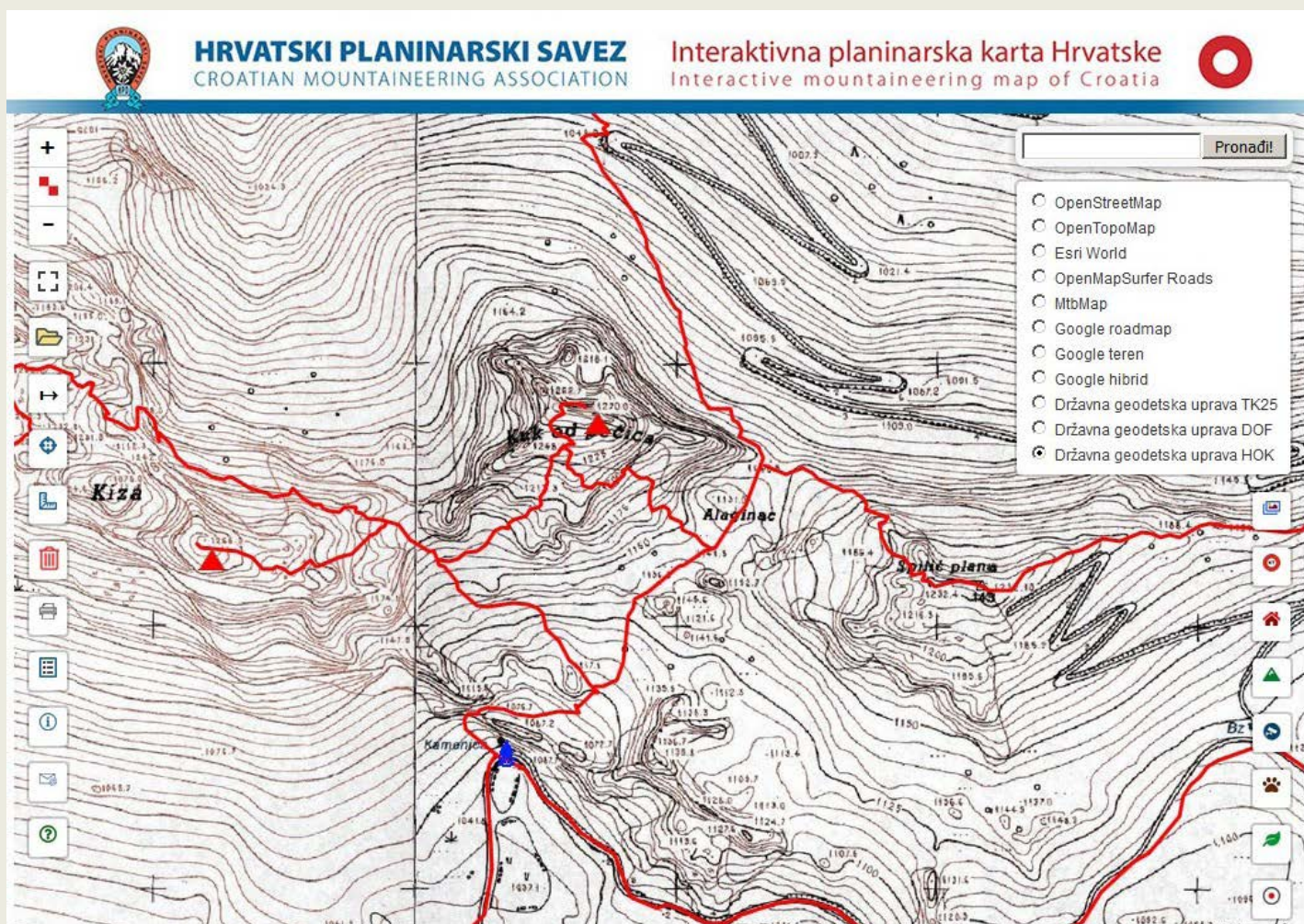
Na zemljevidu takoj opazimo hvalevredno lastnost – kartografski del obsega večino delovnega okna. Glava karte ne jemlje veliko prostora (klik nanjo prikaže sedež HPS), lahko pa jo tudi povsem umaknemo (s 4. ikono v levem stolpcu Zemljevid preko cijelog zaslona; v primeru tiskanja moramo glavo sicer vrniti, saj tiskanje brez nje ne deluje). Ob levem in desnem robu sta dva stolpca ikon oziroma orodij, v levem spodnjem vogalu pa dobrodošla oznaka za merilo.

Ko zemljevid odpremo, nas pričaka s podlago OpenStreetMap (OSM) ter – več kot presenetljivo – povsem brez gorniških vsebin.

Preden se jih lotimo, še beseda o podlagah. Izbiramo jih v orodnem stolpcu na desni, ki se odpre s klikom na 1. ikono. Skupaj s prednastavljeno OSM imamo na voljo enajst podlag, od tega osem svetovnega, evropskega formata, tri so hrvaške. Od podlag iz prve skupine jih je večina dobro znanih iz drugih spletnih aplikacij. Zato izpostavljam le najmanj poznano in morda najzanimivejšo med njimi, MtbMap. Gre za zemljevid gorskokolesarskih poti in *trekov* po Evropi (<http://mtbmap.cz/>; pripravljena je na Češkem, podatke prispeva množica uporabnikov). V povezavi s

¹ Članek je objavljen v času koronavirusa, ko je za vračanje iz Hrvaške predpisana karantena.

Med podlagami so posebej zanimive tri hrvaške podlage. Prikazan je izsek iz državne pettisočke (HOK).

Pogled vzdolž Pelješca s
Svetega Ilije
Foto: Peter Pehani

hrvaškim spletnim zemljevidom je ta podlaga zanimiva zato, ker na njej vidimo zgoščine gorskokolesarskih poti, ki se v dobršni meri ujemajo z zgoščinami planinskih poti. Še zanimivejše so tri domače, hrvaške podlage, ki so navedene na dnu spustnega seznama. Vse tri izdeluje Državna geodetska uprava iz Zagreba. Ob splošnejši državni petindvajsetisočki (TK25) sta digitalni ortofoto (DOF; to je redno ažuriran sloj) in državna pettisočka (HOK – Hrvatska osnovna karta; zadnji listi so bili pripravljene leta 2009; ekvivalent v Sloveniji so temeljni topografski načrti TTN5) – natančen in neizčrpen vir podrobnih informacij.

Zdaj pa končno zares. Kako si torej priključimo goriško vsebino? Prikažemo si jo za posamezno gorsko območje naenkrat. Takole gre: ob pritisku na 2. ikono v desnem stolpcu, Područje prikaza, se pojavi spustni seznam s seznamom gorskih območij. Ko izberemo območje, npr. Čićarija, se nam prikaže kompleten sklop planinskih podatkov HPS za izbrano območje: planinske poti, planinske kočice in bivaki ter vrhovi nad 1500 m, izrez pa se samodejno prilagodi izbranemu območju. Šele s tem odločilnim korakom smo na karto dobili informacijo, ki smo jo želeli. Po območju se lahko sprehajamo gor-dol-levo-desno (s pridržanim levim gumbom miške) ali menjamo merilo oziroma izrez (povečaj/pomanjšaj s srednjim gumbom miške). Če je v izbranem izrezu več točkovnih objektov (koča, vrh) zelo blizu skupaj, se združijo v skupno oznako, s številom združenih objektov v sredini. O vsakem elementu zemljevida

oz. objektu – pot, koča, vrh – je na voljo informacija v kar treh stopnjah podrobnosti: naziv objekta (če miško zgolj pridržimo nad objektom), osnovna informacija o objektu v pop-up okencu (če kliknemo na objekt) in zelo podrobna informacija o objektu (če kliknemo na napis Više informacija v prvem pop-up oknu; s tem klikom odpremo pripadajočo stran HPS z res celovito informacijo). V tem pogledu je ta spletni zemljevid res močen.

V spustnem seznamu so gorska območja urejena po abecedi. S tem ni nič narobe. Nerodno pa je, če imena območja ne poznamo – potem smo izgubljeni; prisiljeni smo v iskanje imena po drugih virih ali pa v mukotrpno klikanje po vseh gorskih območjih v seznamu. Planinski podatki so pripravljene le za območja, ki so zapisana odebeljeno. V seznamu lahko, žal, izberemo zgolj eno gorsko območje naenkrat; za prikaz več območij moramo korak izbire ponoviti (na srečo kartografski prikazi prej izbranih območij ne izginejo). Izbira gorskega območja Hrvatska, ki kraljuje prav na vrhu seznama in s tem nekako obljublja prikaz vseh gorskih območij Hrvatske naenkrat, žal pomeni le nastavitev izreza karte na celo državo (posledično so vidna le vsa območja, ki smo jih v preteklih korakih že izbrali).

Druga orodja na zemljevidu

Na podoben način kot vključimo prikaz planinskih podatkov za posamezno gorsko območje, deluje tudi prikaz podatkov za posamezne vezne poti ter

Pozitivno:

- odlična obojesmerna povezanost z drugimi stranmi HPS (podatki o poteh, kočah in bivačkih)
- veliko možnih podlag, od tega poudarjam tri s hrvaške Državne geodetske uprave
- uporabniku omogoča nekaj interaktivnega dela, tudi z lastnimi podatki

Izboljšati:

- dodati dvo- ali večjezičnost
- dodati pregleden zemljevid vseh gorskih območij Hrvaške (ali omogočiti prikaz vseh gorskih območij naenkrat)
- izboljšati iskalnik zemljepisnih imen (zdaj najde le prvi toponim v bazi)
- izboljšati prilagodljivost za vse vrste in velikosti naprav (tablice, prenosni telefoni)

nacionalne in krajinske parke (3., 7., in 8. ikona v desnem stolpcu Obilaznice, Nacionalni parkovi, Parkovi prirode). V desnem stolpcu orodij so na voljo še ikone za vkapljanje koč in bivačkov, vrhov nad 1500 metrov ter spletnih kamer (4., 5, in 6. ikona v desnem stolpcu; Planinarski domovi, kuće i skloništa, Vrhovi viši od 1500 m, Kamere), vendar njihovo delovanje ni povsem konsistentno; v posameznih kombinacijah uporabe teh orodij se izrez zemljevida ponastavi na celo državo. Na dnu desnega stolpca so predvsem orodja za povezave na druge spletne strani (vremenske napovedi, druge uporabne informacije gorniškega značaja; mnenja uporabnikov o zemljevidu).

V levem stolpcu orodij na vrhu najdemo tri za izbiro izreza (povečaj, cela Hrvaška, pomanjšaj) in orodje za že omenjeni umik glave. Sledi nekaj orodij za interaktivno delo. Od teh se najbolj zanimivo skriva pod 5. ikono Učitati datoteku ..., ki omogoča dodajanje lastnih podatkov. Podprti formati so GPX, KML in (geo)json; možno je dodati tudi podatke daleč izven območja Hrvaške. Navzdol so še orodja za merjenje zračnih razdalj, določanje koordinat točke in podobno. Interaktivnost, ki ni vezana na nobeno ikono, je dvoklik na zemljevid, s katerim nanj dodamo točko, marker. S pritiskom na 9. ikono dobimo koš za smeti, Uklanjanje tragova i objekata, in z eno potezo ponastavimo zemljevid – odstranimo tako morebitne svoje vnose kot tudi vsa prikazana gorska območja. Zadnja ikona v tem stolpcu, Pomoč, nam prikaže spletne strani s pomočjo.

Največje tehnične pomanjkljivosti

Iskalnik zemljepisnih imen Pronađi, lociran desno zgoraj, je precej omejeno uporaben, saj najde (beri: prikaže od blizu) zgolj prvi iskalni pojem, na katerega naleti v bazi!? Tako nas npr. iskalni pojem Snježnik pripelje do Snežnikovega bližnjega bratranca v območju Risnjaka, ne pa tudi do bolj oddaljenega v severnem Velebitu; Učka nas pripelje do uličice severno od Rovinja, Klek pa v obmorsko vasico tik ob meji z BiH. Tudi iskanje po delnih, nepopolnih ali podobnih izrazih ni možno. Edino do mehkega č je iskalnih prizanesljiv: npr. namesto Mali Golič lahko zapišemo Mali Golić in iskanje bo vseeno obrodilo sadove.

Dvo- ali večjezičnost avtorjev ni pretirano skrbela – dvojezična je zgolj glava karte. No, za spletno podstran Pomoč je prevod zagotovljen – z Googlovim

prevajalnikom. Zemljevid je torej v sedanjih oblikah očitno namenjen le domačim uporabnikom. Slovenci pri njegovi uporabi praviloma ne bi smeli imeti težav, saj nam je hrvaški jezik blizu.

Kolikor mi je uspelo preveriti, zemljevid deluje v več brskalnikih in različnih napravah. Takoj opazna je le težava na manjših zaslonih. Zemljevid je namreč pripravljen tako, da ima do neke mere fiksne lokacije nekaterih gradnikov, še posebej velja to za navpično smer z obema orodjarnama. Če si torej zemljevid odpremo v premajhnem oknu brskalnika, zemljevid pridobi drsnike. Na manjših napravah, kot so tablice ali mobilni telefoni, pa se lahko zgodi, da spodnjih ikon preprosto ne vidimo in ne moremo do njih ali pa jih vidimo zgolj v pokočnem formatu, v ležečem pa ne.

Zaključek

Če sklenemo: *Interaktivni planinski zemljevid Hrvaške* ima vse zahtevane gorniške vsebine, ki se od takega zemljevida pričakujejo. Ob tem so njegove vsebine navdušujoče integrirane z ostalimi spletnimi stranmi HPS (opisi odsekov poti, opisi koč in bivačkov), in ta povezava deluje v obe smeri. Po tehnični strani ima zemljevid precej nerodnih rešitev, tudi nekaj hroščev; v več podrobnostih ne sledi načelom drugih spletnih zemljevidov niti intuitivnemu pristopu. Zaradi vsega naštetega uporabnik potrebuje kar nekaj časa, da se stvari navadi. Ko pa interno logiko delovanja usvoji, zemljevid postane zelo bogat vir informacij za vse planince, gornike, alpiniste, kolesarje in izletnike.

Podlaga vsake aplikacije, ki prikazuje podatke, so kakovostni, ažurni in celoviti podatki. Če niso taki, je njihov prikaz – pa če je tehnično še tako dodelan – neuporaben. Tudi če pogledamo s stališča količine dela, porabljenega časa in ne nazadnje sredstev, pridobivanja kakovostnih podatkov zahteva precej več vložka, kot ga zahteva priprava orodja za njihov prikaz.

V današnjih časih, ki stremijo predvsem k (popolni) obliki, je žal velikokrat tako, da je oblika pomembnejša od vsebine. Hrvaški interaktivni zemljevid pa odlikuje vsebina. Torej imamo lahko ta zemljevid za primer dobre prakse, kako se je treba lotiti dela. Podatki se zdijo popolno urejeni, oblika prikaza pa (še) ni dodelana. Za konec torej čestitamo sosedom, ker imajo tako lepo urejene podatke, v upanju, da se bo tudi tehnologija prikaza kmalu nadgradila v uporabniku prijaznejšo različico. Radovedno brskanje želimo. ●

Nazaj v naravo!

Kako s plastike v skalo

Bili so časi, ko je plastika pomenila le poligon za trening na majhni, zaprašeni steni v kakšnem temnem kotu in smo vsi zares začeli plezati kar v skali. Pogosto tako, da smo si izposodili vrv in komplete ter se učili sproti. Bili so časi, ko je bilo celo športno plezanje lahko nevaren hobi, in to predvsem zaradi zloglasnega trojnega "n": neznanja, neumnosti in napak, česar nam nikakor ni primanjkovalo.

Danes so časi drugačni – še dobro! Plezalci se naučijo plezati na tečajih, na urejenih umetnih stelah pod budnim očesom vaditeljev ali inštruktorjev, pa naj gre za mlade ali stare. Z rednim obiskom lahko skokoma napredujejo do zavidljivo visokih ocen. A vendar, kot tudi sami ves čas poslušajo, je ravno skala tista prava stvar. Kot čistokrvni skalaš se ne bi mogel bolj strinjati s tem. Izkušnje, širina, okolje, stil plezanja, skupnost, potovanja v naravi, vse to je težko primerljivo s še tako lepo smerjo po poliestru. A kako preklopiti na ta drugačni medij s čim manj težavami in zapletmi? Tule je ducat nasvetov in misli.

1. Plezanje je kompleksna aktivnost. V naravi lahko plezate na veliko načinov: od balvaniranja do športnega plezanja, večraztežajnih ali hribovskih smeri. Nekako v tem vrstnem redu tudi naraščata potrebna dodatna oprema in znanje. Lotevajte se le izzivov, ki ste jim dorasli, prej pa se malce pozanimajte o plezališču; vse stene za športno plezanje niso nujno prijazno urejene in v nekaterih smereh v hribih so svedrovci skoraj tako skupaj kot v plezalnem centru.

2. Obrzdajte tempo! V skali najprej uživajte in bodite pozorni na to, kaj počnete. Nikar si že takoj ne izberite za projekt najvišje ocene, kakršno splezate na plastiki. Skala je v veliko pogledih drugačen medij in celo dobri plezalci običajno potrebujejo nekaj "vplezavanja", preden se zaženejo v (pre)težke smeri. Napredujte postopoma, v dovolj lahkih smereh, da se lahko tudi učite.

Pisana družčina v steni

Foto: Jurij Ravnik

3. Izkušnje so pomembne! Za prvih nekaj korakov v skali se povežite s kom z več izkušnjami, da vas na varen in praktičen način seznanijo z vsemi razlikami in triki naravne stene. Najbolje je, če imate mentorja, sicer pa lahko za kakšen vikend najamete vrhunske inštruktorje (npr. Rocktrotters ali Klemen Bečan Coaching), seveda pa obstajajo tudi začetni in nadaljevalni tečajji plezanja v skali. Kot pri veliko stvareh tudi tu velja, da je teorija sicer preprosta, a izkušnje so neprecenljive.

4. Varnost je prva! Seveda v skali veljajo vsa varnostna pravila kot pri plezanju v centrih: dvojno preverjanje varovala in vozla, vozle na koncu vrvi, premetana vrvi, pravilno vpenjanje in varovanje. Glavna razlika je, da boste v naravi pogosto potrebovali čelado. Glavo je treba zaščititi, ker vsebuje možgane, brez katerih ne morete dobro plezati. Predvsem na začetku vložite dovolj časa v ustrezno znanje vpenjanja in dinamičnega varovanja. Smeri v naravi so pogosto bolj izpostavljene in začetnikom kar nekoliko strašljive, a če boste plezali varno s primernim varovalcem, ni hudič, da se strahu ne boste hitro otresli, sproščenost pa vas bo vodila v boljše in bolj uživaško plezanje.

Celo v skali je možno najti nekaj urbanega udobja.

Foto: Jurij Ravnik

5. Ne zaupajte slepo vodničku! Plezalni vodnik je skoraj nujen del opreme, vendar ga je treba razumno uporabljati. Vodnik lahko vsebuje napačne podatke o ocenah ali dolžinah smeri in ravno zato je vozle na koncu vrvi toliko bolj pomemben. Prav tako lahko v plezališču nastanejo nove smeri, ki niso vrisane v vodniku in če nimate ravno fotoskice ali napisa na dnu stene, ni nujno, da greste plezat pravo smer, če jih zgolj preštete od leve proti desni. Na splošno se je o plezališču dobro prej informirati tudi na spletu ali pri prijateljih.

6. Pridobite si pomembna dodatna znanja! Redkokdaj v skali v sami smeri že visijo kompleti, zato jih boste morali znati namestiti sami. Tu je le nekaj namigov: del kompleta za vrvi ima običajno rahlo zakrivljena vratca ali žičko in je velikokrat fiksiran z gumico ali pa je bolj tog. Če smer od mesta vpenjanja kompleta preči levo ali desno od njega, naj vratca kompleta gledajo stran od smeri plezanja. V skali je tudi nujno znanje prevezovanja na sidrišču in če boste smer plezali dlje časa, je nujno tudi postavljanje *top ropa*¹ z lastno *maticarko*.² Bodite pozorni na

¹ Varovanje od zgoraj; angl. *top rope*.

² Vponka z matico.

Tudi zelo lahke smeri znajo biti zabavne.

Foto: Jurij Ravnik

Sonce in morje – tega
v centrih ni!
Foto: Jurij Ravnik

kakovost opreme v steni in ne zaupajte preveč zarjaveli ali dotrajani robi. Stanje lahko sporočite Projektu OSP (info@projektosp.si). Tudi skala je za razliko od plezalnih centrov lahko mestoma krušljiva, kar je nevarno tako za plezalca kot za varovalca. Še enkrat naj poudarim, da so vaše oči in izkušnje pri tem neprecenljive.

7. Plezanje v skali je drugačno! Za začetek so smeri pogosto navrtane bolj narazen. Poskusite jih oceniti že od spodaj in naj vas ne bo sram prositi za pomoč, da vam kdo v smer namesti complete. Plezalska skupnost v naravi je večinoma zelo kolegialna in prijazna. Lažje smeri v skali so običajno nekaj povsem drugega kot v centru: pozabite na velikanške *šalce*³ – v naravi se najprej pleza po nogah. Smeri so pogosto celo nagnjene rahlo navznoter in imajo veliko polic ter drugih prekinitiv, kjer lahko spustite roke. Izkoristite jih in si v miru pogledajte, kaj vas čaka višje. Ko smeri postanejo težje, pa boste verjetno najprej opazili pomanjkanje stopov: stopanje na trenje ali na majhne "bunkice" je v skali stalna praksa. Naslednja stvar bodo čudni ali nenavadni gibi, ki jih v centrih ni. Na poliestru so smeri običajno enakomerne, z logičnimi gibi, ki ustrezajo vsem obiskovalcem. Skali je za to vseeno; ocena se lahko ustvari zgolj po nekaj gibih na sredini smeri, smer je lahko izrazito primerna za velike ljudi, gibi pa so lahko dinamični

ali kako drugače zahtevni. Pri vsem skupaj vam pomaga zanimiv pripomoček, t. i. *clipstick*: z njim boste lahko vpeli previsoke complete. Naredite ga lahko sami iz palice in traka za povijanje.

8. Plezanje se dogaja v naravi! Kaj vse je treba upoštevati? Kot prvo – vreme. Vremensko napoved je dobro preveriti kak dan prej, vseeno pa vedno računajte, da vas morda ujame nevilhta. Včasih je vreme sicer lepo, a po obdobju dežja smeri ne bodo nujno suhe. Pomislite tudi na hrano in pijačo, da ju bo dovolj, saj v plezališču običajno ni trgovin in *kafičev*. Tudi dostop velikokrat ne bo tako prijazen kot v urbanem okolju. Včasih bo pot slabo urejena, po strmih bregu ali skozi trnje, kar lahko traja tudi pol ure in več. Je pa to odličen *kardio trening* pred plezanjem. Torej ne pozabite kakšne pelerine, toplih oblacil za vsak slučaj, dobrih čevljev za gibanje po terenu, litra ali dveh vode in česa malega za pod zob.

Obvezno se seznanite s plezalskim kodeksom in pravili obnašanja. Predvsem gre za filozofijo, da za sabo ne puščate nobenih sledi in da ste čim manj moteči. Pod steno se z opremo omejite na čim manjši kup in spoštujte vse morebitne prepovedi. Bodite spoštljivi in prijazni do domačinov in se držite navodil glede parkiranja ter dostopa do plezališča. Veliko potrebo (če se le da) opravite že prej doma, sicer pa za to izkoplajte luknjo ali uporabite manj priljubljeno vrečko (ja, kot za vaše pasje spremljevalce).

³ Velik oprimek.

Pod budnim očesom mentorja
Foto: Jurij Ravnik

9. Naravo si delimo z živalmi! Spoštujte kakršnoli omejitve in časovne zapore zaradi zaščite živali, predvsem ptic. Če je v prvem svedrovcu rdeča pentlja, je smer za plezanje zaprta (verjetno zaradi gnezda). To striktno spoštujte in tudi sami zaprite smer, če v njej odkrijete gnezdo, ali pa zadevo sporočite na Projekt OSP. Prav tako ne uničujte rasti pod steno in se gibajte na kar se da majhnem območju. Poskrbite, da bo vaš štirinožni sopotnik pod nadzorom in ne bo po gozdu preganjal drugih živali. Poleg občutljivih živalskih vrst pa so pod steno tudi take, ki imajo rade ljudi, kot so klopi in komarji. Bodite ustrezno previdni in po možnosti poskrbite za zaščito – cepljenje proti klopnemu meningitisu je za skalne plezalce skoraj obvezno. Na lepih sončnih legah imejte odprte oči tudi za morebitne kače, ki pa se bodo običajno umaknile same, če jih ne boste ravno presenetili sredi popoldanske *sieste*.

10. Bodite pozorni na plezalsko etiko v plezališču! Zavedajte se, da ne plezate sami. Bodite spoštljivi in prijazni do drugih plezalcev. Ne zasedite celotnega plezališča in ne pošiljajte drugih z vašim glasbenim izborom na prenosnem zvočniku. Ne zasedite smeri predolgo, če jo želijo plezati tudi drugi. Bodite prijazni in uvidni do vseh obiskovalcev ter počistite za seboj, kar vključuje tudi črtice magnezija v smeri.

11. Donirajte za Projekt OSP! Plezanje v naravnih plezališčih je za vse brezplačno, to pa ne pomeni, da je oprema kar zrastle iz smeri, plezališča je treba tudi preopremljati. Pri nas je večina smeri nastala izpod rok prostovoljcev, danes pa poskuša zanje skrbeti Projekt OSP, zato je edino prav, da ga podprete s sporočilom SMS (projekto5 na 1919) ali obiščete spletno stran www.projekto5.si.

12. Podprite lokalno skupnost! In nenazadnje, po celem dnevu v skali ne pozabite podpreti *lokalcev*, zato se v bližini ustavite na zasluženi joti in pivu. Plezanje vas bo pripeljalo na veliko novih lokacij, ki so zanimive tudi onkraj plezanja. Goto vo vam ne bo žal, če boste del plezalnega dneva združili z raziskovanjem okoliške narave in znamenitosti.

Skalno plezanje ima precej širši razpon kot aktivnosti v centru – plezati se da na veliko že omenjenih načinov, poleg tega so začetniške smeri lahko bistveno lažje in prijaznejše kot v dvorani, neredko so celo nagnjene navznoter, težje smeri pa bolj zahtevne in kompleksne. Zunaj lahko plezate nekajmetrske izzive ali pa se podate na večstometrsko avanturo v krušljivih hribih. Za vse, ki radi aktivno preživljate čas v naravi, je plezanje idealna aktivnost ne glede na to, koliko se želite pri vsem skupaj naprezati. Pa vendar – po pameti, uživajte in ne pozabite odnesti smeti. ●

Clipstick je pripomoček za vpenjanje vrvi v svedrovce.

Foto: Jurij Ravnik

U hribih že 99 let

Milka Čuk, prebivalka Javornika

Bilo je novembra 2019. Sediva na klopi ob peči, pod nogami pručka, kjer je dovolj prostora za najine štiri tačke. Kolena so dvignjena, roke počivajo v naročju, hrbta tiščiva ob ravno prav tople opečnice. Objemata naju toplota in mir. Prišla sem se gret k sosedi. Kljub sončni soboti sta me mraz in burja prezebli do kosti, moja volja je klonila in že zgodaj popoldne sem zaključila z brkljanjem po moji divjini brez strehe. Zadnji novembrski dnevi so, a v hribih dobrih 1100 metrov nad morjem je le mraz, sneg pa po zdajšnji navadi zamuja.

Teta prekine tišino:

"Sonce tone v morje, zelo sem ga pogrešala, saj je jesenska megla vztrajala več kot teden dni. In glej, prej ko utone, se še malo pogreje."

Res je, zadnji žarki svetijo prav v kot na peči. Posloviva se. Prej kot zasneži, bo odšla v dolinsko prezimovanje, v varnejše okolje, bliže svojim. Sama bi bila, če bi se ji kar koli zgodilo, v tako divjem svetu lahko usodno preveč časa odrezana od sveta in pomoči.

***

Priprava tete Milke na zimo dandanes poteka precej drugače kot nekoč, ko se je na hribovski kmetiji vse pridelalo, kupilo pa le sol in petrolej. Pozneje, že v Jugoslaviji, se je vsako jesen založilo z živežem

za pol leta. Kamion kmetijske zadruga je pred snegom pripeljal moko, zdrob, makarone, nekaj riža, olja, sladkorja in soli. Za živino pa krmila ter pšenico in koruzo. Zimo je bilo treba vedno, še v precej boljši kondiciji kot danes, jemati resno – opletala je čez velik del Slovenije, saj smo doma v deželi gora, obsežnega hribovja, z nekaj ravnine in z malim morjem, kjer je podnebje milejše. Razen visokogorskega skalnatega sveta je naša domovina skozi in čez poseljena, kar ji daje še poseben čar in domačnost. Poseljena so tudi pobočja idrijsko-ajdovskega prvaka Javornika. Javornik piše tudi na rdečih tablicah hišnih števil. Le osem jih je in le njena je še "živa", pa še ta le v toplejši polovici leta. To je kmetija tik pod vrhom

Prva kočica na Javorniku. Razglednica: založilo Slovensko planinsko društvo v Idriji, natisnil Hinko Sax v Idriji. Fotografska zbirka Janeza Jerama. Fototeka Mestnega muzeja Idrija

Teta Milka kot dekle
Arhiv Anke Rudolf

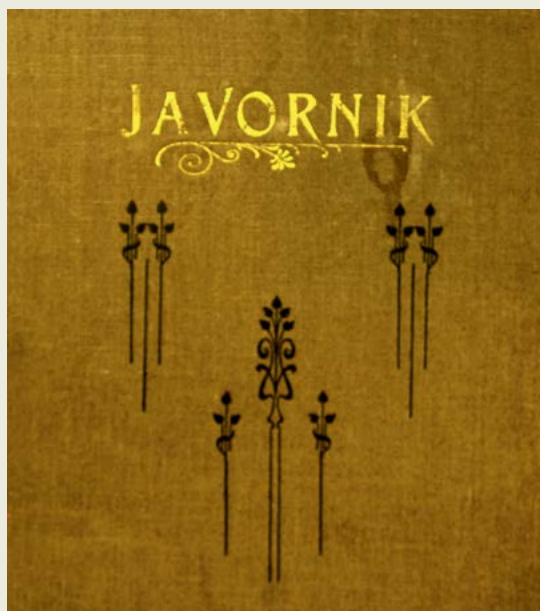
Javornika – pri Medvedu, zato se je tudi vrh nekoč imenoval Medvedov turn. In tu, v Medvedovi topli izbi za mežikajočimi okni, sva se s teto greli tistega popoldneva.

Na Javorniku pred mnogo desetletji

Javornik (1242 m) je s svojim blagim pristopom in širnim razgledom privabljal 'turiste' vse od Scopolijevih in Hacquetovih časov v osemnajstem stoletju. Gospodoma Kadilniku in Globočniku, planincema in zavednima Slovencema, ki sta okoli sebe zbiralala vnete rodoljube za ustanovitev planinske organizacije, iz katere je leta 1893 nastalo Slovensko planinsko društvo, se je porodila zamisel in k Medvedu sta prinesla prvo vpisno knjigo za vrhove že leta 1876. Čeprav še pod Avstro-Ogrsko, so zapisi v njej v veliki večini domači. Med prvimi članicami Slovenskega planinskega društva je bila 1904. leta ustanovljena podružnica v Idriji. Prva označena pot je bila na Javornik in že leta 1907 so ob Medvedovi kmetiji postavili majhno planinsko kočo, ki so jo oskrbovali kar domači, Medvedovi.

Leta 1921, v času italijanske vladavine, se je tu rodila moja teta Milka in na kmetiji živi še danes. Stota jesen bo letos, ko opazuje, kako se na njeni peči grejejo zadnji jesenski sončni žarki, saj je sredi letošnjega poletja praznovala svoj 99. rojstni dan. Je najstarejša prebivalka domače krajevne skupnosti in med najstarejšimi prebivalci občine Idrija. Njen dom, tik pod planinsko kočo, stoji na 1147 metrov nadmorske višine in je najvišje bivališče v idrijski občini.

Je še kje v naši domovini kdo, ki več let planinari? Zagotovo je prvakinja med planinci prav ona. Življenje na gorski kmetiji ni bilo lahko, za preživetje je bilo potrebno veliko poguma in vztrajnosti. Na skopi zemlji je bilo le z obilo dela mogoče pridelati dovolj hrane in krme za dolge zime, ki jim v letih njene

Naslovnica prve
vpisne knjige
za vrhove iz
leta 1876
Arhiv RS,
enota v Idriji

mladosti ni bilo konca. Takrat so na površinah, ki se danes zaraščajo, še sejali žita, od ovsas do pšenice in ječmena, pridelovali so lan, sadili krompir in peso. Ker je kraški svet Javornika brez vode, so žita nosili v mlin v pol ure hoda oddaljene Vodice. V dolgih zimskih dneh je oče Medved izdeloval različno suho robo, od nešk¹ in kosij² do košar, žlic in kuhalnic. Ženske so imele druge zadolžitve; gospodinjenje, skrb za ognjišče in obleko. Predle so tako volno kot lan in plete topla oblačila ter šivale lanene izdelke.

Dobri sosedski odnosi so bili nekoč izjemnega pomena in teta Milka se spominja, da je bilo negovanje le-teh dolžnost vsake domačije. Vse poti so opravljali peš. Uro in pol hoda je bilo do Črnega Vrha, kamor je leta 1928 začela hoditi v šolo, do uradov v Idriji pa

Posvetilo v
prvi vpisni
knjigi
Arhiv RS,
enota v Idriji

¹ Nečke.

² Ročaj – držalo za koso.

Razglednica
Javornika iz let med
obema vojnama
Fototeka Mestnega
muzeja Idrija

si pešočil več kot tri. Spominja se, da je bilo najhujše pozimi, ko so poti opravljali s krpljami in smučmi, saj drugače ni šlo.

Težki vojni časi

Otroštvo so zaznamovali italijanski vojaki, ki jih, čeprav visoko v hribih, ni manjkalo okrog hiše. Bolj kot se je bližala druga svetovna vojna, z večjo vnemo so gradili. Razširili so prejšnjo tovarno pot v cesto in za

povezavo s centrom uredili pravo telefonsko linijo, saj so nedaleč stran utrjevali njihovo takratno vzhodno mejo.

Javornik s planinsko kočjo je bil posebej ob koncih tedna tudi v teh časih priljubljena izletniška točka. Prihajali so italijanski planinci, predvsem iz Trsta in Gorice, še več pa je bilo Slovencev, Primorcev, vrata so bila priškrnjena le obiskovalcem z vzhodne strani rapske meje. V planinski kočici so si včasih poiskali zavetja, včasih tudi prespali, strežba pa je bila prepuščena sosedomi kmetiji, saj je bila pri Medvedu v tistih časih tudi gostilna.

Vojnih let se spominja kot težkih časov. Skoraj ni bilo dneva, da se pri njihovi hiši ne bi ustavili partizani ali pa katera druga vojska. Pomagali so, kolikor so mogli, vseskozi pa so trepetali, da se nasprotniki ne bi srečali ravno pod njihovo streho, kot se je primerilo na sosednji domačiji pri Škvarču, kjer se je zgodil požig in poboj domačih in partizanov.

S pomladjo nazaj

A tudi vojne je bilo konec in začelo se je novo življenje v novi državi. Na sedlu nad hišo je v začetku petdesetih letih že stala nova planinska kočja. Navdušenje planinskega življa, prostovoljstvo in solidarnost so jo zgradili skupaj s poslušom in podporo rudnika živega srebra v Idriji. Teta Milka se je maja leta 1956 poročila in k hiši se je priženil moj stric, prinesel je priimek Čuk. Priučen zidar, ki se je poklica naučil pri gradnji Nove Gorice, je vsa leta opravljal različna zidarska dela. Tako je bilo lažje preživljati družino, ki sta si jo ustvarila. Njuni trije otroci so uspešno zaključili šolanje in vsak izmed njih ima svoj poklic. Danes živijo v dolini, kjer imajo delo, dom in svoje družine. Čez zimo se jim pridruži tudi ona. A pomlad je tista, ki jo vsako leto komaj čaka, da se spet vrne na svojo domačijo. Sama skrbi zase, otroci ji pripravijo vrt,

Ljudmila Čuk so na njeni domačiji ob izjemnem jubileju v družbi številnih članov njene družine čestitali tudi planinci. Še mnoga zdrava leta so ji zaželeli predsednik Planinske zveze Slovenije Jože Rovani s soprogo Vilmo, bivši predsednik MDO Posočje Gregor Rupnik, aktualni predsednik in hkrati predsednik PD Križna Gora s Podkrajca Dušan Plesničar, častni predsednik PD Idrija Marjan Rupnik in predsednik PD Javornik iz Črnege Vrha Marko Rupnik.

*Javornik-Medvedov Turn (1240 m)
nad Črnim Vrhom pri Idriji.*

Predsednik po javorniško

Na Javorniku se ve, kdo je predsednik. To je Idrijčan Marjan Rupnik, ki je bil mnoga leta predsednik planinskega društva in je v tistem času poskrbel za neverjeten razvoj planinske dejavnosti. Vsi okoličani ga imamo radi, še bolj pa spoštujemo njegovo delo. Nekega mrzlega zimskega dne, ob tradicionalnem spominskem pohodu na Javornik, pa vstopi k Medvedu planinec in vpraša teto Milko, ali se lahko pride v hišo preobleč predsednik, ker je ves preznojen in ne bi bilo dobro, da se prehladi. Teta Milka seveda odgovori pritrdilno, hkrati pa vprašujoče pogleda sina rekoč: "Pa čudno, saj predsednik se nikoli ni preoblačil, vedno ko gre mimo, pozdravi, ne da bi spraševal, ali lahko stopi v hišo, spije enega *gajstnega* in hiti v kočo."

A tisti trenutek v izbo vstopi kandidat za preoblačenje – takratni predsednik Slovenije Milan Kučan.

kjer še vedno kaj postori, kuha zase in tudi za katerega izmed njenih, ki je tisti dan na obisku. Rada sede na klopi pred hišo, na toplo sonce, pred katerim se tu gori ni treba skrivati. Dneve ji krajšajo planinci, s katerimi je povezana celo življenje. Tod mimo jih nosijo planinske poti, najpomembnejša je Slovenska planinska pot. Z njimi rada kramlja, prinašajo ji novice in ji predstavljajo življenje v svetu. Planinci so zanjo spletne povezave v živo.

Tudi njeni domači redno prihajajo na obisk. Posebej je vesela svojih devetih vnukov in osemnajstih pravnukov. Vsi skupaj se vsako leto ob njenem rojstnem dnevu, ki je na isti dan kot je bila ustanovljena Slovenska planinska pot, zberejo na Javorniku in tudi letos je bilo tako.

Teta Milka je prijetna sogovornica, klana in bistra, je zakladnica doživetij, še polna moči in delovne vneme. Da ji je dana tako lepa starost, je zagotovo pripomogel tudi privilegij bivati v tako lepem gorskem okolju. Še na mnoga zdrava brezskrbna leta ti želimo vsi. ●

*Razglednica hiše pri Medvedu z vrhom Javornika (takrat še Medvedov Turn) v ozadju
Fototeka Mestnega muzeja Idrija*

*Medvedova kmetija danes
Arhiv Anke Rudolf*

Kristina Menih

Želje so zato, da se izpolnijo

Vremenska napoved je obetala sončen dan brez oblaka. Najbrž se je tudi zato po zadnji dolini pod Triglavom tistega zgodnjega jutra vila dolga kolona pohodnikov z vseh koncev in krajev. Prihajali so italijanski skavti iz Vidma, slovenski taborniki rodu Belega konja in Sivega volka, za njimi jo je mahal še rod Modrega vala iz tržaško-goriškega zamejstva in nekaj običajnih ljubiteljev gora, za dodatno razigranost pa je poskrbela še gruča klepetavih deklet. Sreča, zagnanost, veselje in navdušenje so skupaj s planinci vršali ob planinski poti, da se je s prekipevajočo radostjo polnila vsa dolina.

"Mmm, kakšno prijetno prebujanje," je zamrmrala še napol speča vila Aliv med zehanjem. Prav zlagoma si je pomencala veke, lagodno pretegnila vitko telo in mavrična krila, potem pa brez naglice vstala iz rožne čaše. To noč si je privoščila spanje v Zoisovi zvončnici, saj se je vijoličasta barva cveta imenitno podala k njenemu telesu majčkenu temnejšega vijoličastega odtenka. Še enkrat se je prav lagodno pretegnila, trikrat zazehala, si spet pomela zaspane oči in se postavila pod kapljo sveže rose nad svojo glavo. "O, kako sem lepa," si je polaskala ob ogledovanju v kapljici, ki se je kot kristalno zrcalo bočila nad njo.

Vila Aliv je resnično blestela v svoji lepoti. Bujni lasje, žareče oči, vitko telo, mavrična krilca; prava pravcata planinska krasotica. Samoobčudovanju navkljub pa jo je še naprej obvladovala zaspčnost, zato je vzdiknila: "Ljuba rosna kaplja, prosim, prebudi me!"

Kaplji ni bilo treba dvakrat reči. Kar v prvo je zlagoma spolzela z lista in se kot rahel spomladanski dež usula na drobno vilinje telo.

"Uf, kako hladna si danes!" je dahnila lepotica in se končno prebudila.

"Če pa je tako mrzlo," ji je s šklepetajočimi zobki odvrnila kaplja.

"Ali te res zebe? Meni pa je prav prijetno toplo in čisto nič mi ne manjka. Saj sem res srečnica, da malo takih! S svojo čarobno paličico lahko pričaram, če si česa zaželim. Pa še tako očarljiva in pametna sem za povrh. Ampak – ljudje pravijo, da je srečo treba deliti. Kaj, če bi naredila

kakšno dobro delo? Z njim lahko osrečim manj srečne od sebe in jim polepšam današnji dan. Pravzaprav bi lahko mnogim spremenila življenje z izpolnjevanjem njihovih želja," je pred presenečeno kapljico na dolgo in široko razglabljalila Aliv.

"No, ali imaš ti kakšno željo?" je s čarobno paličico v roki dregnila v kapljo.

"Hja, pa jo res imam. Prosim, naj bo naslednja noč malo toplejša, da si vsaj malo pogrejem premrlo telo," je sveže dahnila premrta rosa.

Paličica je završala skozi zrak, Aliv je tiho zamrmrala "čirule, čarule, rompompon, tu je tvoj bombon" in potem se je zgodilo.

Čarovnija je delovala in premrta kapljica se je v naslednji noči prav prijetno ogrela.

Tkalec pa tak

Vila je razprla svoja svilena krila in lahkotno odletela za svojim noskom. Na previsni jasi Stenarja je ždel majcen pajek Pej. Revez je iz zadka že šestič izpuščal svileno nitko, da bi z njo spredel čim tanjšo pajčevinasto mrežo med kosmato, po najbolj slastni čokoladi dišečo murko in mehko, smetanasto belo očnico. Čeprav se je trudil in trudil, je nitka, ki se je zlagoma porajala iz njegovih žlez, ostajala neenakomerna in tu in tam prav smešno zadebeljena. Njegov oče Pej je postajal že zelo nepotrpežljiv. Le še vprašanje sekund je bilo, kdaj bo izbruhnil z očitki. S svojimi štirimi pari oči ga je vse bolj strogo opazoval z vseh možnih zornih kotov, to pa je sinka navdajalo zgolj s strahom, ki mu ni prav nič koristil.

Nasprotno, čisto ga je omrtvičil, saj mu je postajalo vse bolj nerodno pred – kot se je njemu zdelo – popolnim očkom.

"Kako srečen bi bil, če bi mi končno uspelo," je pomislil in se še bolj potrudil, da bi iz žlez končno začela lesti čim enakomernejša nit. Svojega očka je imel neizmerno rad, zato ga je res želel razveseliti.

"No, daj že, no! Počaaasi in enakomeerno potiskaj," mu je nestrpnost svetoval očka.

"Saj se trudim, pa vidiš, da mi ne gre. Jaz bom prvi pajek na svetu, ki ne zna plesti pajčevin. Kar umrl bom od lakote, če se hitro ne naučim," je zajavkal Pejk, ki je že izgubljal vero vase.

"Nikar ne bodi taka cmera," se je tedaj oglasila vila Aliv, ki ju je opazovala z bližnje skale.

"O, glej, glej, kdo se oglašja! Če bi jaz imel čarobno paličico, se tudi ne bi pritoževal. Pričaral bi si najtanjšo svileno nit, kar so jo doslej ugledale pajkove oči, in vanjo bi ujel najiminitnejše kosilo. Tako pa bom najbrž res umrl od lakote," je javkal obupanček.

Vila je zavihtela paličico, ta je v zrak začrtala nekaj osmic in ob čarobnem izreku "čilurin, čarulon, rompompon, tu je tvoj bombon," je pajkec že predel najtanjšo nit v svojem življenju in med

cveticama umetelno tkal prekrasno pajčevino. Ni minilo dolgo, ko je v mrežo ujel tolsto muho. Presrečni očka se je navdušeno zamajal na svoji pajčevini, zaploskal s šestimi nožicami in vzkliknil: "Bravo, bravo, Pejk! No, vidiš, kjer je volja, tam je pot! Če boš tako nadaljeval, ti ne uide naziv Veliki mojster najtanjših pajčevin."

Pejev sin je sčasoma res postal svetovni pajkovski mojster pletenja najfinejših mrež. Pojavljal se je na televiziji in vodil učne delavnice povsod po svetu, ob tem pa ni nikoli pozabil hvaležno omeniti čarovnije dobrotljive vile Aliv.

Pogum za prestrašenko

Z obronka gozda pod Bovškim Gamsovcem se je srna Drna spet borila s kepo strahu v grlu in s tesnobo v srcu. S svojimi velikimi rjavimi očmi je preplašeno oprezala levo in desno. Čeprav se je pred njo bočila čudovita gora, znana po svojih krasnih razgledih na Triglav in Razor, čeprav je v daljavi videla mirne črede gamsov in kozorogov, jo je najedal plašni nemir, ki ga niti mir in tišina v gozdu nista mogla pomiriti. Nemirno je strigla z ušesi in se nervozno prestopala z noge na nogo. Kaj, če jo iznenada napade kakšen volk ali celo medved?

"Kaj, če bi naredila kakšno dobro delo? Z njim lahko osrečim manj srečne od sebe in jim polepšam današnji dan. Pravzaprav bi lahko mnogim spremenila življenje z izpolnjevanjem njihovih želja," je razglabljala Aliv.
 Ilustracija: Jernej Kovač Myint

"No, Dem me zagotovo ne bi napadel, saj je prijazen medved, ki živi odmaknjen od vseh; a kaj, če kak potujoči kosmatinec zgreši svojo pot in se nepričakovano pojavi pred mano. Mislim, da bi me zadela kap," je razmišljala prestrašena Drna.

"Le zakaj si tako živčna? Saj ti nihče noče nič žalega," ji je v tistem prebrala misli Aliv, ki je letela mimo.

"Lahko tebi, ki letiš po zraku in se ob vsaki nevarnosti narediš nevidna. Jaz pa moram stalno oprezati in se čuvati, kajti vsakdanje življenje brez čarovnije je zelo nevarno."

"Mogoče ti lahko pomagam. Povej, kaj si želiš, in zgodilo se bo, saj danes uresničujem prav vse želje," je navdušeno vzkliknila vila in iz žepa brž potegnila čarobno paličico.

"Želim si ... Želim si ... Želim si poguma in preudarnosti."

Z obronka gozda pod Bovškim Gamsovcem se je srna Drna spet borila s kepo strahu v grlu in s tesnobo v srcu. S svojimi velikimi rjavimi očmi je preplašeno oprezala levo in desno.

Komaj je čarodejka izrekla urok in s paličico zarisala osmici v zrak, že je srna Drna začutila neverjetno olajšanje.

Njeno v krču stisnjeno telo se je po globokem vdihu in izdihu začelo sproščati. Kot kamen trdo kepo v srčku je zlagoma zamenjala sveža moč sproščenosti, polna poguma in preudarnosti. Ker pa sta za mirno življenje potrebna še predvidevanje in velik ščep previdnosti, je Drna ob Alivini čarovniji pridobila prav vse naštetu in postala najpogumnejša, najpreudarnejša in tudi najprevidnejša srna v Pravljíčariji.

Iskanje pogrešane

Gospodična je mrzlično švigala po svoji hiški; po stopnicah gor v spalnico in spet nazaj dol, v izbo. Čeprav si je prigovarjala, da bo še vse v redu, se vseeno ni mogla umiriti. Dixie je sedela ob vznožju ozkih stopnic in se čudila. Gospodinja je bila resda vedno živahna, ampak česa podobnega pitbulka še ni doživela. Njena prijateljica je brezumno iskala nekaj, kar se je pozneje izkazalo za navadno plastično kartico. Ki pa je ljudem pomagala do mnogih reči. Denimo: pred odhodom v zadnjo dolino pod Triglavom sta se vedno ustavili na bencinski črpalki. Tam je gospodična nahranila avto, prodajalcu pomolila pred nos kartico in že sta lahko oddrveli do trgovine. Tam sta ob potrditvi z isto kartico nabrali vse polno

hrane za obe, pa tudi čudne pripomočke, kot so toaletni papir, časopisi, pralni prašek in podobne reči, ki so se Dixie vedno zdele nepotrebne. Po kakanju in lulanju nikoli ni potrebovala papirja za brisanje ritke. Svojo posodo je zlahka tako zavzeto polizala, da ni potrebovala nobenega detergenta, in tudi z branjem časopisov ni izgubljala časa. Ampak vedela je, da so ljudje pač drugačni, in se s tem sprijaznila.

"Toda kje sem jo izgubila? Sem jo mogoče pozabila v trgovini?" se je spraševala gospodična. Poklicala je v trgovino, a kartice tam niso našli. Poklicala je tudi na bencinsko črpalko, a tudi tam kartica ni čakala nanjo.

"Če mi jo je kdo ukradel, bo velika štala, saj mi lahko pobere ves denar z računa," je kot kreda bela v obraz tkala temne misli.

"Saj bo še ob pamet, če se pri priči česa ne domislim," je rojilo po glavi Dixie.

Zavrtela se je na tacah in z repom odmahala na vrt, kjer je pod milim nebom veliko laže preudarjala kot v zaprti izbi brez zraka.

"Zakaj pa tako grbančič čelo?" je zanimalo Aliv, ki je ravno priletela mimo.

Dixie ji je brž zaupala svoje skrbi in Aliv je enako hitro obljubila svojo čarobno pomoč. Zavih-tela je paličico, izrekla urok in nestrpno počakala, da se gospodična prikaže pri vratih s srečnim izrazom na obrazu in s pogrešano kartico v roki. Minilo je pet minut, pa še enkrat toliko, o gospodični pa vseeno ni bilo ne duha ne sluha. Še huje: ko je Aliv pokukala skozi okno, jo je vide-la čepeti v kotu kot kupček nesreče in skoraj bi lahko prisegla, da sta se po njenih licih kotrljali drobnji, kot biser svetleči se solzici.

"Uf, ljudje so pa res zanimivi. Žalostijo se zaradi čudnih predmetov, ki jih niti jaz, slavna planinska vila, ne znam pričarati," je razočarano zabrundala in sedla poleg Dixie.

"Veš kaj, če že ne moreš pričarati nove, pa vsaj poišči pogrešano kartico," se je bistro domislila psička.

Vila je na široko odprla svoje čarobne oči in res je v avtu pod sedežem kmalu zagledala kartico, ki se je že naveličala čakanja na svojo lastnico. Ni ji bilo všeč ležati na trdih tleh, saj je bila navajena mehke posteljice v enem od razdelkov v denarnici, zato jo je preplaval val veselja, ko jo je srečna gospodična, ki ji je pot do nje pokazala Dixie, spet stisnila k sebi. Sreča je stekla skozi vse štiri. Le gospodični, ki se ji o kakšni vili in njeni pomoči še sanjalo ni, nikakor ni bilo jasno, kako je njena psička odkrila pogrešano.

"Ampak," so si pomežiknile plačilna kartica, psička in vila," saj ljudem ni treba vedno vsega vedeti". ○

Planinska kavka z obročkom

Le malo je takšnih pohodnikov in planincev, ki se pri obisku visokogorja ne bi srečali s to našo družabno in simpatično ptico. Planinska kavka (*Pyrrhocorax graculus*) je gnezdilka gora srednje, južne in jugovzhodne Evrope. Spada v družino vran (Corvidae) in je ena naših najvišje gnezdečih ptic, saj v Sloveniji naseljuje visokogorski svet nad drevesno mejo. Najpogosteje jo lahko srečamo v Julijskih Alpah, nekoliko manj številčna pa je v Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. Za gnezdenje si zelo rada izbira nedostopna mesta v strmih skalnih razpokah in votlinah ostenj, medtem ko so njena priljubljena prehranjevališča alpske trate, pašniki in pobočja z balvani, melišči in skalami.

Planinska kavka je izjemno družabna vrsta ptice, ki se zelo rada zadržuje v večjih in manjših jatah. V iskanju hrane se ptice v zimskem času približajo tudi človekovim bivališčem v alpskih dolinah in na smučiščih. V poletnem času, ko je v gorah veliko ljudi, pa so se naučile, da lahko hrano dobijo tudi od njih, saj gre le redko kateri pohodnik na pot brez malice v nahrbtniku. Med malico se nam planinske kavke lahko zelo približajo, in tako lahko to simpatično ptico tudi najpogosteje opazujemo.

Ptice so zaradi svoje mobilnosti in hitrega odziva na spremembe v okolju izjemno orodje za razumevanje in spremljanje sprememb v njem. Da bi bolje razumeli in pridobili pomembne podatke o selitvenih vzorcih in načinu življenja ptic, jih označujejo posebej za to usposobljeni ornitologi obročkovalci. Ptici se na nogo namesti poseben kovinski obroček, ki postane njegova osebna izkaznica. Na obročku so odtisnjeni podatki o državi obročkanja in črkovno-številčni zapis, ki je unikatna za vsako ptico. Slovenski obročki nosijo napis LJUBLJANA SLOVENIJA in tekočo številko, npr. ZT 43. Ker pa je kovinske obročke v večini primerov zelo težko prebrati, si obročkovalci pomagajo tudi z barvnimi obročki. Ti omogočajo boljše berljivost in so barvno specifični za posamezno državo. Tako kot na kovinskih je tudi na barvnih obročkih odtisnjena unikatna koda za vsako ptico, npr. ACT. Pohodniki in planinci se pri svojih pohodih in izletih v gore pogosto srečujejo tudi z obročkanimi planinskimi kavkami. Ti osebki imajo na nogi obroček in s tem pomembno informacijo. Tako vas ob vsakem opazovanju obročkane planinske kavke (ali kakšne druge vrste ptic) naprošamo, da to sporočite Slovenskemu centru za obročkanje ptic, ki deluje v okviru Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Prosimo vas, da nam poleg podatka o oznaki (barve, črkovne kode) na obročku sporočite tudi kraj in datum opazovanja ter podatke o najditelju.

Po do zdaj zbranih podatkih obročkanih planinskih

kavk v Sloveniji je najstarejša kavka pri nas stara šestnajst let. Obročkane kavke iz Julijskih Alp pa so nam razkrile, da v zimskem času redno prezimujejo v Mojstrani in Kranjski Gori. Zanimivo je tudi opazovanje planinske kavke, ki je bila obročkana na Veliki planini in pozneje opažena na Mangartskem sedlu. Razdalja med mestom obročkanja in opazovanja znaša osemdeset kilometrov.

Z vašo pomočjo bi prišli do zanimivih podatkov o obročkanih planinskih kavkah. Podatke o najdbi ali opazovanju obročkane ptice nam lahko sporočite na elektronski naslov sll@mrc.pms-lj.si ali dfekonja@mrc.pms-lj.si. Pošljete nam jih lahko tudi po pošti na naslov SCOP, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI - 1001 Ljubljana.

Po sporočenem podatku boste izvedeli, kje je bila ptica obročkana, njen spol in koliko je stara.

Vsak sporočeni podatek je izjemno pomemben, saj lahko tako pridobivamo informacije o vedenju posameznih osebkov in o stanju populacije planinske kavke v daljšem časovnem obdobju. Za vaše sodelovanje se vam že vnaprej zahvaljujemo!

*Planinska kavka
in obročkovalci
Foto: Dušan
Dimnik*

Skrivnostni komenski svišč

Nerazrešena uganka

Zgodba o skrivnostnem svišču se je začela leta 1957 na Komni med Planino na Kraju in planino Govnjač, kjer je univerzitetni profesor botanike Ernest Mayer¹ pregledoval bratinski košutnik. V bližini je uspeval tudi panonski svišč. Našel je krasen primerek nepoznanega svišča s cvetovi nenavadne barve. Ugotovil je, da gre za križanca med obema omenjenima sviščema. Po nahajališču ga je imenoval komenski svišč (*Gentiana x komnensis*). Po videzu je bil podoben bratinskemu košutniku, oblika in barva cvetov pa je bila med obema starševskima rastlinama. Prašnice so bile zrasle.

Ena od starševskih rastlin je bratinski (zraslo-prašnični) rumeni svišč ali bratinski košutnik (*G. lutea* subsp. *symphyandra*). Nerazraslo, pokončno steblo je visoko do 1,5 metra. Podporni listi so cvetja so sinje zeleni. Cvetovi so v navideznih vretencih, temno rumeni in večinoma rdeče ali temno pikčasti. Prašnice so zrasle. V Sloveniji je razširjen na kraških košenicah, v Trnovskem gozdu, na Kočevskem in na južnem obrobju Julijskih Alp.

Druga starševska rastlina je panonski svišč (*Gentiana pannonica*). Visok je 15 do 60 centimetrov. Steblo je v zgornjem delu rdečkasto nadahnjeno. Listi so suličasti. Cvetovi imajo zvonast venec, ki je temno do modrikasto škrlaten in posut s črnordecimi pikami. Prašnice so med seboj zlepljene. V Sloveniji raste v Alpah. Pri nas ima klasično nahajališče. Znameniti idrijski zdravnik Joannes Antonius Scopoli ga je opisal s Porezna. Vrsto ime se ne nanaša na Panonijo, ampak na Vzhodne Alpe, ki mejijo na Panonsko nižino.

Leta 1961 je Mayer križanca opisal v ugledni dunajski botanični znanstveni reviji Österreichischen Botanischen Zeitschrift kot novo vrsto *Gentiana x komnensis*. Zdaj veljavno strokovno ime je *Gentiana x laengstii* nsubsp. *komnensis* (*G. lutea* subsp. *symphyandra* x *Gentiana pannonica*).

Komenski svišč je visok skoraj en meter. Ima precej velike liste, ki so po obliki podobni košutnikovim, vendar niso sivozeleni, ampak zeleni in bleščeči. Cvetovi so pecljati in razporejeni v navideznih vretencih. Venec je zvonast in zrasel do približno ene tretjine. Barva venčnih listov je purpurno rjavkasta s številnimi temnimi pikicami in rumenkastim nadihom oziroma odtenkom, na notranji strani so bolj

rumenkasti. Prašnice so zrasle. Uvrščamo ga tudi med tiste slovenske endemične rastline, ki zunaj meja naše države ne rastejo. V vseh letih od odkritja je Komna edino znano in dokumentirano nahajališče komenskega svišča in ni bilo nikoli več potrjeno!

Najnovejši pregled evropskih vrst sviščev je objavil italijanski botanik Egidio Anchisi s sodelavci (2010). Navaja tudi različne križance in med njimi omenja komenski svišč.

Narava pa je na Komni spisala še nekaj zgodb o sviščih. Tako je iz Ožboltove konte leta 1986 Tone Wraber² opisal novo podvrsto rumenega košutnika, ki ima proste prašnice. Imenoval jo je Vardjanov rumeni svišč ali Vardjanov košutnik (*Gentiana lutea* subsp. *vardjanii*). Raste v Julijskih Alpah, v Kamniško-Savinjskih Alpah na Grintovcu in tudi v Karavankah, kjer je redek na Vrtači in na Begunjščici.

V Ožboltovi konti obe podvrsti košutnika rasteta skupaj in križanci bi bili verjetni, zato se Wraber na koncu svojega članka sprašuje: "So bili križanci med obema košutnikoma tisti primerki, ki so imeli proste prašnice, a so se njihovi cvetovi šele odpirali, velike, a sinjezelene podporne liste, pa konice časnih listov pri še neodprtih cvetovih, ki spominjajo na obliko razvitosti teh konic pri popkih bratinskega košutnika? Najbrž je tako, prepričan pa (še) nisem." Kasneje mi je povedal, da ga je morda celo nabral, vendar ga ni preiskal. Vprašanje je ostalo neodgovorjeno.

Botanik Viktor Petkovšek (1908–1994) je leta 1953 pisal o križancu, ki so mu ga že pred drugo svetovno vojno s Komne prinesli planinci. Rastlino je fotografiral. Po videzu je spominjala na košutnik s prostimi

¹ Letos se spominjamo stoletnice rojstva botanika Ernesta Mayerja (1920–2009). Njegovo raziskovalno delo obsega floristiko, rastlinsko sistematično in fitogeografijo. Leta 1952 je objavil *Seznam praprotnik in cvetnic slovenskega ozemlja*, ki je temeljno delo novejšje slovenske floristike.

² Pred desetimi leti je umrl botanik Tone Wraber (1938–2010). Ukvarjal se je predvsem z rastlinstvom slovenskega ozemlja in z zgodovino botanike na Slovenskem. Najbolj so mu bile pri srcu Alpe in njihovo rastlinstvo. Prijubljene so bile njegove terenske vaje iz taksonomije rastlin na Komni.

prašnicami, po cvetovih, ki so bili rožnatordeče barve, pa na panonski svišč. Po vojni je pregledal vso planoto, križanca pa ni našel. Šlo naj bi za križanec med Vardjanovim košutnikom, ki takrat še ni bil opisan oziroma ki so ga uvrščali v podvrsto rumeni košutnik (*Gentiana lutea* subsp. *lutea*), in med panonskim sviščem. Če bi ga spet našli, bi ga bilo treba šele opisati in poimenovati.

Zdi se, da je Zlatorog, ko je v jezi in obupu razkopal vrtove, zbral vse naše visokorasle svišče na Spodnji Komni. Tam rastejo (ali naj bi rasli) trije križanci, dve podvrsti in ena vrsta sviščev. Še kar nekaj ugank pa ni rešenih.

Zgodba o komenskem svišču se je nadaljevala leta 2008 v Trenti v alpskem botaničnem vrtu Juliana. V začetku junija sta vrtnarica Marija Završnik in samostojni strokovni sodelavec Klemen Završnik desno ob stezi ob kotanji z vodo opazila liste, ki so bili podobni košutnikovim, vendar njihova barva ni bila izrazito sivozelena. Cvetni popki so bili po obliki in razporeditvi takšni kot pri košutniku, niso bili pa rumene barve, ampak rjavkasto purpurni. Ko pa so se nekaj dni kasneje cvetovi odprli, so zažareli v nenavadnih barvah za svišče. Vsi znaki so se v glavnem ujemali z opisom komenskega svišča in z določitvijo sta se strinjala tako "boter" Ernest Mayer kot tudi Tone Wraber, ki ga je na Komni zaman iskal. V več kot petdesetih letih pa ga nihče (po znanih podatkih) ni našel!

Wraber mi je po elektronski pošti celo napisal, da je komenski svišč res "*redivivus*". Kar po domače pomeni, da je vstal od mrtvih!

Kako pa je komenski svišč prišel v Juliano? V vrtu raste bratinski košutnik. Ko je bil v šestdesetih letih prejšnjega stoletja Wraber kustos za botaniko v Prirodoslovnem muzeju Slovenije in je strokovno skrbel tudi za vrt, je košutnik redno cvetel, kasneje skoraj trideset let ne, v zadnjem desetletju tega stoletja pa občasno le cveti (cveti skoraj vsako leto). Panonski svišč pa v vrtu ni nikoli cvetel. Že vrtnar Anton Tožbar in kasneje tudi Jože Završnik sta večkrat prinesla panonski svišč, včasih tudi cvetoče primerke, obdržali pa so se samo listi. Po Wraberjevem mnenju križanec v vrtu ni mogel nastati ...

O ponovno vzcvetelem komenskem svišču v Juliani sem podrobno pisala v *Proteusu* leta 2008. Nastajati je začela nova in zanimiva zgodba o eni od slovenskih rastlin.

Vsako leto smo nestrpno čakali, da bo svišč spet zacvetel. Najtežje in nestrpno je čakala vrtnarica Marija Završnik in se spraševala, če bo dočakala ponovno cvetenje. V vrtu je bila uradno zaposlena kar petdeset let! Še prej je pomagala svojemu očetu vrtnarju Antonu Tožbarju in kasneje sinu Klemenu. Z ljubeznijo, vdanostjo in požrtvovalnostjo je bila vsa ta leta dobi duh Juliane. Vsa leta po prvem cvetenju komenskega svišča je Marija opazovala in tipala okrog rastline in se spraševala, ali jo bo še kdaj uzrla. In ostali tudi.

Zgodba se je nadaljevala letos junija. Marija je skupaj s sinom Klemenom stopila že do takrat občutno bolj

košate dvojne rozete svišča. Razprla sta liste in očarana zagledala razvijajoče se steblo. Koža se jima je naježila in v mislih sta zagledala množico srečnih obrazov, ki bodo z njima delili veselje. Svišč je preživel zadnje neurje in prvi cvet se je odprl 13. julija 2020 dopoldne, do konca dneva pa še štirje. Vseh cvetov skupaj je bilo kar 61. Leta 2008 je bilo samo 37 cvetov!

V Juliani vsak teden zaposleni označijo rastlino tedna, na katero opozorijo obiskovalce. Seveda je bil komenski svišč rastlina tedna, čeprav bi morala biti vsaj rastlina desetletja!

Vsem nam, ki smo skrbeli ali ki še skrbijo za vrt, zlasti pa Mariji, se je izpolnila želja. Skupaj z vnukom Ožbujem Završnikom, ki je že četrta generacija v vrtnarski družini Tožbarjev in Završnikov, sta lahko občudovala lepoto komenskega svišča.

Še vedno pa ne najdemo jasnega odgovora oziroma enostavne razlage, kako se je komenski svišč lahko pojavil v Juliani ... ●

Literatura:

- Anchisi, E., Bernini, A., Piaggi, E. & F. Polani, 2010: *Genziane d'Europa*.
Mayer, E., 1961: *Gentiana x kommensis* E. Mayer, hybr. nov. (= *G. lutea* L. subsp. *symphyandra* Murb. x *G. pannonica* Scop.). Österreichischen Botanischen Zeitschrift 108 (4/5): 507–510.
Petkovšek, V., 1953: Nekatero nove ali redke vrste rastlin na Slovenskem. 2. Biološki vestnik 2: 75–76.
Praprotnik, N., 2008: Komenski svišč (*Gentiana x kommensis*) v Juliani. *Proteus* 71 (3): 127–130.
Wraber, T., 1986: Košutnik, in to Vardjanov! *Proteus* 48: 341–346.

Komenski svišč v Juliani
Foto: Jože Mihelič

Kje je že tista stezica?

Foto: Urška Bokal

Jabolčni zavitek z Grmade

Podrti načrti na Prešernov dan

Zelo lep dan se obeta, pa še Prešernov je povrh. Treba bo kam, da se malo nahodim in nasitim to lakoto po pogledih v daljavo, po gmajnah. Bore imam rada, še sama ne vem, zakaj. Grem na Grmade. Gori jih je veliko.

Na Pristavi se pozanimam o spominski plošči in kipu Gregorja Riharja. Mama z vnučko pravi, da bodo vse obnovili. Lepo, da to izvem ravno na kulturni dan in da ta slovenski "pevoskladnik", kot je pisalo na plošči, ne bo pozabljen.

S hitrim korakom stopam proti oddaljeni Grmadi. Aha, se domislil, danes je kulturni dan. Na Gonte grem najprej po *štrudelj*, tako dobrega imajo, pa ga bom vsakemu v naši družini prinesla. Radi ga imajo, otroci pa sploh. Potem bomo v Prešernovih poezijah poiskali pesem O Vrba. Gregor jo bo prebral. Naj mladež, ki bo šla za menoj v neskončno verigo dedov, občuti malo navezanosti na dom. Tako jim bo mogoče laže v tem globalnem svetu. Hitro je treba. Kultura bo na vrsti popoldne. Prej se grem še posloviti od polhograjske babice. Danes jo bodo izročili zemlji. Naj počiva v miru. Veliko nam je pomagala, ko smo se kot Ljubljančani priselili v ta kraj. Tudi z besedami, ki so kazale veliko zaupanja do nas. Pa Matevža je tako strokovno "premikastila", ko je prihajala k njemu. Veliko načrtov mi šviga po glavi, preveč za vse, kar je bilo pozneje. Časa pa premalo.

Na Gontah *štrudelj* hitro izgine tja, kamor je treba, čaj tudi. Zdaj pa brž nazaj. Še o otroških aviončkih se

pozanimam. Tako lepi so. Neki dedek jih ob domačiji preizkuša s svojimi vnuki. Povprašam, kje jih je dobil. Ja seveda, splet. Danes ni nič brez njega.

Zdaj pa brž po ozki stezi nazaj. Tule je malo skal. Nič hudega, gremo naprej. *Štrudlji* za otroke so še malce topli, prijetno grejejo hrbet. Nenadoma pa ... Padam. Pod nogami ni več steze. Glava nekam močno udari. Pred očmi zagledam korenino, čisto od blizu. Misel beži: prijeti se moram za travo, obrniti na trebuh, da se čimprej ujamem, da me ne odnese naprej. Uh, očala ... Vstajam. Prejšnja moč je za hipec še velika, mogoče ne bo nič hudega, a v hipu se iz nosu ulije kri. Naredim nekaj korakov. Ta kri ... teče mi v grlo, po rokah čutim njeno toplino. Ne gre ... Nič, tule bom sedla. Kamen je pripraven sedež. Tu je razpotje, ena steza gre navzgor, moja pa proti Gontam. Bo že kdo prišel. Kri še kar naprej lije. Po tleh je že rdeče ... Nič, poklicati moram domov, da pridejo pome. Hči bo vedela, če bo treba naprej. Sranje ... Vzamem telefon, a mi pade iz rok. Iščem robec, da se malo obrišem. Roke rdeče, bluzo rdeča, zoprno ..., prav nič lepo za mojo kulturniško dušico. Čakam. Zasllišim glasove, prikazali se bodo vsak čas, vzamem pest mivke in potresem po rdečini na tleh, da ne bo videti tako razbojniško.

"Joj, a ste padli? Boste lahko šli naprej?"
"Ne vem."
"Kje ste pa bili?"
"Na Gontah.«
"Čakajte, da vas malo obrišem."
Spremljevalka ponudi robčke, on pa me briše po obrazu. Spomnim se otrok: "A zelo grozno zgledam?"
"Ne, samo tu imate malo rdeče." (Pokaže na ustnice, nekam debelo jih čutim.) O tem "malo rdeče" močno dvomim. "Kri vam teče iz nosa, saj meni pogosto tudi."
Ja, res, kri mi še kar močno teče, poziram jo v grlo.
"A saj ste že klicali?"
"Nisem."
"Kje imate avto?" Povem. "Boste bombon za moč?"
Še nekdo pride. Ponudi vodo. Naredim požirek in nekoliko očistim roke. Prišlec vidi, da sem v dobrih rokah in gre naprej.
Za njim se približa še skupina gospa s psom.
"O, kaj pa je?!"
Ena od gospa opazi, da se pes nekam čudno vede.
"Čuti, da je bilo nekaj narobe," pravi.
Psov ne občudujem, da bi me zdaj takole tu vohal, to pa sploh ne. Zato vstanem.
"A bo šlo?"
"Bo."
"Bom nahrbtnik jaz nesel."
"Bom sama."
On nekoliko tišje: "Samostojna hoče biti."
Mogoče res gre za to; zdajle bi ponudba prišla zelo prav, če bi bil nahrbtnik težak, a ni, res ni.
Počasi prihajam k sebi.
"A lahko, prosim, gresta z menoj do lovske kočice?"
"Ja, seveda," oba brez premisleka pritrdita. In gremo. Previdno. Čez skale na stezi je treba počasi.

"Saj kar gre," pravim spremljevalki, ki gre za mano.
"Ja, res, *super* ste."
No, ravno tako ni, vsi današnji načrti bodo šli po vodi, kulturniški večer z vnuki, pa slovo od babice. Samo *štrudelj* bo ostal od prvotnega načrta. Vsaj ta! Kako bodo moji vnuki sprejeli mojo njim nepričakovano zunanjo podobo, premišljuje – pa o spremljevalcih tudi. Popolnoma sta predana "akciji". Nobenega tihega dogovarjanja med njima, ali se strinjata z opravljenimi drug drugega. Včasih moški, ki hodi spredaj, pogleda nazaj. Pridemo do lovske kočice. "Vi pojdite k Mehačku, midva greva na vrh, potem pa gremo skupaj do avta." Občutek, da sem nekomu okrnila prvotne načrte in mi je malo nerodno, premaga hvaležnost.
"Ali mi lahko nekam napišeta vajin naslov?"
Nič ne odgovorita.
"Od kod ste pa vi?"
Povem.
Moški: "Dobro pozna vas."
Spet ponovim misel o naslovu.
Mož: "Midva sva tam s Tržaške. Blizu Gorjanca. Ali poznate to gostilno?"
"Poznam."
Nič nočeta slišati o naslovu, zato odneham.
"A bo šlo?"
"Bo. Imam znance. Pa danes gre veliko ljudi gor."
Večkrat rečem hvala, onadva me s posebnim izrazom v očeh pogledata in zastavita korak. Počasi se oddaljmeta. Po grebenu bosta šla. Gledam za njima... ●

Obisk urgence je bil nujen. Če mogoče moja neznana reševalca zdajle bereta te vrstice: hvala vama še enkrat! Veliko mi je pomenila vajina pomoč. Tudi domačim. V mislih se bomo še velikokrat srečali, mogoče kdaj tudi v drugačnih okoliščinah.

Grmada in njeni borovci.
Foto: Urška Bokal

NOVICE IZ VERTIKALE

Naše in tuje stene so bile poleti dobro obiskane, čeprav večinoma le po dobro znanih, opremljenih in podrobno opisanih klasičnih in športnoplezalnih smereh. Spremenljivo vreme je pogosto krojilo načrte in jih včasih tudi odplaknilo. Za najbolj zagnane naveze te razmere seveda niso predstavljale velike ovire in skoraj vedno so našle primeren cilj. Zato je bilo v osrčju letošnje skalne sezone vendarle kar nekaj raziskovanja v malokrat preplezanih smereh in tudi v nepreplezanih predelih sten. Za spodbujanje družabnosti, širjenje izkušenj in spoznavanje novih območij so alpinistični odseki, Komisija za alpinizem PZS in zbrane družčine z vseh vetrov v naših in tujih gorah pogosto organizirali tabore.

U naših stenah

Dobro, pravzaprav rekordno je bil obiskan tudi ženski alpinistični tabor v Logarski dolini. Od 3. do 5. julija se je v koči Logarski kot zbralo kar sedemindvajset alpinistk, do zdaj največ na ženskih alpinističnih taborih. Udeleženke so bile Sara Jaklič (vodja), Marija Jeglič (pomočnica vodje), Anastasija Davidova, Teja Dobrina, Špela Habulin, Hana Hutar, Maja Jereb, Monica Kambič, Urša Kešar, Alenka Klinar, Petra Klinar Stražar, Tina Kotnik, Marta Krejan Čokl, Kaja Kunaver, Katarina Legat, Lucija Ličer, Katarina Noč, Anja Petek, Jana Piculin, Saša Podlipec, Petra Potočnik, Katarina Rogelj, Maja Šuštar, Tjaša Jelovčan, Tina Uranič, Katja Zupan. Plezale so v Lučkem Dedcu, Ojstrici, Mali Rinki, Štajerski Rinki, Utah, Turški gori, Krofički in Klemenči peči. Sobotni večer je popestrila Monika Kambič s predavanjem, dnevi pa so bili preživeti v stenah omenjenih gora. Njihove klasične smeri so bile v juliju in avgustu pogosto obiskane. Malo je bilo poročanja iz severne stene Škarij, vrha v senci mogočne Ojstrice. Tam sta Matej Balažic in Maja Lobnik (oba AO TAM) 14. julija ponovila smer Ameriška zadeva (VI/V,

200 m). V strmih delih smeri sta našla dobro skalo.

Največ redkih in prvenstvenih smeri je bilo preplezanih v Julijcih. V Debeli peči sta 21. julija Bor Levičnik (AO Ljubljana Matica) in Sara Jaklič (AO Kranj) preplezala smer Skriti izziv (VIII+/IX-, 350 m). Opravila sta drugo prosto ponovitev smeri. Detajl smeri, ki poteka po previsni, a z dobrimi oprimki bogati skali, je prvi preplezal Bor in skalo opremil. Sara je nato raztežaj preplezala na flash, za njo pa še Bor z rdečo piko. Skriti izziv sta prva preplezala Urban Ažman in Uroš Vrhunc leta 1998. Tedaj je smer nosila oceno VII, A1-A2. Z mislijo na prosti vzpon sta jo leta 2006 prva ponovila avtor Urban in Klemen Sladič, a brez tehničnega plezanja tedaj še ni šlo čez. Za prvi prosti vzpon je morala smer dočakati dvajseto obletnico, ko sta jo prosto zmogla Luka Krajnc (AO Celje Matica) in Martin Žumer (AO Radovljica).

V Triglavski severni steni je bilo vse skozi živahno, znanih redkih ponovitev pa skorajda ni. Med zahtevne in redko ponovljene smeri zagotovo spada Metropolis (VIII+/VII-VIII, 350 m). Smer je s soplezalcem ponovil Luka Stražar (Akademski AO). Sebastian Hamberger in Janez Kekc (oba AO Rašica) sta preplezala Direktno smer (VI-/IV+, 700 m) v Široki peči - malo obiskan najlažji prehod v osrednjem delu stene. Gašper Kresnik (AO Grmada Celje) in Žiga Rozman (AO Rašica) sta 27. junija v sedmih urah in pol ponovila smer Satanas (VIII-/VI, 500 m) v Hudičevem stebru. Gre za eno od več smeri Pavleta Kozjeka v tem stebru in eno njegovih zadnjih prvenstvenih. Smer ima le peščico ponovitev. Po težavnosti izstopata dva raztežaja, ki sta na ključnih mestih opremljena, na splošno pa je klinov predhodnikov v njej zelo malo. Po Gašperjevem poročanju nudi skala dobre možnosti varovanja. Ista naveza je 28. junija preplezala tudi Mansardo v Planji. Ta je bila letos nekajkrat ponovljena.

Tik nad Vršičem sta 29. junija in 7. julija Tomo Česen in Dragica B. Česen opremila in preplezala novo dolgo športnoplezalno smer. Poimenovala sta jo Violinca (6a, 120 m). Violinca predstavlja priročen cilj za širok krog

plezalcev. Čez poletje je bila velikokrat ponovljena. Še ena smer podobnega značaja je nastala 50 metrov desno od smeri Stoletje. 14. avgusta sta jo opremila in preplezala Lidija in Božidar Družijanič (oba AO Jesenice). Smer poteka po ploščah v izrazitem črnem traku, dobro vidnem z Vršiča. Opremljena je v športnoplezalnem slogu, tako da je za vzpon potrebnih 10 kompletov, sestopa pa se lahko s 25-metrskimi spusti po vrvi. Poimenovala sta jo Črni panter (6b, obvezno 6a, 105 m). V Veliki Mojstrovki sta Bor Levičnik (AO Ljubljana Matica) in Matija Volontar (AO Jesenice) 19. julija preplezala novo smer v previsnem in na prvi pogled neprehodnem delu stene, levo od smeri Žica v uč. Do zahtevnih previsov sta srečevala stare kline in urejena sidrišča za spust, kar je pričalo o predhodnih poskusih. Rešitev zahtevnega dela sta našla v manjši zajedvi z rumeno skalo. Skala v zajedici je bila kljub sumljivji barvi kompaktna in ju je pripeljala do monolitnih plošč, čez katere sta dosegla udobno varovališče. Nadaljevanje je bilo zahtevnejše. Plezala sta po ozki počki, ki ju je pripeljala v gladke plošče, kjer so klini le slabo prijemali. Po premaganih ploščah je težavnost stene popustila. Smer sta poimenovala Človek ne jezi se (VIII-/VI, 500 m). Koliko jeze je bilo v predhodnikih, ki so v preteklosti obrnili hrbet previsom, se ne ve, zagotovo pa je v Boru in Matiji tega dne vrelo veselje.

V Zadnji Mojstrovki sta 5. julija Matej Balažic (AO TAM) in Marjan Kozole (AK Vertikala) opravila verjetno prvo ponovitev smeri Nos (VI+/V-VI, 600 m). Če ponovitev ni prva, je zagotovo ena izmed zgodnjih. Kline sta našla le v zgornjem delu stene, kjer se smer križa s Stebrom revežev, nižje je predhodni obisk in vrnitev nakažovalo sidrišče za spust. Nameščanje varovanja je zaradi kompaktnosti skale zahtevno, plezanje pa ravno zaradi takšne skale in "ježkastih" razčlemb prijetno. Vrh stene sta dosegla po enajstih urah plezanja. Matej priporoča smer utečeni navezi, ki si želi avanture brez skic in vodnikov. Tri zanimive ponovitve so opravili člani Slovenske mladinske alpinistične reprezentance v sklopu tabora v

Trenti v soboto in nedeljo, 25. ter 26. julija. Udeleženci so bili Krištof Frelih, Bor Levičnik, Matija Volontar, Marija Jeglič in mentor Aleš Česen. V soboto sta Bor Levičnik in Matija Volontar odšla v Vrata in se zaradi mokre skale v zahtevnem Metropolisu obrnila že pod steno. Stene Julijcev so bile tedaj še vedno mokre zaradi deževja v preteklih dneh. Glede na razmere so si boljši cilj izbrali Krištof Frelih, Marija Jeglič in Aleš Česen. Odšli so v Veliko Špičje, ki je bilo tedaj že suho, in preplezali smer Jeglič-Ščetinin (VI+/II-VI, 500 m). Redko ponovljeno smer je prvi preplezal Marijin dedek Tone Jeglič s Petrom Ščetininom. Smer je bila ob nastanku najtežja v skupini Špičja in le ena izmed njegovih mnogih prvenstvenih v naših gorah. Naslednji dan je trojica obiskala severozahodno steno Planje in tam najverjetneje prvič ponovila smer Divja jaga (VII-/V-VI, 200 m), avtorjev Silva Kara in Gorazda Pipenbaherja. Smer je ena izmed petih Silvovih prvenstvenih v severozahodni steni Planje, nastalih med letoma 2016 in 2018. Pri dveh od teh je bila soavtorica tudi Marija Jeglič. Smer Divja Jaga nudi za Planjo značilno kompaktno skalo, varovanje pa je ravno zaradi tega precej narazen. Časovnico za vzpon so nevede pravilno določili in se za las izognili nevihti v steni. Ta jih je dobila na sestopu. Nalivi so napojili hudournike in čez stene nad Mlinarico so se ulili številni slapovi. Tega dne sta Bor Levičnik in Matija Volontar plezala v Vršacu, kjer sta se spoprijela z malokrat ponovljeno smerjo Onkraj resničnosti (VIII/VI-VII+, 250 m). Opravila sta peto ponovitev in četrto prosto ponovitev smeri. Smer je v času nastanka rešila svojevrsten problem v steni in dobila samostojen status. Med dostopom je treba preplezati kombinacijo relativno lažjih smeri pod njo. Bor in Matija sta pristopila po 750-metrski kombinaciji Ceklinove smeri in Smeri mladosti. Po prvi sta plezala nenavezana, štiri raztežaje druge pa sta se varovala. Po prvem raztežaju smeri Onkraj

resničnosti sta se znašla na široki polici, ki je po Matijevo najprej ponudila udobno stojišče in dobro psihično oporo, više pa je vzbujala neprijetne občutke, saj najzahtevnejši raztežaj poteka ravno nad njo. Raztežaj sta ocenila z VIII in potrdila oceno predhodnih ponavljavcev Luke Lindiča in Ines Papert, ki sta smer ponovila leta 2018. Prvotno se je ključa smeri držala ocena VIII-. Matijo in Bora je omenjena nevihta ujela pod markantnimi velikimi strehami. Te so jima nudile odlično zavetje pred dežjem, ki sicer ni bil tako intenziven kot nad dolino Mlinarice, je pa steno vseeno toliko zmočil, da sta v zadnjih raztežajih zaradi tega počasneje napredovala. Izstopila sta z mrakom po približno dvanajstih urah plezanja. V Loški steni je poleti le malo obiska, tega še največkrat dobi ena ali druga lovška smer. Zadnji znani obisk izven lovskih prehodov je opravil Rok Mirt (AO Nova Gorica). 9. julija se je odločil plezati v steni Bricejka. V spodnjih dveh tretjinah stene se je ponekod

vzpenjal po Novogoriški smeri, više pa se je podal v območje Alijeve smeri. Večji del vzpona je potekal po prvenstvenih prehodih. Novo smer je poimenoval Gor in spet nazaj (V/II-IV+, 1100 m). Kljub relativno nizki oceni zahteva smer zaradi raznovrstnega zelenja v steni dovolj dobro psihično pripravljenost. Rok je 25. julija skupaj z Lovrom Kapušinom in Nastassjo Šavli (oba AO Nova Gorica) opravil še redko ponovitev Smeri izgubljenih duš (VI-/IV-V, 270 m) v Predelskem vršiču nad Mangartsko planino. Vstopili so po Vstopni varianti, ključnemu mestu pa so se zaradi mokrote izognili v levo in tam našli novejši klin. Dan pozneje so plezali v območju neponovljene smeri Gams (V/IV) v Lešarjevi peči nad Mlinarico. V zahodni steni Mangarta sta Sebastjan Potočnik (AO Kranj) in Vesna Meden (AO Železničar) ponovila malokrat preplezano Andrejko (V+/IV-V, 350 m). V sosednjem Malem Koritniškem Mangartu sta David Debeljak in David Pavlovič (AO

Marija Jeglič v SZ-steni Planje v smeri Divja jaga
Foto: Aleš Česen

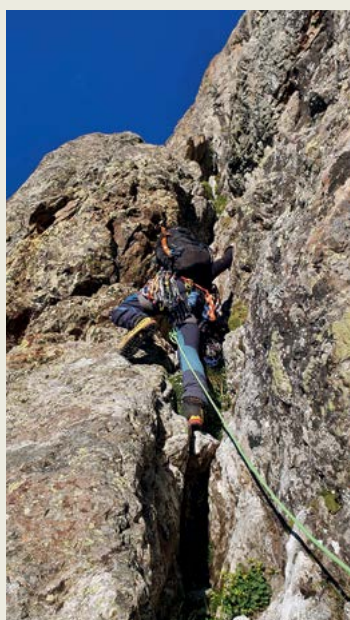
Bor Levičnik v smeri Onkraj resničnosti v Vršacu
Foto: Matija Volontar

Spodnji del grebena Peuterey Foto: Luka Stražar

Pilier sud v Barre des Écrins
Foto: Miha Habjan

Južna stena Barre des Écrins
Foto: Miha Habjan

Rašica) ponovila Cozzolinovo zaje-
do (VI/IV–V, 800 m). Smer zahteva
daljša suha obdobja, sicer je mokra.
Glede na vreme sta jo Davida seve-
da našla skoraj v celoti mokro. Smer
je stara in večkrat ponovljena, se pa
v omenjeni steni iz leta v leto manj
pleza.

Zahodne Alpe

Čez mejo so bile večkrat obiskane
navrtane smeri v Avstriji in klasične
smeri zmernih težavnosti v Zahodnih
Julijcih, Karnijcih in Dolomitih.
Nekaj alpinistov se je lotilo tudi zah-
tevnějšíh ciljev v Zahodnih Alpah.

Tomaž Jakofčič (AAO) in Aljoša Hri-
bar (Črnuški AO) sta sredi julija pre-
plezala Zahodni steber (ED–, VI+,

1200 m) v Scheidegg Wetterhornu,
3692 m. Gora je v Švici nad Grinde-
lwaldom. Večji del pozornosti ji pre-
vzame bližnji Eiger, zato ni tako ope-
vana in znana. Tomaž in Aljoša sta
v steno vstopila pozno dopoldne
in nato plezala do 23. ure. Na biva-
ku ju je ponoči prebudil mrzel veter,
ki ju je nato spremljal vse do vrha.
Z vrha ju je čakal zahteven sestop s
plezanjem, spusti po vrvi in slabo vi-
dljivostjo zaradi megle. V primerja-
vi z Walkerjevimi stebrom se je Aljo-
ši smer zdela težja. Najverjetneje
je bila to prva slovenska ponovitev
smeri.

AO Rašica je v drugi polovici juli-
ja izpeljal tabor na območju Ailefro-
ide v Franciji. Največjega podviga na

taboru sta se lotila Miha Habjan in
Benjamin Ocepek (oba AO Rašica),
ki sta v Barre des Écrins preplezala
južni steber, Pillier sud (TD, 1300 m).
Luka Stražar je dvakrat preplezal
greben Peuterey integrale, enega
najdaljših grebenov v Evropi, ki po-
teka iz Courmayeurja do vrha Mont
Blanca. Najprej s Petro Klinar Stra-
žar. Vzpon sta začela ob enih zjutraj
in do večera priplezala do bivaka Cra-
veri, kjer sta si vzela tri ure počitka.
Opolnoči sta nadaljevala proti sne-
žnemu delu grebena in brez večjih
težav dosegla vrh. Iz doline do vrha
sta potrebovala šestintrideset ur. 6.
avgusta je Luka preplezal greben
z Nejcem Marčičem (AO Radovljica).
Za celotno prečenje gore od Val
Venyja do Les Houches sta potrebo-
vala le dvaindvajset ur. Kljub hudemu
tempu časa za šale in ohranjanje pri-
jetnega vzdušja ni zmanjkalo. Skupaj
sta pred tem plezala še v Petit Joras-
ses v smeri Anouk (6c, 875 m). Gre
za opremljeno smer znanega fran-
coskega alpinista in opremljevalca
alpskih športnih smeri Michaela Pi-
ole. Svedrovci v njej so seveda dovolj
narazen, da je treba težavnost smeri
dobro obvladati.

Uroš Grilj in Blaž Karner (oba AO Lju-
bljana Matica) sta 6. avgusta pre-
plezala smer Bonatti-Oggioni (TD+,
400 m) v Pilier Rouge de Brouillard.
Z vrha stolpa sta nadaljevala proti
vrhu Mont Blanca, kar je predstavlja-
lo 800 metrov višinske razlike vzpo-
na in še precej več dolžine. Z vrha sta
se spustila v bivak Vallot in sestop v
dolino nadaljevala naslednji dan. Za
celotno turo sta potrebovala petin-
trideset ur.

Nesreča v pogorju Reiteraln

Med številnimi spodbudnimi novi-
cami iz sveta slovenskega alpinizma
se je sredi poletja pojavila tudi tra-
gična. S PZS je prišla žalostna vest
o smrtni nesreči v severni steni gore
Wartstein, 1758 m, v pogorju Reite-
raln v Nemčiji. Tam se je 31. julija pri
plezanju v navezi smrtno ponesre-
čil 24-letni starejši alpinistični pri-
pravnik Luka Šinkovec (član Zgor-
njesavinjskega alpinističnega kluba
Rinka), udeleženec tabora za mlade
perspektivne alpiniste.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

Domače vesti

Poletje se nadaljuje brez tekem (z izjemo avgustovske "ekshibicije" v Briançonu), smo pa zato priča nadaljevanju vrhunskih vzponov tako v naših stenah kot drugod po svetu. Za glavne novice pri nas še naprej skrbi Mina Markovič. Če nadaljujemo kar iz prejšnjih novic – po tem, ko se je ogrela v nekaj smereh z oceno 8b v Osapski Luknji, je v enem dnevu *splezala* kar dva 8c-ja: Osapsko pošast in Helikopter v pošasti. Tem je nato dodala smeri Leon 8b+ in Working class hero 8c. Vse to pa je bil le uvod v slovenski dosežek poletja: prvi ženski vzpon v brutalno zahtevni Halupci 1979 z oceno 9a (ki je njena druga smer s to oceno). Smer je navrtal Klemen Bečan, prvi pa jo je leta 2008 preplezal Matej Sova. Napet uvod smeri nas pripelje v streho, kjer je okrog deset gibov dolg detajl, temu pa sledi še malo vzdržljivostnega plezanja za konec. Za dosežek je Mina porabila zgolj 12 poskusov.

V prejšnjih novicah smo pisali tudi o neverjetnem skoku Vite Lukan, ki je preplezala svojo prvo 8c (in potem še eno). Zdaj pa ima že kar tri – uspela je tudi v Iluziji (8c) v Kotečniku in vsemu skupaj za dobro mero dodala še Katakombe (8b+). Slednjo in Memento (8b+) je preplezala tudi Tjaša Slemenšek.

9a je padla tudi pri fantih – preplezal jo je kdo drug kot Domen Škofic. Lotil se je nove linije v Teru, ki jo je navrtal Rajko Zajc, v njej pa se je malo obešal že Jernej Kruder. Smer se imenuje Umetnost in je baje ena lepših s to oceno pri nas. Isti dan je Domen na pogled skoraj preplezal še Inferno (8c), je pa uspel v prvem delu te smeri, ki nosi spodobno oceno 8b.

Tudi mladi ne počivajo – svojo prvo 8c je v Mišji peči *splezal* 15-letni Tim Romšak, in sicer Perkov Talk is Chapel. Nekoliko starejši je Matjaž Zorko, ki je v Kotečniku *splezal* svojo prvo 8c+, Mizo za šest, ki jo je leta 2011 ustvaril Luka Zazvonil.

Novice iz tujine

Iz tujine odmevata kar dva prelomna vzpona. Začnimo pri fantih. Nemški čudežni deček Alex Megos je v Ceūsu preplezal verjetno drugo 9c na svetu, Bibliographie. Smer je leta 2009 navrtal Ethan Pringle in še dobro, da ni vztrajal pri trapastem imenu It. Alex, ki slovi po hitri realizaciji projektov, je v smeri pustil kar 60 poskusov (na primer Sharmovo Biographie 9a+, ki se nahaja le nekaj metrov levo, je *splezal* v tretjem poskusu, in to v enem dnevu; La Ramblo 9a+ pa celo poskus prej). Za vse, ki se sprašujete, kako težka mora biti smer (ali pa kaj bi bilo potrebno za še višje ocene), je odgovor: nič zelo posebnega. Bibliographie sestavlja okrog 8b+ uvoda v 8A+ bolder in švoh 9a zaključek. Vsak posamezni del lahko prepleza marsikateri rekreativec tudi pri nas. Problem je vse skupaj povezati v istem poskusu. Italijan Stefano Ghisolfi je medtem ustvaril novo 9a+, The Bow v Arcu. Njegov mladi rojak, Stefano Carnati pa je v Ceūsu *splezal* Jungle Boogie, 9a+, smer, ki jo je prvi premagal Adam Ondra. Čeh se je odločil za bolj sproščeno poletje, saj potuje s kombijem po Evropi in pleza stare klasike. Na Hrvaškem je tako na pogled ponovil legendarno Il Maratoneto 8b+, potem pa ji je dodal težji štart za prvo 9a v Paklenici – Genius Loci. Še eno 9a, Mio, je *splezal* v Vranjači. Potem je v avstrijskem Schleierju na pogled *splezal* Warm Dusche 8c/c+, nato pa ponovil smer Alexa Huberja Orca in jo dvignil na 9a. Zdi se, da je Adam edini, ki je sposoben ponavljati stare Huberjeve mojstrovine. Ondra ima na seznamu devetk že skoraj 170 smeri, daleč zadaj pa mu sledi Megos s slabimi 80. Tudi pri plezanju na pogled Ondra trenutno nima konkurence.

Balvani in večraztežajke

Kaj pa ostale vrziti? Jakob Schubert je vrv zamenjal za *kresped* in balvaniral v Magic Woodu. Tam je *na flash* zmogel Never Ending Story 8B+, kar je gotovo vrhunski dosežek, ki je uspel le še štirim drugim plezalcem. V ZDA, natančneje v naravnem parku Skalnega gorovja, sta Creature from Black Lagoon 8C+ preplezala Carlo Traversi in Drew Ruana, medtem ko je Nathaniel Coleman dodal

nov problem The Grand Illusion 8C+. Dogaja pa se tudi v težkih *večraztežajkah*. Belgijec Siebe Vanhee je v enem dnevu uspel preplezati 550-metrski Orbayu 8c v Španiji. Še zanimivejši vzponi se dogajajo v Rätikonu v Švici, kjer se nahaja kopica klasik Beata Kammerlanderja. Cedric Lachat je tako kot četrti ponovil Pasjo smer WoGü, ki jo je prvi *splezal* Ondra in ki je posvečena pokojnemu Wolfgangu Güllichu. V bližini sta Babsi Zangerl in Jacopo Larcher ponovila tudi Kampfzone 8b+. Zangerlova sodi gotovo med najboljše večraztežajne in vsestranske plezalke vseh časov.

Tuja dekleta

Ta podnaslov nas pripelje do mladega fenomena Laure Rogore. Slednja je v Rodellarju kot druga ženska *splezala* smer z oceno 9b – komplicirano smer/*bolder* Ali Hulk Sit Extension Total. Smer je nastala kot vzdržljivostni *bolder* po stropu, kombinacija *bolderjev* Ali in Hulk, ki je še težja s sedečim štartom. Na koncu stropa si na dobrem počitku plezalec pripne vrv in začne vpenjati komplete v podaljšek, ki je prvič uspel Daniju Andradi leta 2007 (za takrat verjetno prvo 9b na svetu), danes pa ima ta podaljšek še kratek dodatek. Rogora je naslednji dan na pogled *splezala* še Ixeia 8b+, kar je eden boljših ženskih dosežkov tudi v tej kategoriji. Poleti je svoji zbirki devetic dodala že The Bomb 9a v Collepardu. S tem se počasi spreminja v žensko verzijo Adama Ondre, vsaj kar se tiče skale – vemo, kdo je to na tekmah.

Iz ZDA medtem poročajo o odličnem dnevu 19-letne Brooke Raboutou, ki je v istem dnevu preplezala kar dva 8B+ bolderja, Two Ton Skeleton in Jade. Še dve mladenki, Margo Hayes in Paige Claasen, pa sta ponovili vzdržljivostni problem Tommya Caldwellla Kryptonite 9a+, prvo s to oceno na ameriški celinii.

Žensko plezanje se tako še vedno tesno drži najboljših moških dosežkov. Letos je razen Megosa težavnost 9b uspela le Williamu Bosiju, Alessandru Zeniju in Hugu Parmentierju. Zanimivo pa je tudi, da po nekoč mitološki oceni 9a (in da ne bo pomote, gre za izjemen športni dosežek in plezalsko smetano) posegajo tako nepolnoletni

otroci pa tudi odrasli tik pred penzi-
jo (oziroma stari nad 50 let). To samo
potrjuje, za kako kompleksen šport
gre in koliko lahko k vsemu prispeva-
jo tudi izkušnje. In volja, sreča ter ne-
skončno veliko treninga.

Novice je pripravil Jurij Ravnik.

PISMA BRALCEU

Pismo odgovornemu uredniku

Sem Kranjčanka, upokojena ekono-
mistka in navdušena planinka ter lju-
biteljica alpskega cvetja od svojega
trinajstega leta, ko nas je prof. Oblako-
va peljala na Vršič in v Julijano. Članica
PD Iskra Kranj. Po upokojitvi sem "do-
bila krila" in se predajala svoji ljubezni –
goram in alpskemu cvetju. To, vsa
srečna in hvaležna, še vedno počnem.
Že dolgo časa me muči stanje na
mnogih planinskih poteh. Tistih, po
katerih "vse leze in gre", ki se jim sicer
izogibam, a so mnoge idealno izho-
dišče. Kaj me muči? Odvrženi robci,
plastenke, pločevinke. In pa neštete
bližnjice! Ko sem se spomladi spreho-
dila po stari vršički cesti do Poštarce,
me je bolelo srce. Med množico cve-
točih telohov tudi množica odpadkov,
pot pa se tudi podira na vseh ovinkih.
In končno! Od morije 1. svetovne voj-
ne je minilo sto let, cesto so nadelali
ubogi soldati. To darilo, ki so nam ga
zapustili, bi morali SPOŠTOVATI! Spo-
štovanje je velika beseda, spoštova-
nje do domovine, planeta ... Različne
ideje so se mi porajale. Bi morda po-
magala tabla z osnovnimi podatki, na
koncu s prošnjo, naj se, za božjo voljo,
ta cesta ohrani za bodoče rodove. Kaj
menite? In vzgoja seveda: starši, vrtci,
šole. Tudi TV bi morala opozarjati na
varstvo narave, kaj bi se pa že prielo.
Izkopavanje ogroženih vrst alpskega
cvetja! Ogorčenje, jeza, žalost.

Pa še nekaj. Gotovo se tudi Vi, gospod
urednik, spominjate odlične serije
Gore in ljudje Marjete Kršič Svetel. Je
kakšna možnost, da jo začnejo pona-
vljati? Mnoge bi razveselili. Planinska
zveza ima morda največ možnosti
in moči, da se to zgodi. Saj ponavlja-
jo vse mogoče uvožene, da ne rečem
neumnosti, to je pa naše, torej ne bi

smelo biti težko. Ali se motim? Po-
magajte!

Planinski vestnik spremljam, res je
odlična revija. Bila sem naročnica,
morda bom spet postala. Motil me je
bledi tisk. Želim vam – uspešno na-
prej! Lepo pozdravljeni! In hvala!

Ivana Markun

LITERATURA

**Nataša Pergar: Govorica najvišjih
gora. Doživetja na alpinističnih od-
pravah. Založba Chiara, Ljubljana,
2020. 160 str., 24,90 EUR.**

Neki znan slovenski alpinist je srečal
Tomaža Humarja, ko se je slednji leta
2005 vrnil iz Pakistana, kjer ga je z dr-
zno in zelo zahtevno akcijo iz lede-
nega groba na Nanga Parbatu reši-
la pogumna posadka pakistanskega
vojaškega helikopterja. Vprašal ga je:
"Tomaž, kaj se je pa zgodilo s tvojim
tretjim očesom?" "Ah, dol mi je *padu*,"
je odgovoril Humar.

Motiv za vzpon na goro lahko vsebu-
je športno ali duhovno komponento,
lahko pa kombinacijo obojega. Geor-
ge Band in Joe Brown, angleška prvo-
pristopnika na Kangčendzengo, tretjo
najvišjo goro na svetu, sta se 25. maja
1955 ustavila dva metra pred vrhom iz
spoštovanja do verovanja domačinov,
da je vrh gore sveti kraj, na katerem
prebivajo bogovi. In kaj ima njuna ge-
sta opraviti s Tomažem Humarjem?
Direktno nič, neposredno pa govori o
duhovni komponenti plezanja, ki se je
sčasoma začela izgubljati zaradi im-
perativov najvišje, najtežje, najhitreje
in – najuspešneje. Kot vemo, je Hu-
mar govoril, da ga gora pokliče, po-
zabil oziroma spregledal pa je duhov-
nost in tako *zamočil* zaradi športne

komponente in rivalstva (z Američa-
noma).

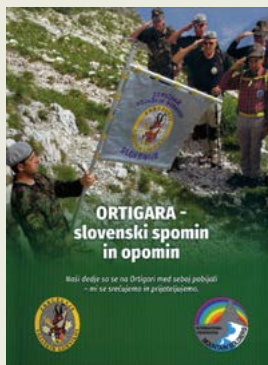
Poznamo Kirlianovo fotografijo ener-
gijskega polja oziroma avre, do kate-
re je **Semjon Davidovič Kirlian** leta
1939 prišel bolj kot ne po naključju. Do
spodobnosti videnja barv energijskih
polj žive in nežive materije je biotera-
pevtka Nataša Pergar prišla v dolgih
letih prakse, vaj in raziskovanj. To je
dar, ki se ga ne da pridobiti s formal-
no izobrazbo. Ko je Humar po zadnji,
menda deseti operaciji prišel k njej na
berglah, je po nekaj mesecih terapij
odkorakal brez njih.

V *Govorici najvišjih gora* Pergarjeva, ki
je Tomaža Humarja spremljala na treh
odpravah v Himalajo, nepristransko
dodatno osvetljuje njegovo osebnost
in dogajanje na odpravah. Z barvnimi
risbami prikazuje Tomaževo energijo
in tudi energijo gore, kako sta se spre-
minjali v teku ur ali dni. Zaradi svo-
je sposobnosti videnja barv energij-
skih polj mu je lahko povedala, kdaj je
primeren trenutek za odhod v steno.
Vendar Gozdni Joža ni mogel iz svoje
kože neodvisnega in odločnega alpi-
nista in je nenadoma sklenil, da se bo
lotil gore v točno določenem trenutku,
ne glede na bližajoče se poslabšanje
vremena in barvne slike slabih energij
tako v njem kot tudi v Nanga Parbatu,
ki jih je narisala Pergarjeva. Zanj so
namreč barve energijskih polj govori-
ca, ki jo vidi in razume.

Knjiga je *hommage* (fran. poklon) To-
mažu Humarju, kontroverzni oseb-
nosti in tragičnemu junaku, ki se je
zapezal v drami življenja, nato pa še
dejansko in dokončno v svoji zadnji
veliki himalajski steni. V nahrbtnik si
je naložil težko breme slave in preveli-
kih pričakovanj. Nataša Pergar v svo-
ji knjigi osvetli delčke njegove zgodbe,
kot jo je doživljala sama. Zelo zani-
mivo branje, čeprav *post festum* ne
more biti tako napeto, kot bi bilo, če
ne bi poznali celotne zgodbe in njene-
ga konca. V knjigi lahko bralec najde
tudi kakšen nasvet, ki mu bo koristil v
vsakdanjem življenju.

V zadnjem poglavju se prijatelja in so-
plezalca Stipe Božič ter Aleš Koželj,
osebna zdravnica dr. Anda Perdan in
fotograf Arne Hodalič spominjajo dni
in trenutkov, ki so jih preživeli s Toma-
žem.

Mire Steinbuch

Študijska skupina Združenja vojaških gornikov Slovenije (ZVGS) je v lanskem letu izdala knjigo z zgornjim naslovom in pomenljivim podnaslovom: Naši dedje so se na Ortigari med seboj pobijali – mi se srečujemo in prijateljujemo. To je šesta knjižica izdajatelja ZVGS, vse so namenjene ljubiteljem in poznavalcem vojaškega gornišva in zgodovine vojaškega bojevanja v gorah; ni v prosti prodaji. Gre za zbornik prispevkov, ki so jih napisali člani združenja in udeleženci desetletnega sodelovanja (obletnica je bila lani) z Italijani, predvsem s predstavniki alpinov. Kot je v uvodnih mislih zapisal Slavko Delalut, predsednik ZVGS, naj bi zapisi ohranjali spomin na našo vojaško zgodovino in bi bili ne nazadnje tudi spodbuda za krepitev domoljubja, naše samozavesti in samospoštovanja. Knjiga več avtorjev prinaša pregled in opis nekaterih zgodovinskih dogodkov ter poudarja pomen in vlogo, ki so ju imeli slovenski vojaki na tem bojišču. Posreduje tudi videnje in vtise udeležencev vsakoletnega srečanja, s poudarkom na opisih dogodkov in posameznih krajev, ki so jih obiskali.

Ortigara (2106 m, na zemljevidu Tabacco, št. 50) je vrh v južnem območju Dolomitov na severni strani kraja Asiago, med Trentom in Bellunom. Gre za gorovje višine okoli dva tisoč metrov, kjer so v prvi svetovni vojni potekali hudi boji med Italijo in Avstro-Ogrsko in kjer sta se bojevala tudi 17. pešpolk, imenovan polk kranjskih Janezov, in 7. lovski bataljon, v katerih je bila večina vojakov slovenskega rodu. Ti so bili pregovorno zanesljivi in so se v bitkah odlično izkazali. Boji za Ortigaro so bili med najbolj krvavimi in najkrvoločnejši v spopadih na tirolski

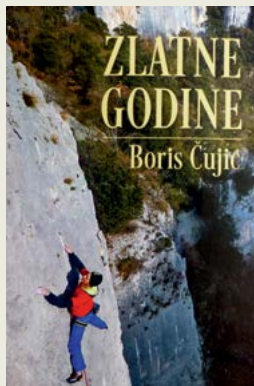
fronti, vojaško pomenijo vrhunec spopada, v katerem so imeli Italijani strašne izgube. Na območju Ortigare je tudi dolina degli Sloveni/Slovenska dolina, nekakšna vrtača, kjer še danes najdemo zgodovinske ostaline z napisi v slovenskem jeziku.

Sporočilna vrednost publikacije je spoznanje, da smo potomci vseh padlih in umrlih sposobni sprejeti in razumeti vsa dejstva in dogodke, ki so se odvijali v času štiriletne morije, saj se zavedamo, da so bili največje žrtve prav vojaki – so zapisali v knjižici. Nasprotniki v vojni postajamo prijatelji v miru, ne z mislijo, da je treba na vse to pozabiti, temveč da se moramo vedno znova spominjati in zavedati, da v vojni ni ne zmagovalcev ne poraženec. Trpljenje in žrtvovanje vseh vojakov naj nas vedno opominjata, da se kaj podobnega ne sme nikoli več zgoditi. Z zapisanim se vsekakor strinjamo in lahko le pripomnimo, da je tako sodelovanje lahko za zgled, združenju pa čestitamo, da jim je uspelo zapisati te lepe vtise. Za tujce je na koncu knjige povzetek vsebine tudi v italijanskim in angleškem jeziku.

Knjižice o Ortigari so še na zalogi in jih zainteresirani lahko dobijo. Ker jih ne smejo prodajati, so pri ZVGS do zdaj odločali za prostovoljne prispevke (5€), ki jih lahko interesenti nakažejo po povzetju knjižice. Kontaktna oseba za te zadeve je gospodar Tomaž Pirjevec (tomaz.pirjevec@tele-mach.net).

Vladimir Habjan

Boris Čujić: Zlatne godine. Libricon d. o. o., Zagreb, 2020. 202 str., 99 kun.

Eden najvidnejših in najbolj znanih hrvaških plezalcev, ki se je že v zgodnji mladosti navdušil za prosto in športno plezanje, je napisal knjigo, v kateri

odprto spregovori o svoji plezalni kariери, občutkih in mislih. Plezal je skoraj po vsem svetu. Domislil se je projekta Velike stene, v okviru katerega naj bi Hrvatje na vseh celinah v veliki steni preplezali eno novo smer. Načrt je uresničil z nekaj različnimi soplezalci. Všeč mi je, ker včasih brez lažne skromnosti preprosto zapiše, da je ponosen, ker mu je to in to uspelo. V *Zlatnih godinah* sem prebral eno najlepših in najboljših razlag, zakaj nekdo pleza. Ne morem drugače, kot da jo delim z vami: "U stijenama nisam našao nikakvu mistiku, nikakve vibracije ili neobjašnjivu energiju, nikakav glas nije me dozivao. Jednostavno, zavolio sam penjanje kao aktivnost. Svidjelo mi se imati osjećaj strmine iznad, a praznine ispod sebe. Savladati vlastiti strah, nelagodu od težine i ozbiljnosti smjera i ispenjati ga, počelo mi je pričinjavati neopisivu sreću."¹

Začel je s klasičnimi alpinističnimi skalnimi in lednimi vzponi ter nadaljeval s tehničnim plezanjem v velikih stenah. Ko ga je zagrabilo prosto plezanje, je začel v tem športu tudi tekMOVATI. Ko je zahajal v naše Alpe, se je veliko družil s Slovenci, srečeval jih je v Paklenici ali plezal z njimi na odpravah. O njih piše s spoštovanjem; omenil bom le Frančka Kneza, Silva Kara, Metoda Škarjo ter Igorja Kalana in Miha Kajzja, – navezo, ki jo je povabil na grenlandsko odpravo.

Čujić ni zaverovan sam vase, ampak pogosto omenja nekatere poglavitne osebnosti alpinizma, pozneje pa predvsem svetovne ikone prostega plezanja, katere je srečal ali ki so tako ali drugače povezane s steno oziroma s smerjo, ki jo namerava preplezati. Med svojimi izleti in odpravami, od začetnih v evropske Alpe do poznejših na Grenlandijo, v Yosemite, Mali, Sečuan, Južno Ameriko, Avstralijo in Maroko je doživel marsikaj zabavnega, a tudi tragičnega. V El Capitanu je zaradi napake pri spuščanju po vrvi

¹ V stenah nisem našel nobene mistike, nikakršnih vibracij ali nerazložljive energije, noben glas me ni poklical. Plezanje sem enostavno vzljubil. Všeč mi je bil občutek strmine nad menoj in praznine pod seboj. Premagati lastni strah, nelagodje zaradi težavnosti in resnosti smeri ter jo preplezati – vse to me je nepopisno osrečevalo.

mimo njega v globino zlezel prijatelj in končal v *podnu*.

Fotografije so zbrane v nizu strani približno na sredini knjige, na zadnjem listu so številke slik s pripadajočimi podnapisi. Vendar pri fotografijah manjkajo številke. Če hoče bralec pogledati npr. sliko številka 26, mora začeti šteti od prve do šestindvajsete ali pa mora sam oštevilčiti vse slike. Avtor predvideva, da bodo med bralci tudi laiki, ki ne poznajo vseh izrazov plezalskega žargona, zato nekatere besede mimogrede enostavno razloži. Samo en primer: ko je plezal v Walesu po kamnini *gritstone*, pojasni, da je to zelo trd peščenjak, iz katerega so nekoč v Angliji izdelovali mlinске kamne.

Zlatne godine so prava knjiga za vse alpiniste in plezalce, ki jih zanima dogajanje v tem športu in ki bi želeli izvedeti kaj več o razvoju alpinizma na območju zahodnega Balkana.

Mire Steinbuch

Janez Drašler, Jože Oštrek: Bivak Iskra pod Kočno. Planinsko društvo Iskra, Kranj, 2020. 35 str.

Planinsko društvo Iskra iz Kranja je lanskega novembra praznovalo sedemdeseto obletnico delovanja. V leta 1946 ustanovljeni Tovarni za finomehaniko in elektromehaniko ISKRA Kranj, takrat eni vodilnih jugoslovanskih tovrstnih podjetij, je tri leta pozneje (1949) skupina zaposlenih, ljubiteljev planinstva, osnovala svoje društvo. Kako se je z reorganizacijo tovarne spreminjalo planinsko društvo, so bralci *Planinskega vestnika* lahko prebrali v letošnji januarjski številki.

Ob praznovanju te lepe obletnice se je porodila misel, da bi jo počastili tudi s primerno publikacijo o njihovem planinskem zavetišču z imenom Bivak Iskra pod Kočno. Dela sta se lotila nekdanja *iskraša*, inženir elektrotehnike Janez Drašler in inženir kemije

Jože Oštrek, ki je publikacijo tudi finančno podprl. Oba sta bila več kot dvajset let oskrbnika bivaka. Prvi je poskrbel za primerno besedilo, temelječe na starih arhivih in izpovedih nekdanjih delavcev, drugi je prispeval fotografsko gradivo. Njegovim izvirnim fotografijam delajo družbo nekateri stari zgodovinski posnetki.

V uvodu najdemo nekaj zanimivih podatkov o nastanku te planinske gradnje, ki je bila narejena zgolj s prostovoljnimi, a ne prav lahkim delom *iskrašev*. Zemljišče jim je odstopil takratni gospodar stare Suhadolnikove domačije pod Kočno, obenem pa jim je s svojimi dolgoletnimi izkušnjami bivanja v gorskem svetu ves čas stal ob strani. Pri opisu bivaka zvmemo, da je umeščen na vrhu grebena Plesme, 1952 m, neposredno pod južnim ostencem Kočne, od koder vodijo poti navzgor po stenah in meliščih tega dela kamniških planin. Najbolj zahtevni naj bi bili pot na vrh Kokrske Kočne in naprej na Jezersko Kočno ter pot po melišču Dolcev na Dolško škrbino in dalje po grebenu na Grintovec. Izberemo lahko tudi pot v Spodnje Dolce, od koder se povzpemo do Cojzove kočice na Kokrskem sedlu med Grintovcem in Kalško goro. Sam pristop do bivaka je jasno zarisano na dveh gorskih posnetkih. Zaradi pripravne lege ob križpotju omenjenih gorskih smeri je bilo Iskrino zavetišče vselej dobro obiskano. Poleg varnega zavetja ponuja planincu ob čistem ozračju še širen razgled na vse strani po gorenjski in ljubljanski kotlini.

Zavetišče je bilo sprva namenjeno le članom PD Iskra. Pozneje so ga začeli obiskovati tudi člani drugih planinskih društev; nečlani planinske organizacije in celo posamezni obiskovalci iz tujine so se večkrat povzpeli do njega. Zaradi starosti je bilo treba stavbo nekajkrat obnoviti, še posebej temeljito po uničujočem viharju leta 2011. Bivak je dolg štiri in širok nekaj čez tri metre. V njem sta kuhinjski prostor in spalni oddelek s štirimi pogradi, na katerih lahko pred in po planinskih podvigih prespi oziroma se spočije osem oseb. Nova knjižica kvadratnega formata je obogatena s številnimi dobrimi fotografskimi posnetki razgibane gorate okolice, ki bodo zagotovo spodbudili marsikaterega bralca, da se kdaj tudi

sam poda v ta del gorenjskega gorskega sveta. Informacije o publikaciji dobite na sedežu PD Iskra Kranj.

Jurij Kurillo

Slovenija – športnoplezalni vodnik. Ljubljana, Sidarta, 2020. 589 str., 32,00 EUR.

Leta 1994 je izšel prvi Sidartin športnoplezalni vodnik po slovenskih plezališčih. V letošnji izdaji, sedmi po vrsti, so v primerjavi s prejšnjo iz leta 2017 predstavljena štiri nova plezališča, pri obstoječih pa so dodane vse novosti in spremembe, ki so prispele do zaključka redakcije oz. odhoda gradiva v tiskarno. Zbranih in opisanih je 99 plezališč, v katerih je bilo v času izdaje čez 5000 smeri. Moj svojeglavni selektivni spomin pravi, da je bil prvi vodnik precej skromnejši po številu strani in vizualni, oblikovalski podobi. To ne preseneča, saj je bilo pred 26 leti v Sloveniji le 38 plezališč. Zato je najnovejša knjiga večja, debelejša, težja, lepša in prav tako štirijezerna. Kar je dobro, ostane, včasih ni treba dosti spreminjati ali celo nič, kvečjemu dodati kaj novega. To velja tudi za uvod, ki je skoraj enak tistemu iz leta 2017, spremenjen je edino simbol za otrokom prijazno plezališče. Sledita novosti, poglavji Plezalne počitnice v Sloveniji in Projekt Osp. Novost je tudi pri pregledu plezališč, ko se na dnu strani kot opomba pod črto ponovi pasica z razlago simbolov, kar je lahko za koga zelo priročno. Postavitev skic in fotografij z vrisanimi smermi ostaja bolj ali manj enaka. Nekatere eno- ali dvostranske fotografije so nove. Katere so boljše, je odvisno od okusa uporabnika. Pregledne akvarelne skice posameznih sektorjev stene je nazorno narisal alpinist in slikar Danilo Cedilnik - Den. S tem ko se dviguje raven

športnega plezanja, se dviguje tudi raven športnoplezalnega vodnika.

Mire Steinbuch

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

PZS je izdala *Letopis 2019*, že deseti po vrsti. V njem so predstavljeni delovanje PZS in vseh njenih komisij in odborov v preteklem letu, pregled najpomembnejših planinskih dogodkov v letu 2019, prav tako tudi mednarodna dejavnost, področna organiziranost in planinska društva.

PZS in podjetje Slovenske železnice sta z dogovorom omogočila članom PZS 30-odstotni popust na enosmerne in povratne vozovnice v 2. razredu vseh vrst vlakov v Sloveniji do konca leta 2021.

Med 22. junijem in 30. septembrom lahko članarino za planinska društva in klube, člane PZS, poravnate tudi na bencinskih servisih Petrol in s tem izkoristite vrsto ugodnosti pri obisku slovenskih in tujih gora.

Odbor planinstvo za invalide/osebe s posebnimi potrebami (Pin/OPP) je 20. junija v prostorih društva gluhih in naglušnih Posavja Krško pripravil usposabljanje Izzivi timskega dela v akciji Gluhi strežejo v planinskih kočah. 4. in 5. julija se je že tretje leto zapored začela vseslovenska in celeletna prostovoljska akcija Gluhi strežejo v planinskih kočah, odprtje akcije je bilo v Tončkovem domu na Liscu.

Akcija Gluhi strežejo v planinskih kočah (GSPK) poteka zelo uspešno, v septembru je GSPK gostovala v štirih planinskih kočah – v Tamarju, na Boču, Čavnu in Gradišču, oktobra pa sledita še Mrzlica (3.–4. oktober) in Vojkova koča na Nanosu (18. oktober). Tudi letos bodo hribi dosegljivi za gibalno ovirane osebe. Akcija je potekala septembra, in sicer tri dni na štirih slovenskih kočah – v Tamarju in na Boču, na Čavnu in Lavričevi koči na Gradišču. Akcijo so podprli tudi njeni ambasadorji Viki Grošelj, Andrej in Marija Štremfelj, Tone Kuntner in Evgen Bavčar.

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je v predsedniški palači priredil sprejem ob podelitvi državne nagrade in priznanj na področju prostovoljstva za leto 2019. Priznanje RS za prostovoljstvo je prejela tudi članica delovne skupine akcije Gluhi strežejo v planinskih kočah Maja Kuzma Ganič.

Tridnevno usposabljanje planinstvo za invalide/OPP je namenjeno vsem, ki jih delo z invalidi/OPP zanima in veseli. Usposabljanje v teoriji in praksi bo potekalo na Planini nad Vrhniko 25.–27. septembra.

Mladinska komisija (MK) je objavila razpis za seminar družabnosti, tečaj orientacije, seminar za mentorje planinskih skupin in študentski tabor 2020. Poročali so z nagradnega tabora v Planinskem učnem središču Bavšica in s seminarja Mladinski voditelj 2020. PZS je objavila javno razpravo za prenovljene dnevnik Cici in Mladi planinec (1, 2) ter razpis za 21. tekmovanje iz znanja planinstva Mladina in gore za letošnje šolsko leto.

Gospodarska komisija je objavila razpise PD Kočevje za oskrbniški par v Koči pri Jelenovem studencu (rok za oddajo vloge je 30. september), PD Nova Gorica pa za pomoč pri oskrbi Doma dr. Klementa Juga v Lepeni in Planinskega doma pri Krnskih jezerih. Letošnja planinska poletna sezona je zaradi ukrepov po epidemiji koronavirusa drugačna kot pretekla leta. Oskrbniki koč tako opažajo, da se je za obisk slovenskih gora odločilo precej manj tujcev, a več Slovencev.

Na Orožnovi koči na Planini za Liscem pod Črno prstjo so 22. avgusta pripravili že letošnji drugi koncert klasične glasbe.

Frischaufov dom na Okrešlju je dobil gradbeno dovoljenje, tako da so pripravljala gradbena dela na Okrešlju v polnem zagonu. Če ne bo več nepredvidenih objektivnih dogodkov, bo lahko koča do konca leta pod streho, optimistično zrejo v prihodnost v PD Celje Matica.

Naj planinska koča je že šesto leto projekt, ki ga pripravlja PZS skupaj s spletnim portalom Siol.net. Finalist, ki so se uvrstile v drugi krog glasovanja (med 28. julijem in 3. septembrom), je bilo deset, pet naj planinska koča (Koča na Dobrči, Mihov dom na Vršiču, Planinski dom na Mrzlici,

NAHRBTNIK

SOELDEN PRO AVY AIRBAG PACK 32

Osprey Soelden Pro 32 Avalanche je tehnični spremljevalec, opremljen z elektronskim plazovitim sistemom zračnih blazin Alpride E1. Idealen za alpinistične ture in smučanje.

www.factorystore.si

Planinski dom na Uštah – Žerenku, Planinski dom pri Gosposdični na Gorjancih) in pet koč iz kategorije naj visokogorska planinska koč (Dom Planika pod Triglavom, Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti, Koča na Kriški gori, Krekova koč na Ratitovcu, Pogačnikov dom na Kriških podih).

Komisija za planinske poti (KPP). Naj planinska pot 2020 je pot z Luknje čez Plemenice (Bambergova pot), ki so jo prizadevni markacisti PZS že obnovili. Obnovljenih je tudi več drugih zahtevnih in zelo zahtevnih planinskih poti, tako Hanzova pot na Malo Mojstrovko, poti s Planike na Triglav, Kopiščarjeva pot skozi Prednje Prisojnikovo okno.

KPP je objavila poziv za zbiranje predlogov za tehnične delovne akcije na planinskih poteh v letu 2021.

Komisija za varstvo gorske narave. Člani so se udeležili dneva alpske močine v okolici Orožnove koče na planini za Liscem in na južnih pobočjih Črne prsti.

Komisija za alpinizem (KA) je imela 18. junija volilni zbor načelnikov. Dosedanjega načelnika Petra Bajca je zamenjal Oto Žan iz PD Radovljica.

8. alpinistični tabor Nejca Zaplotnika je vabil avgusta na Ledine in v tamkajšnja bližnja ostenja. Slovenska mladinska alpinistična reprezentanca je plezala v Trenti. KA je razpisala program Mladi alpinist, poročala z ženskega alpinističnega tabora, ki se ga je v stenah nad Logarsko dolino z okolico udeležilo kar 26 alpinistk, in z alpinističnega tabora Vršič s trinajstimi alpinisti. Izšel je spletni alpinistični vodnik *Slovenske stene*, ki je dostopen na www.slovenskestene.si.

Komisija za športno plezanje. Janja Garnbret in Domen Škofic sta na prvi tekmi letošnje sezone svetovnega pokala v težavnosti v Briançonu v Franciji osvojila drugi mesti. Odlični so bili tudi ostali člani reprezentance, v finale se je namreč uvrstilo kar šest. V ženski konkurenci je svojo prvo zmago slavila Italijanka Laura Rogora, pri moških pa je bil najboljši češki plezalec Adam Ondra.

KŠP je objavila navodila o izdajanju tekmovalnih licenc športnih plezalcev za letošnje leto.

Tekmovanje " Triglav the Rock Ljubljana – Street Edition" se je odvijalo

30. avgusta v Ljubljani (na njenih stavbah, strukturah in ograjah v centru) in na Ljubljani.

Prva tekma državnega prvenstva v balvanskem plezanju v vseh kategorijah je potekala 5. in 6. septembra na balvanski steni v Logu – Dragomerju.

Komisija za gorske športe. Slovensko planinsko pot, ki je dolga 617 kilometrov in ima 80 kontrolnih točk, povprečen planinec prehodi v 37 dneh, a gorskemu tekaču Marjanu Zupančiču je uspelo po letu 2015 ponovno doseči rekord. 617 kilometrov in 45 tisoč višinskih metrov je pretekel v šestih dneh, 12 urah in 58 minah, kar je kar 19 ur hitreje kot leta 2015 oziroma osem ur hitreje, kot je načrtovala njegova ekipa.

Komisija za turno kolesarstvo (KTK). Dogodek Prekolesarimo Slovensko turnokolesarsko pot (STKP) v enem dnevu je komisija pripravila skupaj s partnerji 12. septembra. STKP v svojih 41 etapah in 1850 kilometrih, ki vodijo po vseh pomembnejših gorskih skupinah, obišče 112 kontrolnih točk, med njimi 50 planinskih koč, in doseže skupni vzpon skoraj 50 tisoč višinskih metrov. Najvišja točka STKP je Poštarski dom na Vršiču (1688 m), najnižja točka STKP pa so Piranske soline (1 m).

Planinska založba PZS je sredi julija pripravila novinarsko konferenco, na kateri so predstavljali letošnje novosti. Izšel je nov planinski zemljevid *Slovenska Istra, Kras in okolica*, 1 : 50.000, zajema območje med Sečovljami in Žbevnico na jugu, Sabotinom in Lokvami na Trnovski planoti na severu, med Predmejo, Senožčami, Košano in Podgradom na vzhodu ter med Sabotinom, Doberdobskim jezerom, Trstom in Sečovljami na zahodu. Planinske poti so prikazane na podlagi zadnjega stanja katastra planinskih poti PZS.

PZS tudi letos z uredništvom *Planinskega vestnika* in v sodelovanju s podjetjem CEWE razpisuje nagradni fotonatečaj #LjubimGore, ki poteka do vključno 1. oktobra 2020.

Na preventivnem področju so opozarjali na preudarno podajanje v gore z dobro pripravo in vso potrebno opremo. Prav tako niso pozabili opozoriti na ustrezno zaščito pred klopi.

Zdenka Mihelič

Ferdinand Igerc, devetdesetletnik

"Zakrivljeno palico v roki, za trakom pa šopek cvetic, ko kralj po planini visoki pohajam za tropom ovčic. Saj tukaj na sončni višavi le sam sem, le sam gospodar, živem po pameti zdravi, za muhe mi ljudske ni mar ..."

Z verzi Simona Gregorčiča začenjam čestitko našemu Ferdu ob njegovem visokem življenjskem jubileju, ki ga je dopolnil sredi maja. Ferdo je član našega planinskega društva že od svoje rane mladosti. Zelo rad ima gore. Čeprav noge in telo ne zmorejo več, sta njegova duša in srce še vedno močno prepletena s spomini na vsa lepa in prijetna potepanja po naših planinah. Ferdo nas je kot odličnega planinskega vodnika znal popeljati po znanih in skritih planinskih koticah. Teh koticov je bilo zelo veliko, na pohodih z njim pa nam je bilo vedno lepo. Poleg vodništva je Ferdo kot izredno skrben gospodar dolga leta z gledno skrbel za našo planinsko koč na Naravskih ledinah. Vsa leta je aktivno deloval v UO PD in za svoje zaslužno delo prejel najvišja priznanja Planinske zveze Slovenije.

Vedno se je lepo pogovarjal z njim, obujati spomine in zaznavati radožive iskricke v njegovih očeh in nasmehu. Kot Gregorčičev pastirček je tudi Ferdo ponosno pohajal po naših planinskih poteh, s svojo poštenostjo in velikim srcem pa je v vseh nas, ki ga poznamo, zasejal drobce "pameti zdrave".

Ferdo, vse najboljše in hvala ti za vse!

Veronika Kotnik, predsednica
PD Ravne na Koroškem

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

Lovci na rekorde, Potoutisi

INTERJUJ

Matej Arh, Jakob Kunšič

Z NAMI NA POT

Naš švicarskimi prelazi, Dobrovlje

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE | ALPINE ASSOCIATION OF SLOVENIA

PLANINSKI KOLEDAR 2021

VABLJENI K NAKUPU

V koledarju Planinske zveze Slovenije 2021 so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2021. Koledar je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan z belo spiralo.

Format koledarja je 33 x 48 cm.

Možnost dotiska na pasici, višine 5 cm.

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
https://trgovina.pzs.si

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,90 €**

FEBRUAR

P/N	T/I	S/W	Č/T	P/T	S/I	N/I
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

JANUAR
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

MAREC
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

JULIJ

P/N	T/I	S/W	Č/T	P/T	S/I	N/I
28	29	30	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	1

JUNIJ
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

AVGUST
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

DECEMBER

P/N	T/I	S/W	Č/T	P/T	S/I	N/I
29	30	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	1	2

NOVEMBER
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

JANUAR
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

